

◆ सम्पादकीय	
- शान्ति र लोकतन्त्रका लागि समझदारी	- २
◆ राष्ट्रिय राजनीति	
- सात दल-माओवादी समझदारी र निकासको बाटो - माधवकुमार नेपाल	- ३
◆ आवरण	
- शाही शासनविरोधी आन्दोलनको दिशा - रघु पन्त	- ७
- देशव्यापी जनआन्दोलनको उभार - विष्णु रिजाल	- ११
◆ विश्लेषण	
- अध्यादेशका नाममा संविधान संशोधन- टीकाराम भट्टराई	- १४
◆ दस्तावेज	
- राष्ट्रिय कार्यकर्ता भेलामा प्रस्तुत प्रतिवेदन	- १६
◆ व्यक्तित्व	
- अमर गीतका रचनाकार - अग्निशिखा	- २२
◆ विनारी	
- आधा शताब्दीभन्दा लामो कम्युनिस्ट जीवन- कमला पराजुली	- २४
◆ साहित्य	
- लघुकथा- प्रदीप नेपाल	- २६
◆ प्रश्नोत्तर	
- सरकारी राजस्वका स्रोतहरू - गोविन्दबहादुर थापा	- २७
- मार्क्सवादसम्बन्धी संक्षिप्त प्रश्नोत्तर- गोपीरमण उपाध्याय	- २८
◆ कृति	
- राजतन्त्र र दलहरूको आलोचनात्मक अध्ययन	- २९
◆ सन्दर्भ	
- प्रचार अभियानमा नवयुगको महत्त्व- भानुभक्त ढकाल	- ३१
◆ मोफसल	
- चितवनको कम्युनिस्ट आन्दोलन - विजय सुवेदी	- ३३
◆ अन्तर्वार्ता	
- लोकतन्त्रका पक्षमा व्यापक जनमत - राजेन्द्रप्रसाद पाण्डे	- ३६

शान्ति र लोकतन्त्रका लागि समझदारी

आन्दोलनरत सात राजनीतिक दल र नेकपा (माओवादी) बीच भएको १२ बुँदे सहमतिले नेपालको राजनीतिक परिस्थितिमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याएको छ । त्रिकोणात्मक अवस्थामा रहेको देशको राजनीतिक द्वन्द्वलाई दुई कोणमा ध्रुवीकरण गर्ने प्रक्रियालाई तीव्र पारेको छ । हत्या, हिंसा र त्रासले आक्रान्त मुलुकमा शान्ति स्थापनाको टड्कारो सम्भावनालाई प्रस्ट रूपमा देखाएको छ । त्यसैले सात दल र नेकपा (माओवादी) बीच भएको १२ बुँदे सहमतिलाई लोकतन्त्र र शान्तिका पक्षधर सबैले स्वागत गरेका छन् ।

यो सहमतिको विरोध राजाको मनोनीत मन्त्रीको पदमा जागिर खाएका दुई-चार जना जागिरे, दरबारको आशीर्वादमा लाभ लिएका थोरै कट्टरपन्थी प्रतिगामी तछ्छिहरू र हतियारको न्यापारमा कमिसन खान पल्केका एक-दुईजना कमिसनखोरहरूले मात्र गरेका छन् । आमजनसमुदाय, बुद्धिजीवी, उद्योगपति, मुलुकका अधिकांश

राजनीतिक दल र अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले यो सहमतिको खुला दिलले स्वागत गरेका छन् । तर, राजाको भने यो सहमतिका बारेमा प्रस्ट धारणा आउन सकेको छैन । सात दल र नेकपा (माओवादी) बीच भएको यो सहमतिले राजालाई अफ्तयारोमा पारेको मात्र नभएर राजाले लगाएको शान्तिको मुखुण्डोसमेत च्यातचुत पारिदिएको छ र राजाको चाहना युद्ध र दमन रहेछ भन्ने कुरा जनतासामु छर्लङ्ग पारिदिएको छ ।

राजा शान्तिको पक्षमा रहेको भए माओवादीले गरेको तीनमहिने युद्धविराम भङ्ग गर्न शाही सरकार र सेना लाग्ने थिएन । माओवादी युद्धविरामको जवाफ सरकारले पनि युद्धविरामबाटै दिन सक्थ्यो । त्यो त सरकारले गरेन गरेन, राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको आग्रहवमोजिम माओवादीले युद्धविराम अर्को एक महिना थप गर्दासमेत त्यसप्रति प्रधानसेनापतिले नकारात्मक टिप्पणी गरेर जनताको शान्तिको चाहनालाई लत्याउने काम भयो । यसले सेना युद्धविराम र शान्तिको विरुद्धमा रहेको सन्देश दिएको छ, जुन आफैँमा मुलुक र जनताका लागि दूर्भाग्यपूर्ण मान्नुपर्छ ।

राजाको सरकार र सेनाले युद्धविरामप्रति सकारात्मक दृष्टिकोण नलिए पनि थपिएको युद्धविरामले नेकपा (माओवादी) प्रति राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई थप सकारात्मक बनाएको छ । नेकपा (माओवादी) को विश्वसनीयता र उसले शान्तिपूर्ण अवतरणप्रति देखाएको वचनको गम्भीरतालाई पुष्टि गरेको छ ।

तर, नेकपा (माओवादी) ले न्यवहारमा सच्याउनुपर्ने अरु थुप्रै कुराहरू छन्, जसप्रति माओवादी नेतृत्वको गम्भीरतापूर्वक ध्यान जानुपर्ने देखिन्छ । बलजफ्ती चन्दा असुल्ने, विद्यालयहरू बन्द गराउने, विद्यार्थीहरू अपहरण गर्ने, बलजफ्ती घरजग्गा कब्जा गर्ने र अझै पनि विभिन्न दलका राजनीतिक कार्यकर्ता र सर्वसाधारणलाई धम्क्याउने-तर्साउने, कुटपिट गर्ने र मार्ने काम ठाउँ-ठाउँमा माओवादी कार्यकर्ताहरूबाट भइरहेको छ । यस्ता गतिविधि तुरुन्त रोक्न निर्देशन दिनुका साथै माओवादी नेतृत्वले आ-आफ्नो घर-गाउँबाट विस्थापित भएकाहरूलाई तत्काल घर फर्कन सार्वजनिक आह्वान गर्नुपर्दछ । यसले माओवादीहरूको छविमा सुधार ल्याउनुका साथै उनीहरूप्रति जनधारणा अझ सकारात्मक बन्नेछ ।

सात दल र नेकपा (माओवादी) बीच भएको सहमति र वर्तमान युद्धविरामलाई असफल पार्न वर्तमान सरकार मरिमेटर लागिरहेको सन्दर्भमा सहमतिलाई अझ परिस्कृत पाउँ न्यवहारमा लागू गरेर मुलुकलाई लोकतन्त्र र शान्तिको मार्गतर्फ कसरी लैजाने भन्नेबारेमा सात दल र माओवादीका नेताहरूले गम्भीरता र दूरदर्शिताका साथ थप पाइलाहरू अघि बढाउनु आवश्यक छ ।

सात दल-माओवादी समझदारी र निकासको बाटो

माधवकुमार नेपाल

मुलुकको अवस्था

यतिखेर हाम्रो मुलुक इतिहासकै सबैभन्दा जटिल र पीडादायी मोडबाट गुज्रिरहेको छ । २०४६ मा आन्दोलनमार्फत जनताले रगत बगाएर ल्याएको प्रजातन्त्रको हत्या गरिएको छ । विश्वका सामु नेपाल एक मध्ययुगीन र अप्रजातान्त्रिक मुलुकका रूपमा देखा परेको छ । नागरिकका संवैधानिक, राजनीतिक र मौलिक अधिकारहरूमाथि शाही सत्ताले अनेक किसिमले बन्देज लगाएको छ । राजनीतिक दलहरूको सभा र प्रदर्शन गर्न पाउने तथा नागरिकको त्यसमा सहभागी हुन पाउने सार्वभौम अधिकारमाथि समेत शाही सत्ताले आक्रमण गरेको छ । त्यति मात्र होइन, आफ्नो अप्रजातान्त्रिक, अपारदर्शी र निरङ्कुश क्रियाकलाप सार्वजनिक हुने भयले स्वतन्त्र सञ्चारमाध्यमको घाँटी निमोठ्न वर्तमान सत्ता तल्लीन छ । नागरिक समाजलाई कमजोर बनाउन गैरसरकारी संस्थालाई नियन्त्रण गर्न खोजिएको छ । अहिले मुलुक संविधान, कानून र नियमका आधारमा होइन, असंवैधानिक अध्यादेश, आदेश र हुकुमका भरमा चलाइएको छ । प्रजातन्त्र र प्रजातान्त्रिक राज्यका सबै मूलभूत मान्यताहरूलाई पूर्णतः लत्याइएको मात्र छैन, तिनको प्रतिकूल हुने गरी अनेक अध्यादेशहरू ल्याइएको छ ।

माघ १९ मा राजाले गरेको 'कू' ले मुलुकलाई सङ्कटको अपूर्व भूमरीमा नराप्परी धकेलेका कारण मुलुकका सबै क्षेत्र नकारात्मक स्थितिर्तर्फ जान बाध्य भएका छन् । शाही कदमका कारण राजनीतिक मात्र होइन, मुलुकको आर्थिक र सामाजिक

क्षेत्र पनि सङ्कटग्रस्त बनेको छ । एकातिर मुलुकभित्र आर्थिक क्रियाकलापहरू सङ्कुचित बनेका छन् भने अर्कोतिर वैदेशिक सहायता पनि घटेको छ । यतिबेला हाम्रो मुलुकले अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिष्ठा र विश्वसनीयता नराख्ने गुमाउन पुगेको छ । सरकारी निकायलाई शाही भर्तीकेन्द्र बनाइएको छ भने राजनीतिक दलका विरुद्ध गुण्डा परिचालन गर्नका लागि राष्ट्रिय कोषको दुरुपयोग गरिएको छ । अपारदर्शी र अनियमित तवरले मुलुक सञ्चालन गर्ने सामन्ती अभ्यासका कारण मुलुक मध्ययुगीन यातना खेप्न बाध्य भएको छ ।

शाही निरङ्कुशता समाप्त गर्नका लागि नेकपा (एमाले) सहितका सात राजनीतिक दलहरू स्पष्ट दृष्टिकोण र कार्यक्रमका साथ आन्दोलनमा उत्रिएका छन् । जनताका अधिकार खोस्ने निरङ्कुश सत्तालाई पराजित गर्न सात दलको यस एकता र सहकार्यले निश्चय नै ऐतिहासिक महत्त्व बोकेको छ । सात दलको आन्दोलनप्रति क्रमशः राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रबाट सद्भाव र समर्थन बढिरहेको परिप्रेक्ष्यमा यसको सान्दर्भिकता र आवश्यकता दुवै भन्नु स्पष्ट हुँदै गएको छ । आन्दोलनबाट निरङ्कुश राजतन्त्रलाई घुँडा टेकाएर छोड्ने दृढताका साथ जसरी शान्तिपूर्ण आन्दोलन अगाडि बढिरहेको छ, त्यसले प्रतिगामी-निरङ्कुशतावादीहरूको मनोबल गिराएको छ भने जनताको मनोबल उच्च बनाएको छ ।

सात दल-माओवादी समझदारीको पृष्ठभूमि

निरङ्कुशताविरुद्ध आन्दोलनरत सात दल र विद्रोही नेकपा (माओवादी) बीच ७ मङ्सिर ०६२ मा १२ बुँदे समझदारी भएको छ । मुलुकमा निरङ्कुशताको अन्त्य गरी लोकतन्त्र स्थापना गर्ने र सशस्त्र द्वन्द्व समाधान गर्ने विषयमा केन्द्रित यो समझदारी लामो समयको मिहिनेत र प्रयासपछि आएको हो । त्यसका लागि नेकपा (एमाले) ले पटकपटक आफ्नै योजनाअनुसार पहल गरेको कुरा सार्वजनिक भइसकेको छ । यसका साथै, अहिलेको समझदारी आन्दोलनरत सात दलका संयुक्त निर्णयका आधारमा भएको हो । २ कात्तिक ०६२ मा भक्तपुरमा सम्पन्न सात दलको बैठकले माओवादीसँग वार्ता गर्ने जिम्मा सात दलका शीर्षस्थ नेताहरूलाई दिने निर्णय गरेको पृष्ठभूमिमा समझदारीका लागि संस्थागत पहल भएको हो ।

माओवादी विद्रोहको शान्तिपूर्ण निकासका लागि राजनीतिक दलहरूभित्र पर्याप्त छलफल र अन्तर्क्रियाहरू हुने गरेका थिए । एकातिर राजा थप निरङ्कुश हुँदै जाने र अर्कोतिर सात दल र माओवादीबीचको दूरी पनि लम्बिदै जाने हो भने मुलुक कुनै तार्किक निकासमा पुग्नसक्ने सम्भावना भेटिँदैन । राष्ट्रिय राजनीतिका प्रमुख मुद्दा, नारा र मागका आधारमा अन्य शक्तिसँग सहमतिमा पुगनुपर्छ । प्रमुख शत्रुका विरुद्ध सम्भव भएजति शक्तिलाई गोलबन्द गरेर लाने होइन भने अपेक्षित परिणाममा पुग्न सकिँदैन । प्रमुख मुद्दामा सहमति कायम गरेपछि बाँकी मुद्दाहरूका बारेमा पनि सहमति निर्माण गर्दै जान सकिन्छ । निश्चित रूपमा दूरी त्यससँग नजिकिन्छ, जससँग तुलनात्मक रूपमा बढी मुद्दाहरूमा सहमत हुन सकिन्छ । त्यही मान्यताका साथ माओवादीसँग वार्ता अघि बढाइएको थियो ।

नेपाली जनताको परिवर्तनको चाहना र भावनालाई आत्मसात् गर्दै आइरहेको नेकपा (एमाले) ले केन्द्रीय कमिटीको नवौँ बैठकमार्फत चालू आन्दोलनलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशामा लैजाने जुन ऐतिहासिक निर्णय गर्‍यो, त्यसले मुलुकको समग्र राजनीतिलाई नै प्रभावित पाऱ्यो । हाम्रो निर्णय भएको एक साताभित्रै नेपाली काङ्ग्रेसले स्थापनाकालदेखि दर्शाउँदै आएको राजतन्त्रप्रतिको आस्था महाधिवेशनमार्फत परित्याग गर्‍यो । हाम्रो आन्दोलनलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रमा पुऱ्याउने निर्णय र काङ्ग्रेसको विधानबाट राजतन्त्र हटाउने निर्णयले निरङ्कुश राजतन्त्रविरोधी आन्दोलनलाई सुस्पष्ट दिशा दिनुका साथै कतिपयमा रहेका भ्रम, अन्योल र द्विविधाहरू पनि समाप्त पारेको छ । निकासका रूपमा सात दलले संविधानसभाको निर्वाचन स्वीकारिसकेको अवस्थामा त्यही मान्यता बोक्ने माओवादीसँग वार्ता हुनु र समझदारीको खोजी हुनु स्वाभाविक नै थियो ।

यसबीचमा माओवादी नेतृत्वसँग पटकपटक विभिन्न स्तर र चरणमा वार्ता गरेर हामीले समझदारीमा पुग्ने पृष्ठभूमि तयार पारेका हौँ । विगतमा माओवादी नेतृत्वसँग गरेका वार्ताका कारण हामीले मुलुकको सङ्कट समाधान गर्न नचाहेनेहरूबाट कतिपय आलोचना र विरोधहरू पनि खेप्नु नपरेको होइन । तर, ती वार्ताहरू हामीले मुलुकप्रतिको उच्च जिम्मेवारी महसुस गरेर निकासको बाटो पहिल्याउन गरेका थियौँ । यी सबै पृष्ठभूमिमा सात दलले माओवादीसँग वार्ता गरेर उनीहरूलाई शान्तिपूर्ण राजनीतिमा अवतरण गराउने सामूहिक प्रतिबद्धता व्यक्त गरेका थिए । त्यही आधारमा माओवादीसँग वार्ता भएको हो ।

समझदारीको महत्त्व

नेपालमा निरङ्कुश राजतन्त्रको अन्त्य गर्नका लागि आन्दोलनरत सात दल र माओवादीबीच भएको यो १२ बुँदे समझदारी ऐतिहासिक महत्त्वको छ । निरङ्कुश राजतन्त्रको अन्त्यविना नेपालमा लोकतन्त्र स्थापना हुन सक्दैन भन्ने मान्यतामा आधारित भएर यो समझदारी भएको छ । निरङ्कुश राजतन्त्रविरुद्ध आ-आफ्नो ठाउँबाट प्रहार गर्ने समझदारीअनुरूप अब निरङ्कुश राजतन्त्रविरोधी आन्दोलनले गति लिने विश्वास पलाएको छ । मुलुकका मूलधारका सबै राजनीतिक दल, नागरिक समाज र पेसागत संस्थाहरू र विदेशी मित्रहरूले जसरी समझदारीको स्वागत गरेका छन् र यसप्रति आशा प्रकट गरेका छन्, यसले पनि समझदारीको महत्त्व र सान्दर्भिकता उजागर गर्दछ ।

अहिलेसम्म माओवादीलाई शान्तिपूर्ण राजनीतिक मूलधारमा ल्याउने जिम्मेवार र इमानदार प्रयास सफल हुन सकेको थिएन । राजनीतिक मुद्दाहरूमा देखिएको अस्पष्टता र निजात्मक लाभको राजनीतिले समस्या समाधानमा व्यवधान खडा गरेका

थिए । तर, यसपटक भने प्रजातन्त्रका लागि आन्दोलनरत सबै राजनीतिक दलहरूले आ-आफ्ना कतिपय अडानलाई थाती राखेर जुन किसिमको उदारता र जिम्मेवारी प्रदर्शन गरेका छन्, त्यसले अवश्य पनि सार्थक परिणामको दिशामा मुलुकलाई लिन आशा पलाएको छ ।

समझदारीले नेपाली समाजमा लामो समयदेखि उठिरहेका मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गरेको छ । खासगरी राजतन्त्रले नेपाली जनतामाथि इतिहासदेखि नै गर्दै आएको घात र बेइमानीका विरुद्ध निर्णायक सङ्घर्षका लागि समझदारीपत्रले प्रतिबद्धता प्रकट गरेको छ । राजनीतिक दलहरूका आ-आफ्ना अडानहरूका बाबजुद समस्या समाधानका पक्षमा देखिएको यो अभूतपूर्व किसिमको एकता र तत्परता हो । यसकारण यसले नेपाली समाजलाई निरङ्कुशताको समस्याबाट सधैंका लागि मुक्त गर्ने प्रतिबद्धता प्रकट गरेको छ । संविधानको उल्लङ्घन गर्दै प्रजातन्त्रको हत्या गर्ने राजतन्त्रलाई अब नेपाली जनताले बोकिरहन जरुरी छैन । राजनीतिक दलहरूले जुन कोणबाट अहिले यो मान्यता उठाएका छन्, त्यसैको पृष्ठभूमिमा समझदारी निर्माण भएको छ ।

माओवादीमा आएको परिवर्तन

नेकपा (माओवादी) ले उठाएका धेरै मुद्दाहरूसँग हाम्रो गम्भीर असहमति छ । खासगरी सशस्त्र युद्धका नाममा उनीहरूले अवलम्बन गरेको उग्रवामपन्थी कार्यनीतिको हामीले सुरुदेखि नै विरोध गर्दै आइरहेका छौं । माओवादीले जसरी 'जनयुद्ध' का नाममा फरक आस्था राख्ने राजनीतिक कार्यकर्तामाथि अराजनीतिक रूपले आक्रमण गरे र अप्रजातान्त्रिक कार्यशैली देखाए, त्यसको हामीले डटेर विरोध गर्ने गरेका छौं । मुलुकको परिस्थितिको विश्लेषण, शक्तिको आकलन, वस्तुगत स्थितिको निरूपण र सङ्घर्षको रूपको निर्धारणका सन्दर्भमा उनीहरूको विचार त्रुटिपूर्ण, उग्रवामपन्थी र अपरिपक्व रहिआएको छ । यसैकारण हामीले उनीहरूलाई सच्याएर रूपान्तरण गर्ने नीति अवलम्बन गरेका हौं । हाम्रो केन्द्रीय कमिटीको नवौं बैठकले पनि माओवादीसँग संवाद र रूपान्तरणको नीति अगाडि सारेको हो ।

माओवादीहरूले पछिल्लो समयमा सकारात्मक र उल्लेख्य निर्णय गरेका छन् । खासगरी बहुदलीय प्रतिस्पर्धाप्रति रहेको नकारात्मकता वा अस्पष्टतालाई उनीहरूले स्पष्ट पारेका छन् । बेलाबेलामा भने पनि माओवादीले बहुदलीयताप्रति संस्थागत प्रतिबद्धता देखाएका थिएनन् । तर, यसपटकको उनीहरूको विस्तारितले बैठकले त्यसप्रतिको आफ्नो संस्थागत र आधिकारिक धारणालाई स्पष्ट रूपमा अङ्गीकार गरेको छ । अब माओवादी पनि बहुदलीय प्रतिस्पर्धा स्वीकार्न कम्युनिस्ट पार्टी बनेको छ । एक्काइसौं शताब्दीमा बहुदलीय प्रतिस्पर्धाविना कुनै पनि राजनीतिक दल अगाडि बढ्न सक्दैन भन्ने हाम्रो मान्यता सही सावित भएको छ ।

नेकपा (एमाले) ले जननेता मदन भण्डारीको अगुवाइमा बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक राजनीतिलाई स्वीकार्न ऐतिहासिक कार्यक्रम जनताको बहुदलीय जनवाद अघि सारेर नै आफूलाई नेपाली राजनीतिमा एक प्रमुख पार्टीका रूपमा स्थापित गरेको हो । हामी कुनै पनि नाममा देखिने निरङ्कुशता र एकदलीयतालाई स्वीकार्न सक्दैनौं । अहिले माओवादी जसरी बहुदलीय प्रतिस्पर्धामा आएका छन्, त्यसले उनीहरूप्रति विश्वस्त हुने आधार प्रदान गरेको छ । भिन्न आस्था राख्ने राजनीतिक दलका कार्यकर्तामाथि आक्रमण नगर्ने, उनीहरूमाथिका सबै आरोप वा अभियोगहरू निःसर्त फिर्ता लिन, स्थानीयस्तरमा प्रतिस्पर्धाका आधारमा राजनीति गर्नेजस्ता धेरै सकारात्मक निर्णय गरेका छन् । तर, कतिपय ठाउँमा उनीहरूका कार्यकर्ताले त्यसलाई कार्यान्वयन नगर्दा शङ्का गर्ने स्थिति उत्पन्न नहोस् भनेर माओवादी नेतृत्व सचेत हुनुपर्छ ।

निकास संविधानसभा

अब मुलुक राजनीतिक ध्रुवीकरणको दिशामा प्रवेश गरेको छ । अहिले हरेकका अगाडि प्रश्न आएको छ- प्रजातन्त्रको किता रोज्ने कि निरङ्कुशताको ? प्रजातन्त्रको कितामा सात राजनीतिक दल र माओवादी उभिएका छन् भने निरङ्कुशताको पक्षमा सीमित दरबारियाहरूसहित राजा उभिएका छन् । राजा स्वयंम्ले पटकपटक जनताको दुहाइ दिने गरेको परिप्रेक्ष्यमा अब कसको हैसियत र स्थिति के हुन्छ, भन्ने कुराको निर्धारण संविधानसभाले मात्रै गर्न सक्छ । आफ्ना मान्यताहरू बोकेर अब सबै शक्ति जनताको अदालतमा जानुबाहेक समस्या समाधानको कुनै दीर्घकालीन र सजिलो उपाय छैन ।

संविधानसभाले जे फैसला गर्छ, त्यो सबैका लागि मान्य हुनुपर्छ । माओवादी पक्षले पनि संविधानसभाले दिने जुनसुकै परिणाम पनि स्वीकार्न संस्थागत प्रतिबद्धता सार्वजनिक गरेको छ । यो स्वागतयोग्य र समस्या समाधानको दिशामा महत्त्वपूर्ण निर्णय हो । संयुक्त राष्ट्रसङ्घजस्तो भरपर्दो अन्तर्राष्ट्रिय निकायको सुपरीवेक्षणमा हतियार राखेर गरिने स्वच्छ, शान्तिपूर्ण र धाँधलीरहित निर्वाचन स्वीकारनुबाहेक कसैसँग कुनै विकल्प छैन । शक्ति र अधिकारको बाँडफाँटमा सधैं अल्झिदै आएको नेपाली राजनीतिलाई अब संविधानसभाले मात्रै सुल्झाउन सक्नेछ ।

अब प्रश्न उठ्छ, माओवादीले त यति लचकता देखाए भने राजा के गर्छन् ? हो, अब बल राजाको कोर्टमा छ । मुलुकमा शान्ति ल्याउने हो र साँचो अर्थमा 'लोकसम्मतिअनुसार' राज्य सञ्चालन गर्ने हो भने उनी संविधानसभाका लागि तयार हुनुपर्छ । 'असोज १८' र 'माघ १९' को निरङ्कुश शाही कदमलाई अविलम्ब सच्याएर राजा संविधानसभाका लागि तयार हुने हुन् भने मुलुकले समाधानको सहज बाटो समात्नेछ । होइन, राजा फेरि पनि समस्या समाधानका लागि बाधक हुने हुन् भने हामीले पनि आफ्नो मार्ग स्पष्ट पारिसकेका छौं, अब आन्दोलन लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको गन्तव्यमा पुग्छ र समाधान फेला पर्छ ।

अन्तर्राष्ट्रिय सुपरीवेक्षण

संविधानसभाको निर्वाचनका लागि राज्य र माओवादीको सेनालाई संयुक्त राष्ट्रसङ्घ वा भरपर्दो अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाको सुपरीवेक्षणमा राख्न सात दल र माओवादीबीच भएको समझदारीलाई लिएर अहिले निकै विवाद सिर्जना गर्न खोजिएको छ । कतिपयले यसलाई मुलुकको सार्वभौमसत्ता र राष्ट्रिय अखण्डतामाथि आघात पार्ने मनगढन्ते तर्क अघि सारेका छन् । समस्या समाधान हुने भयो भनेर आत्तिका दरबारियाहरूले यसलाई उछाल्न खोज्नु त्यति अस्वाभाविक होइन । तर, मुलुकका कतिपय वामपन्थी पार्टीले नै यसलाई सही ढङ्गले बुझ्न नसकेको र प्रकारान्तरले मण्डले राष्ट्रवादको पछि दौडिन खोजेको देखिएको छ । आफ्ना धारणा बनाउँदा वा पृथक् देखिने नाममा प्रतिक्रिया दिँदा प्रतिगामीलाई प्रत्यक्ष फाइदा त पुगिरहेको छैन, त्यसमा ध्यान पुऱ्याउन हाम्रो आग्रह छ ।

हामीले अहिले भएका सबै संरचनालाई पूरै ध्वस्त गरेर मुलुकलाई अफगानिस्तान वा इराक बनाउन खोजेका होइनौं, तिनलाई नवीकृत गर्न खोजेका हौं । यस सन्दर्भमा राष्ट्रिय सेनालाई व्यक्तिको पुच्छर बन्ने परम्पराबाट मुक्त गरेर साँचो अर्थमा राष्ट्रिय सेना बनाउने हाम्रो लक्ष्य हो । सेनालाई शाही धडधडीबाट मुक्त गरेर हामी जनता, राष्ट्र र प्रजातन्त्रप्रति वफादार बनाउन चाहन्छौं । मुलुकमा जारी सशस्त्र द्वन्द्वको समाधान कसरी खोज्न सकिन्छ, भन्ने क्रममा हामीले कतिपय अन्तर्राष्ट्रिय अनुभवहरूबाट पनि शिक्षा लिनुपर्छ । संयुक्त राष्ट्रसङ्घले सुपरीवेक्षण गर्दामा हस्तक्षेप हुन्छ भन्ने तर्कमा कुनै दम छैन । किनभने, अहिले नेपाली सेना पनि राष्ट्रसङ्घको मातहतमा विभिन्न देशको सुपरीवेक्षणमा सहभागी छ । के त्यसो भए नेपाली सेनाले ती देशको सार्वभौमिकतामाथि हस्तक्षेप गरिरहेको छ ? के त्यहाँ हस्तक्षेप गर्न नेपाली सेना गएको हो ? के त्यसलाई विदेशी हस्तक्षेप भन्न मिल्छ ? होइन, भने त्यही प्रक्रिया यहाँ सुरु गर्दा कसरी हस्तक्षेप हुन्छ ?

हामीलाई राम्ररी थाहा छ, नेपाली सेनाको सिर्जना हाम्रै नेपाली दाजुभाइ, दिदीबहिनीले गरेका हुन् । हामी नेपालको सार्वभौमिकता, अखण्डता र स्वाभिमानप्रति कुनै किसिमको आँच आउन दिँदैनौं । त्यसैले सेनाका बारेमा अहिले हल्ला चलाइएजस्तो कुनै अस्वाभाविक काम गरिँदैन भन्नेमा हामी पूर्ण विश्वास दिलाउन चाहन्छौं । सेनालाई द्विविधा वा भ्रममा पार्ने गरी गरिएका यस्ता अनर्गल प्रचारलाई हामी अस्वीकार गर्छौं । संविधानसभाको निर्वाचनका बेला राष्ट्रिय सेना ब्यारेकमा रहनेछ भने माओवादी सेना राष्ट्रसङ्घको सुपरीवेक्षणमा रहनेछ । जनपद बलको सुरक्षा प्रबन्धमा संविधानसभाको निर्वाचन हुने कुराले सेनालाई के घाटा पर्छ ? हामीले बुझ्न सकेका छैनौं ।

जनआन्दोलनको उभार

'दलहरूको पक्षमा जनता छैनन्' भनेर दरबारिया तत्त्वहरूले गर्ने गरेको दुष्प्रचार अब समाप्त भएको छ । नेपाली जनताका वास्तविक प्रतिनिधि राजनीतिक दलहरूका पक्षमा जनता भएको हाम्रो दावीलाई मुलुकका विभिन्न भागमा भएका विशाल जनप्रदर्शनहरूले पुष्टि मात्र गरेका छैनन्, त्यस्तो कुप्रचार गर्ने दरबारिया तत्त्वहरूको मुटुसमेत हल्लाएका छन् । बुटवल, पोखरा, जनकपुर र काठमाडौंमा नेकपा (एमाले) ले जुन तहका आमसभाहरू गर्‍यो, त्यसले मुलुकका राजनीतिलाई तरङ्गित र प्रभावित तुल्याएको छ । प्रजातन्त्रप्रति जनताको आस्था, प्रतिबद्धता र समर्पणलाई हाम्रा आमसभाहरूमा देखिएको जनताको सागरले पुनः उजागर गरेको छ । सरकारी कोषको दुरुपयोग गरेर दुई-चार सय मानिस जम्मा गर्दै दलहरूमाथि गालीगलौज गर्ने राजावादीहरू र स्वयम् राजालाई पनि यी जनसभाहरूले गतिलो जवाफ दिएका छन् ।

मङ्सिर ४ गते एमालेले बुटवलबाट सुरु गरेको जनप्रदर्शनको अभियानले मुलुकभरि आशा र विश्वासको सञ्चार गरेको छ । बुटवलको सभा भाँडुन शाही सत्ताले कुनै किसिमको कसर बाँकी राखेको थिएन । सबै किसिमका षडयन्त्र, छलछाम र कुप्रचारहरूको सहारा लिएको थियो, राज्य संयन्त्रको चरम दुरुपयोग गरेको थियो । सभास्थलमा बम पड्किने, हुलदङ्गा हुने, कर्फ्यु लाग्नेजस्ता अनर्गल कुप्रचार गर्दा पनि नपुगेर शाही सत्ताले सयौं ठाउँमा नागरिकमाथि अवरोध तेर्स्याएर सभामा जान रोक लगाएको थियो । तर पनि जुन किसिमले जनताले त्यसको प्रतिरोध गरेर सभामा सहभागिता देखाए, त्यसले हाम्रो पार्टी पङ्क्तिको मात्र होइन, प्रजातन्त्रपक्षधर सम्पूर्ण राजनीतिक दल र जनसमुदायको मनोबल उठायो ।

त्यसपछि १० गते पोखरा र १२ गते जनकपुरमा पनि त्यही प्रकारका घीनलाग्दा सरकारी हर्कतहरू तोड्दै पचासौं हजार जनता सभामा आए । काठमाडौंमा मङ्सिर १७ गते ओर्लिएको विशाल जनसागरले प्रतिगामी-निरङ्कुशतावादीहरूलाई मुखभरिको जवाफ दिएको छ । सरकारी कुप्रचार र अवरोध छिचोल्दै त्यति ठूलो सङ्ख्यामा जनता सभामा आएर प्रजातन्त्रको पक्षमा आफ्नो प्रतिबद्धता प्रकट गरेका छन् । राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले देख्न पाएको छ- जनता कसको पक्षमा रहेछन् ? जनता निरङ्कुशताको पक्षमा रहेछन् कि प्रजातन्त्रको ? जनता दलको पक्षमा रहेछन् कि राजाको ?

आउनुहोस्, निरङ्कुशतावादीहरूलाई पराजित गर्नका लागि शान्तिपूर्ण आन्दोलनको सुनामी सिर्जना गर्न सबै आफ्नो क्षेत्रमा डटौं । जनताको सशक्त र जुभारु आन्दोलनले मात्रै प्रतिगामी- निरङ्कुशतावादीलाई पराजित गर्न सकिनेछ । म देशभरिका पार्टी कार्यकर्ता र आमजनतालाई आह्वान गर्दछु-आन्दोलनमा जनताको हार कहिल्यै भएको छैन । हामी पनि यो विजययात्रामा लम्किएका छौं । निरङ्कुश राजतन्त्रका विरुद्ध सम्पूर्ण शक्तिका साथ आन्दोलनमा जुटौं ।

सात दल-माओवादी समझदारी-पत्र

नेपालमा लामो समयदेखि चल्दै आएको निरंकुश राजतन्त्र र लोकतन्त्र (Democracy) बीचको संघर्ष आज अत्यन्त गम्भीर र नयाँ मोडमा पुगेको छ। विगत दस वर्षदेखि जारी सशस्त्र द्वन्द्वको अग्रगामी राजनीतिक निकासद्वारा समाधान गर्दै शान्ति स्थापना गर्नु आजको आवश्यकता भएको छ। त्यसैले निरंकुश राजतन्त्रको अन्त्य गरी पूर्ण लोकतन्त्र स्थापना गर्दै राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक सबै क्षेत्रका वर्गीय, जातीय, लैंगिक, क्षेत्रीय आदि समस्याहरूको समाधान गर्न राज्यको अग्रगामी पुनर्संरचना गर्दै पूर्ण लोकतन्त्रको अवधारणालाई कार्यान्वयन गर्नु अपरिहार्य आवश्यकता भएको छ। देशमा विद्यमान उक्त परिप्रेक्ष्य र सन्दर्भमा संसद्भिन्नका सात राजनीतिक दलहरू र नेकपा (माओवादी) बीच विभिन्न ढंगले वार्ता भई निम्न प्रकार समझदारी भएको कुरा सार्वजनिक गर्दछौं :

समझदारी भएका बुँदाहरू

१. आज देशमा लोकतन्त्र, शान्ति, समृद्धि, सामाजिक अग्रगमन तथा स्वतन्त्र सार्वभौम नेपाल आमनेपाली जनताको प्रमुख चाहना हो। त्यसका निम्ति प्रमुख बाधक निरंकुश राजतन्त्र हो भन्ने कुरामा हामी पूर्ण सहमत छौं। निरंकुश राजतन्त्र अन्त्य गरेर पूर्ण लोकतन्त्र स्थापना नगरेसम्म देशमा शान्ति, प्रगति र समृद्धि सम्भव छैन भन्ने हाम्रो स्पष्ट धारणा छ। त्यसैले निरंकुश राजतन्त्रविरोधी सम्पूर्ण शक्तिहरूले निरंकुश राजतन्त्रका विरुद्ध आ-आफ्ना ठाउँबाट प्रहार केन्द्रित गर्दै देशव्यापी लोकतान्त्रिक आन्दोलनको आँधीवेहेरी निर्माण गरेर निरंकुश राजतन्त्रलाई अन्त्य गरी पूर्ण लोकतन्त्र स्थापना गर्ने समझदारी भएको छ।

२. आन्दोलनको शक्तिले संसद्को पुनःस्थापना गर्ने र त्यसको निर्णयले अधिकारसम्पन्न सर्वदलीय सरकार, माओवादीसँग वार्ता र सहमतिका आधारमा संविधानसभाको निर्वाचन गरी पूर्ण लोकतन्त्र स्थापना गरेर नै देशमा विद्यमान द्वन्द्वको समाधान गर्न सकिन्छ र सार्वभौमसत्ता र राजकीय सत्ता पूर्ण रूपले जनतामा स्थापित गर्न सकिन्छ भन्ने कुरामा आन्दोलनरत सात

राजनीतिक दलहरू पूर्ण प्रतिबद्ध छन्। आन्दोलनरत लोकतान्त्रिक शक्तिहरूको राष्ट्रिय राजनीतिक सम्मेलन गर्ने र त्यसको निर्णयले अन्तरिम सरकार बनाई संविधानसभाको निर्वाचन गरेर उल्लिखित लक्ष्य हासिल गर्न सकिन्छ भन्ने नेकपा (माओवादी) को धारणा र प्रतिबद्धता रहेको छ। यो प्रक्रियागत कार्यसूचीको विषयमा आन्दोलनरत सात राजनीतिक दल र नेकपा (माओवादी) बीचमा संवाद चलाउँदै जाने र साझा सहमतिको खोजी गर्ने समझदारी बनेको छ। उक्त लक्ष्य हासिल गर्न जनआन्दोलनको शक्ति नै एक मात्र विकल्प हो भन्ने कुरामा समझदारी भएको छ।

३. देशले आज सशस्त्र द्वन्द्वको सकारात्मक समाधानका साथ स्थायी शान्ति स्थापनाको माग गरेको छ। त्यसैले हामी निरंकुश राजतन्त्रको अन्त्य र उक्त प्रक्रियागत आधारमा आउने संविधानसभाको निर्वाचन र पूर्ण लोकतन्त्र स्थापनाको अग्रगामी राजनीतिक निकासद्वारा देशमा विद्यमान सशस्त्र द्वन्द्वको अन्त्य गरी स्थायी शान्ति स्थापना गर्न दृढ संकल्पित छौं। यस प्रक्रियाद्वारा शान्तिपूर्ण नयाँ राजनीतिक धारमा अघि बढ्न नेकपा (माओवादी) प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछ। यसै सन्दर्भमा निरंकुश राजतन्त्रको अन्त्यपछि हुने संविधानसभाको निर्वाचनका क्रममा माओवादी सशस्त्र शक्ति र शाही सेनालाई संयुक्त राष्ट्र संघ वा भरपर्दो अन्तर्राष्ट्रिय सुपरिवेक्षणमा राख्ने, निर्वाचनलाई स्वतन्त्र र निष्पक्ष ढंगले सम्पन्न गर्ने र निर्वाचनको परिणामलाई स्वीकार्ने समझदारी भएको छ। वार्ता प्रक्रियामा समेत भरपर्दो अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको संलग्नतालाई हामी अपेक्षा गर्दछौं।

४. प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय शासन प्रणाली, नागरिक स्वतन्त्रता, मौलिक हक, मानवअधिकार, कानुनी राज्यको अवधारणा आदि लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्यताप्रति नेकपा (माओवादी) ले आफ्नो प्रतिबद्धता प्रस्तुतका साथ संस्थागत ढंगले सार्वजनिक गर्दै तदनुरूप आफ्ना गतिविधिहरू अघि बढाउने प्रतिबद्धता व्यक्त गरेको छ।

५. नेकपा (माओवादी) ले सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा विस्थापित हुन पुगेका अन्य लोकतान्त्रिक पार्टीका नेता, कार्यकर्ता र जनतालाई यथास्थानमा फर्केर स-सम्मान बसोबास गर्ने, उनीहरूको अन्यायपूर्ण तरिकाबाट कब्जा गरिएका घरजग्गा, सम्पत्ति फिर्ता गर्ने र उनीहरूलाई निर्बाध ढंगले राजनीतिक गतिविधि गर्न पाउने वातावरण तयार गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गरेको छ।

६. विगतका गल्ली-कमजोरीहरूको आत्मसमीक्षा र आत्मालोचना गर्दै भविष्यमा गल्ली-कमजोरी हुन नदिन नेकपा (माओवादी) ले प्रतिबद्धता व्यक्त गरेको छ।

७. सात राजनीतिक दलहरूले विगतमा संसद् र सरकारमा छँदा भएका गल्ली-कमजोरीप्रति आत्मसमीक्षा गर्दै अब त्यस्ता गल्ली-कमजोरी नदोहोर्नाउने प्रतिबद्धता व्यक्त भएको छ।

८. शान्ति प्रक्रियालाई अघि बढाउने सन्दर्भमा मानवअधिकारका मूल्यमान्यताहरूलाई पूर्ण सम्मान गर्ने र तिनका आधारमा अघि बढ्ने तथा प्रेस स्वतन्त्रताको सम्मान गर्ने कुरा प्रतिबद्धता गरिएको छ।

९. जनता र अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई भ्रम दिने तथा राजाको निरंकुश र अवैधानिक शासनलाई वैधानिकता प्रदान गर्ने कृत्सित उद्देश्यका लागि अघि सारिएको नगरपालिकाको निर्वाचनको घोषणा र संसद्को निर्वाचनको चर्चा एउटा कपटपूर्ण चाल भएकाले त्यसलाई आ-आफ्नो ढंगले सक्रिय बहिष्कार गर्ने घोषणा गर्दै त्यस्तो निर्वाचनलाई असफल बनाउन आमजनतालाई आहवान गरिएको छ।

१०. जनता र तिनका प्रतिनिधि राजनीतिक दलहरू नै राष्ट्रियताका वास्तविक पहरेदार हुन्। त्यसैले देशको स्वाधीनता, सार्वभौमिकता र भौगोलिक अखण्डताको रक्षा र राष्ट्रिय एकताप्रति हामीहरू पूर्ण रूपले प्रतिबद्ध छौं। शान्तिपूर्ण सहअस्तित्वका सिद्धान्तका आधारमा संसारका सबै मुलुकहरूसँग मैत्री सम्बन्ध र छिमेकी मुलुकहरू, खासगरी भारत र चीनसँग असल छिमेकीको सम्बन्ध कायम राख्नु हामी सबैको साझा कर्तव्य हो। परन्तु आफ्नो निरंकुश र अवैधानिक शासन टिकाउन र देशभक्त जनतालाई भ्रम दिन राजा र राजावादीहरूले मण्डले राष्ट्रवादको हौवा खडा गर्ने र राजनीतिक दलहरूको देशभक्तिमाथि प्रश्नचिन्ह खडा गर्ने जुन मिथ्या प्रयास गरिरहेका छन्, त्यसबाट सतर्क रहन हामी सम्पूर्ण देशभक्त

जनसमुदायलाई आग्रह गर्दछौं र अन्तर्राष्ट्रिय शक्तिहरू र जनसमुदायलाई नेपालको निरंकुश राजतन्त्रविरोधी लोकतान्त्रिक आन्दोलनलाई हरतरहले साथ दिन अपील गर्दछौं ।

११. लोकतन्त्र, शान्ति, समृद्धि, अग्रगामी सामाजिक परिवर्तन तथा देशको स्वतन्त्रता, सार्वभौमिकता र स्वाभिमानलाई केन्द्रमा राखेर भएका हाम्रा यी समझदारीका आधारमा सञ्चालित हुने शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनमा सक्रिय सहभागिता जनाई आन्दोलनलाई सफल बनाउन हामी नागरिक समाज, पेसागत समुदाय, जनवर्गीय संघसंगठनहरू, सबै जाति र क्षेत्रका जनता, पत्रकार जगत, वृद्धिजीवीहरू र आमनेपाली जनसमुदायमा हार्दिक आह्वान गर्दछौं ।

१२. विगतमा दलहरूबीच भएका अनुपयुक्त व्यवहारहरूको सन्दर्भमा दल विशेषले आपत्ति जनाएका र छानबिनको माग गरेका घटनाहरूका सम्बन्धमा छानबिन गर्ने र दोषी पाइएमा दोषीलाई कारबाही गरी सार्वजनिक रूपमा जानकारी गराउने साझा प्रतिबद्धता व्यक्त भएको छ । अब उपरान्त दलहरूबीच समस्या उत्पन्न भए सम्बन्धित तह वा नेतृत्व तहमा छलफल गरेर संवादको माध्यमबाट समस्याहरूको समाधान गर्ने समझदारी भएको छ ।

नेपाली कांग्रेस सभापति गिरिजाप्रसाद कोइराला

नेकपा (एमाले) महासचिव माधवकुमार नेपाल

नेपाली कांग्रेस (प्रजातान्त्रिक) का.वा. सभापति गोपालमान श्रेष्ठ,

जनमोर्चा, नेपाल अध्यक्ष अमिक शेरचन

नेपाल सद्भावना पार्टी (आनन्दीदेवी) उपाध्यक्ष भरतविमल यादव

संयुक्त वाममोर्चा अध्यक्ष कृष्णदास श्रेष्ठ

नेपाल मजदुर किसान पार्टी प्रेम सुवाल

२०६२/१६/१७

शाही शासनविरोधी आन्दोलनको दिशा

रघु पन्त

१. पूर्ण रूपमा असफल राजाको शासन

राजाले प्रत्यक्ष रूपमा आफ्नै नेतृत्वमा सरकार गठन गरेर शासन चलाएको १० महिना बितिसकेको छ । यो १० महिनाको अवधिमा राजाको शासन पूर्णरूपले असफल भएको छ । देशभित्र राजाको शासन अत्यन्त निरङ्कुश, अलोकप्रिय र असफल सावित भएको छ भने अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा पनि निरन्तर एकिलदै गएको छ । अमेरिका, भारत, बेलायत, युरोपियन युनियन आदिले राजालाई प्रजातान्त्रिक बाटोमा फर्कन निरन्तर दबाव दिइरहेका छन् । संयुक्त राष्ट्रसङ्घका महासचिवले पनि नेपाल प्रजातान्त्रिक बाटोमा फर्कनुपर्ने कुरामा जोड दिइरहेका छन् ।

विश्वभरका मानवअधिकारवादी सङ्घसंस्था र व्यक्तिहरूले नेपालमा भइरहेको मानवअधिकारको हनन र प्रजातन्त्रविरुद्ध राजाको सरकारले सुरु गरेको अभियानका विरुद्ध लगातार आवाज उठाइरहेका छन् । प्रेसमाथि सरकारले गर्दै आएको निरङ्कुश र अप्रजातान्त्रिक हस्तक्षेपविरुद्ध विश्वका प्रमुख राष्ट्रका सरकार र प्रेससँग सम्बन्धित सङ्घसंस्थाहरूले विरोधको आवाज उठाइरहेका बेलामा सरकारले प्रेसलाई नियन्त्रण गर्ने कालो अध्यादेश ल्याएर देशभित्र र बाहिरको जनमतलाई भन्नु भड्काएको छ । राजाको नेतृत्वमा बनेको सरकार राजनीतिक दलहरूलाई पेलेर जाने प्रयत्नमा रहेको वास्तविकतालाई प्रेससँग सम्बन्धित अप्रजातान्त्रिक अध्यादेश जारी गर्नुले पनि सावित गरेको छ ।

आफ्नो शासनको असफलता, देशभित्र चौतर्फी रूपमा बढेको विरोध र विश्वव्यापी रूपमा एकलो पर्दै गएको वास्तविकतालाई ढाकछोप गर्न र यो वास्तविकता जनताले थाहा नपाउनु भन्नका लागि यो अप्रजातान्त्रिक अध्यादेश शाही सरकारले ल्याएको हो । यो अध्यादेशको संसारभरका प्रेससँग सम्बन्धित सङ्घसंस्था र प्रजातान्त्रिक सरकारहरूले विरोध गरेका छन् र अध्यादेश फिर्ता लिन सरकारलाई दबाव दिएका छन् ।

१० महिनाको शासनकालमा राजाको प्रत्यक्ष नेतृत्वको सरकार न देशमा शान्ति स्थापना गर्न सफल भयो, न त राजनीतिक द्वन्द्वलाई समाधानको दिशातर्फ लैजान नै गम्भीर र प्रयत्नशील रह्यो । प्रशासनयन्त्रमा जथाभावी हस्तक्षेप र पजनी गर्दै शाही सरकारले सिङ्गो कर्मचारीतन्त्रलाई अस्तव्यस्त बनायो, भ्रष्टाचार र तस्करीलाई मन्त्रीहरूको संरक्षणमा हुर्कायो, जनतामाथि दमन चर्काउँदै मानवअधिकार र जनताका मौलिक अधिकारहरूको हनन गर्‍यो, मुलुकको अर्थतन्त्रलाई धराशायी बनायो र देशलाई भन्नु द्वन्द्व, मुठभेड एवम् अन्योलको भूमरीमा फँसायो ।

शाही सरकारका कारणले गर्दा नेपाल प्रजातन्त्र खोसिएको र निरङ्कुश शासन रहेको देशका रूपमा विश्वमा चित्रित भयो । मानवअधिकार र प्रेस स्वतन्त्रता खोस्ने शासकको रूपमा संसारभरि राजाको बदनामी फैलियो । विश्व जनसमुदाय र प्रजातान्त्रिक सरकारहरूबाट नेपालको व्यापक आलोचना हुनथाल्यो । राजाको परराष्ट्र नीति पूर्णरूपमा असफल भयो । परराष्ट्र मन्त्री भूटो बोल्दै हिँड्न थाले । राजा र उनका मन्त्रीहरू पटक-पटक भूटो बोल्छन् र भुक्त्याउन खोज्छन् भन्ने कुरा विदेशीहरूले पनि आफ्नै अनुभवबाट थाहा पाए । राजा र उनको सरकारको विश्वसनीयता देशभित्र र बाहिर पूर्णरूपमा समाप्त भयो । देशभित्र र बाहिर दुवै क्षेत्रमा असफलता भोग्नुपरेका कारणले तिलमिलाएको शाही सरकार अब चुनावको पासा फ्याँकेर आफूलाई 'प्रजातान्त्रिक' र 'वैध' देखाउने दाउमा लागेको छ ।

राजाले घोषणा गरेको नगरपालिका र प्रतिनिधिसभाको निर्वाचन आफ्नो असंवैधानिक, निरङ्कुश र विश्वभरबाट लाञ्छित शासनलाई लम्ब्याउने षडयन्त्र मात्र हो। राजाले यदि निर्वाचित प्रतिनिधिहरूलाई शासन सुम्पन चाहेको भए उनले प्रमुख राजनीतिक दलहरूसँग संवाद र सहमतिको बाटो खोज्थे, द्वन्द्व, मुठभेड र हुकुमी शासनको बाटो रोज्दैनथे।

राजाले जुन ढङ्गले शासन चलाइरहेका छन्, त्यसले देशलाई भविष्यमा अझ जटिल परिस्थितिमा पुऱ्याउनेछ। देशको सडक भन्नु बढाउनेछ र मुलुकलाई आर्थिक तथा सामाजिक रूपले अझ विषम अवस्थामा पुऱ्याउनेछ। हतियारको होडवाजी र हिंसात्मक सड्घर्ष चर्काउने बाटोमा राजाको कदम अघि बढिरहेको छ। राजा माओवादीसँग वार्ता होइन, मुठभेड चाहन्छन्, राजा दलहरूसँग संवाद होइन द्वन्द्व चाहन्छन् र आफ्नो कदमलाई साथ नदिने सबैलाई पेलेर अघि बढ्न चाहन्छन्। त्यसैले मुलुकको परिस्थिति भन्नु जटिल, अन्योल र द्विविधाग्रस्त बन्दै गएको छ। राजाको शासन शैलीले मुलुकमा द्वन्द्व, अविश्वास र राजनीतिक धुवीकरणको प्रक्रियालाई तीव्र पार्दै लगीरहेको छ।

धुवीकरण र द्वन्द्वको प्रक्रियाले अझै पूरै आकार ग्रहण गरिसकेको छैन। द्वन्द्वको तीव्रतासँगै धुवीकरणको प्रक्रियाले पनि आकार लिदै जानेछ। अहिले द्वन्द्व त्रिपक्षीय स्थितिबाट दुईपक्षीय रूपमा रूपान्तरण भइरहेको छ। यस्तो रूपान्तरणले द्वन्द्व अझ गहिरिनेछ र सड्घर्षले निर्णायक चरणमा प्रवेश गर्नेछ। नेपालको राजनीतिक परिस्थिति अहिले त्यही दिशातिर अघि बढिरहेको छ। हामीले धुवीकरणको प्रक्रियालाई तेज पार्दै त्यसलाई अग्रगामी र परिवर्तनमुखी दिशातिर मोडनुपर्दछ र निर्णायक सड्घर्षका लागि आफूलाई तयार पार्नुपर्दछ।

२. नेकपा (माओवादी) बारे

मुलुकलाई आजको दुरावस्थामा ल्याइपुऱ्याउन र राजालाई प्रतिगामी कदम चाल्ने अनुकूल अवसर उत्पन्न गरिदिने काममा नेकपा (माओवादी) ले सुरु गरेको हत्या, हिंसा र अराजकताको भूमिका रहेको कुरालाई हामीले बिर्सनु हुँदैन। माओवादी हिंसाको वृद्धिसँगै हात-हतियार र युद्ध सामग्रीमा बजेटको ठूलो धनराशि खर्च गर्नुपर्ने वाध्यतामा देश पुग्यो। माओवादी हत्या-हिंसा निरन्तर बढ्न थालेपछि सशस्त्र प्रहरी बल खडा गर्नुपर्ने, सैनिकहरूको सङ्ख्या थप्नुपर्ने, हात-हतियार जम्मा गर्नुपर्ने स्थिति उत्पन्न भयो। यी सबै स्थितिबाट निरन्तर फाइदा उठाउने काम दरबारले गर्‍यो। अन्ततः सेनाको बलमा राजाले सत्ता कब्जा गरे। दलका नेताहरूलाई थुन्ने र नागरिक अधिकार खोस्दै असंवैधानिक शासन चलाउन थाले।

माओवादीहरूले हत्या-हिंसालाई देशव्यापी रूपमा विस्तार गर्नु, प्रजातान्त्रिक संस्था र राजनीतिक दलहरूलाई काम गर्न नदिनु, स्थानीय निकायका प्रतिनिधिहरूलाई बलजफ्ती राजीनामा गर्न लगाउनु र स्थानीय निकाय तथा प्रतिनिधिसभाको निर्वाचन हुन नदिनुले संविधानको क्रियाशीलतामा गतिरोध देखापऱ्यो र यो गतिरोधको स्थितिलाई राजाले दुरुपयोग गरे। राजाले आफ्ना प्रतिगामी र निरङ्कुश कदम चाल्ने आधारका रूपमा माओवादीहरूद्वारा उत्पन्न गरिएका अराजक र हिंस्रक गतिविधिलाई नै जनताका सामु अघि सारे। शान्ति स्थापना गर्ने बहानामा जनताको अधिकार खोसे र मुलुकलाई निरङ्कुशताको जञ्जालमा पारे।

दलहरूले संवाद र सहमतिको माध्यमबाट नेकपा (माओवादी) सँग समस्याको समाधान खोज्न पटकपटक प्रयत्न गरे पनि त्यो प्रयत्न सफल हुन सकेको थिएन। तर, आज राजाको सरकार माओवादीलाई सैनिक बलमा समाप्त गर्ने बाटोमा लागिरहेको छ। शाही सरकारले नेकपा (माओवादी) सँग वार्ताको कुनै प्रयत्न गरेको छैन। वार्ताबाट समस्याको समाधान खोज्नुपर्ने राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय दबावलाई उसले लत्याउँदै आएको छ र सैनिक समाधानमा नै जोड दिइरहेको छ।

राजा सैनिकको सङ्ख्या अझ थप्ने, हात-हतियार थुपाउँदै लैजाने, 'माओवादी आतङ्क' निर्मूल गर्ने नाममा विदेशबाट सहयोग माग्ने र आफ्नो निरङ्कुश शासनलाई जसरी हुन्छ लम्ब्याउँदै लैजान लागिपरेका छन्। राजा प्रमुख राजनीतिक दलहरू र नेकपा (माओवादी) दुवैथरीलाई नै दबाएर एकलौटी शासन गर्न चाहन्छन्। यस्तो अवस्थामा मूलधारका प्रमुख राजनीतिक दलहरूका सामु मुलुकलाई लोकतान्त्रिक र अग्रगामी दिशामा लैजान राजाको निरङ्कुशताविरुद्ध एकीकृत आन्दोलन सञ्चालन गर्ने कामका साथसाथै नेकपा (माओवादी) समेतलाई शान्तिपूर्ण राजनीतिक आन्दोलनको मूलधारमा ल्याउने अभिभारा थपिएको छ।

माओवादीहरूका विगतका बोली-व्यवहारलाई हेर्ने हो भने उनीहरूलाई विश्वास गर्न गाह्रो पर्छ। तर, अविश्वासलाई नै प्रमुखता दिएर समस्याको समाधान खोज्न पनि सकिँदैन। 'माघ १९' मा राजाले सम्पूर्ण रूपमा शासनसत्ता आफ्नो हातमा लिएपछि विभिन्न राजनीतिक दलका नेताहरू र हाम्रो पार्टीको समेत माओवादी नेताहरूसँग पटकपटक कुराकानी भएको छ। ती कुराकानीहरूकै आधारमा नेकपा (माओवादी) ले एकतर्फी रूपमा तीनमहिने युद्धविरामको घोषणा पनि गर्‍यो। युद्धविरामकै अवधिमा सात दल र माओवादीबीच १२ बुँदे सहमति भयो। युद्धविरामको तीन महिना सकिएपछि दलहरू र अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको अनुरोधलाई स्वीकार्दै एक महिना अझ युद्धविरामलाई थप गर्ने घोषणा माओवादीले गरेको छ। तर, अपहरण, चन्दा असुली र हत्याका छिटफुट घटनाहरू युद्धविरामकै अवधिमा पनि माओवादीहरूबाट भएका छन्। यसो हुँदाहुँदै पनि मूल पक्षलाई हेर्ने हो भने नेकपा (माओवादी) ले युद्धविरामलाई पालन गरेको नै देखिन्छ। वरु युद्धविरामलाई भड्गा गराउन राज्यपक्षले विभिन्न उतेजनात्मक कारबाही गर्ने, गाउँ-गाउँमा सैनिक गतिविधि बढाउने र निहत्था माओवादी कार्यकर्ता र जनसाधारणको हत्या गर्ने गरेको छ। यसले वर्तमान शाही सरकार युद्धविराम भड्गा होस् र माओवादीहरू शान्तिपूर्ण राजनीतिक धारमा नआउनु भन्ने चाहना राख्छ भन्ने कुराको पुनःपुष्टि भएको छ।

माओवादीहरू प्रजातान्त्रिक ढङ्गले अघि बढ्न, शान्तिपूर्ण ढङ्गले समस्याको समाधान खोज्न र शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनमा सामेल हुन तयार हुन्छन् या हुँदैनन् भन्ने कुराको मूल निर्णयकर्ता उनीहरू नै हुन्। माओवादीहरू समस्याको समाधान तर्क, विवेक, शान्ति र समझदारीका साथ प्रजातान्त्रिक र शान्तिपूर्ण ढङ्गले खोज्न तयार हुन्छन् भने उनीहरूलाई सम्मानजनक निकास दिन राजनीतिक दलहरू र राज्य तयार हुनुपर्छ। राज्य सञ्चालन गरिरहेका राजा यसका लागि तयार नभएकाले यो दायित्व आन्दोलनरत सात दलको काँधमा आइपरेको हो। त्यही दायित्वलाई ग्रहण गर्दै संवाद अघि बढाएको फलस्वरूप सात

दल र नेकपा (माओवादी) बीच १२ बुँदे सहमति भएको हो । यो सहमति नेपालको राजनीतिमा नयाँ र महत्वपूर्ण घटनाका रूपमा देखापरेको छ । यसले राजालाई एकल्याएको छ भने सात दलले लोकतन्त्रका साथसाथै शान्ति स्थापनाको विषयलाई पनि आन्दोलनसँग जोड्न सफलता प्राप्त गरेको छ । यो सहमतिले दलहरूमाथि अझ दायित्व थपेको छ । यो दायित्वलाई निर्वाह गर्न हाम्रो पार्टीसहित आन्दोलनरत दलहरू अहिले क्रियाशील छन् ।

नेकपा (माओवादी) सँगको समझदारी अहिले सकारात्मक दिशातिर अघि बढिरहेको छ र केही विषयहरूमा अझ थप स्पष्टता र सहमतिको आवश्यकता पनि देखापरेको छ । हाम्रो पार्टीले आफूनातर्फबाट यस विषयमा गम्भीरता देखाएको छ । समस्यालाई शान्तिपूर्ण र प्रजातान्त्रिक विधिबाट समाधान गर्न सात राजनीतिक दल र नेकपा (माओवादी) बीच गम्भीरतापूर्वक थप संवाद र सहमति हुनु आवश्यक छ ।

३. आन्दोलनको नेतृत्व

वर्तमान आन्दोलनका अगुवा सात दल नै हुन् । सात दलभित्र हाम्रो पार्टी नेकपा (एमाले) र नेपाली काङ्ग्रेससहित अन्य दलहरू पनि छन् । सात दलको एकतालाई बलियो, प्रभावशाली र विश्वसनीय बनाउन सात दलभित्रका पार्टीहरूले वढी जिम्मेवार, दूरदर्शी र गम्भीर हुनुपर्दछ ।

सात दलले न्यूनतम सहमतिका बुँदाहरू तयार पारेर साभ्का सहमति र प्रतिबद्धताको घोषणा जारी गरेका छन् । अहिलेलाई सात दलको साभ्का अवधारणा त्यही हो । समय र परिस्थितिमा आएको परिवर्तनअनुसार उक्त अवधारणामा थपघट गर्नुपर्ने भने पनि हामीले छलफल र सहमतिका आधारमा नै त्यसमा थपघट गर्न सक्छौं । त्यसो नहुँदासम्म हामीले भएको सहमतिलाई जिम्मेवारीपूर्वक पालना गर्नुपर्छ र बोकेर हिँड्नुपर्छ । राजनीतिक विषयमा आ-आफ्नै ढङ्गले सबै पार्टीले बोल्दै हिँड्ने हो भने त्यसले भ्रम र अन्योल उत्पन्न गर्ने खतरा हुन्छ । यो आन्दोलन सात दलको सामूहिक नेतृत्वमा सञ्चालित आन्दोलन हो भनेर हामीले स्वीकार गरेका छौं । त्यसैले विषयवस्तुलाई आ-आफ्नै ढङ्गले व्याख्या गर्दै हिँड्ने प्रवृत्तिलाई त्याग्नै सामूहिक विचार र सामूहिक कार्यशैलीलाई बलियो बनाउने कुरामा हामीले जोड दिनुपर्दछ । सात दलका नेताहरूको बोलीमा अलिकता मात्र भिन्नता देखापर्दा पनि त्यसलाई आधार बनाएर सात दलको एकतामाथि प्रतिगामीहरूले प्रश्नचिन्ह लगाउने गरेका छन् । सात दलका नेताहरूले प्रतिगामीहरूलाई यस्तो प्रश्न उठाउने मौकै दिनुहुँदैन । बोली र व्यवहारमा एकरूपता कायम गर्नुपर्दछ । सात दलको सुदृढ एकता नै अहिले जनआन्दोलन सञ्चालन गर्ने बलियो केन्द्रविन्दु हो । यसलाई वैचारिक रूपले प्रष्ट, भावनात्मक रूपले एकताबद्ध र सुदृढ बनाउँदै अघि बढेर नै हामी विजयको लक्ष्यसम्म पुग्न सक्छौं । सात दल नै आन्दोलनको निर्णायक शक्ति र नेतृत्व हो भन्ने कुरामा देशभित्र र बाहिर कुनै द्विविधा छैन । सबै जनताले समेत आन्दोलनको सफलताका निम्ति सात दलतिर नै हेरिरहेका छन् भन्ने वास्तविकतालाई हामीले बिसर्नु हुँदैन ।

अहिले नागरिक समाज खुलेर आन्दोलनका पक्षमा आएको मात्र होइन, सडकमै उत्रिसकेको छ । बहुदलीय व्यवस्थाको पुनःस्थापनापछि उत्पन्न खुला परिवेशले देशव्यापी रूपमा सचेत नागरिकहरूको एउटा सञ्जाल नै खडा गरेको छ । सचेत र प्रखर नागरिकहरूको यो समूह जनताका अधिकारहरू फिर्ता गर्न र मुलुकलाई अग्रगामी दिशातर्फ लैजान आफ्नै सक्रियतामा सङ्घर्षमा सामेल भएको छ । नागरिक समाजको सक्रियता र क्रियाशीलताले आन्दोलनमा ऊर्जा थपेको छ र लोकतन्त्र प्राप्तिको सङ्घर्ष आमजनसमुदायको समेत आफ्नै सङ्घर्ष हो भन्ने सन्देश जनतामा गएको छ । नागरिक समाजले देखाएको सक्रियता र सङ्घर्षशीलतालाई आन्दोलनको सफलताका लागि अझ विस्तार गर्नु आवश्यक छ ।

नेपाली प्रेस यतिबेला निरङ्कुश राजतन्त्रको प्रहारको निसानामा परेको छ । ०६१ माघ १९ गते प्रत्यक्ष रूपले शासनसत्ता हातमा लिएदेखि राजाले आफ्नो समर्थन नगर्ने सञ्चारमाध्यमहरूलाई भौतिक रूपले नै ध्वस्त गर्न चाहेको देखिएको छ । *कान्तिपुर एफएम* र *सगरमाथा एफएम*का सामानहरू मध्यरातमा सरकारले प्रहरी पठाएर लुट्न लगाउनु सञ्चारमाध्यममा गरिएको भौतिक आक्रमणको नमुना हो । सरकारले सञ्चारमाध्यमहरूमाथि निरन्तर आक्रमण जारी राखे पनि नेपाली प्रेस राजाको निरङ्कुशताविरुद्ध खुलेर सङ्घर्ष गरिरहेको छ । लेखनीका साथसाथै पत्रकारहरू नेपाल पत्रकार महासङ्घको नेतृत्वमा सडक आन्दोलनमा समेत उत्रेका छन् । आलोचना बन्द गर्न र विरोधी पत्रकारहरूलाई दण्डित गर्न सरकारले ल्याएको कालो अध्यादेशको देशभर व्यापक रूपमा विरोध भइरहेको छ ।

पेसागत सङ्गठनहरूको नेतृत्वमा वकिल, प्राध्यापक, शिक्षक, डाक्टर, इञ्जिनियरलगायत विभिन्न पेसाका मानिसहरू पनि आन्दोलनमा उत्रिसकेका छन् । बौद्धिक र राजनीतिक क्षेत्र आन्दोलित मनस्थितिमा पुगिसकेको छ । नागरिक समाज र पेसागत सङ्गठनका अगुवाहरूले आफूहरू आन्दोलनको सहयोगी मात्रै रहेको र अगुवाइ राजनीतिक दलहरूले नै गर्नुपर्ने कुरा पटक-पटक भनिसकेका छन् । अब सात दलले आन्दोलनलाई अझ उचाइमा पुऱ्याउन आवश्यक तयारी गर्नुपर्दछ । यसका लागि सात दलभित्रको महत्वपूर्ण घटक रहेको हाम्रो पार्टीले सम्पूर्ण शक्तिका साथ आफूलाई तयार पार्नुपर्दछ ।

४. एक मात्र विकल्प आन्दोलन

राजाबाट खोसिएको नेपाली जनताको अधिकार पुनः जनताको हातमा पुऱ्याउन जनआन्दोलनबाहेक अर्को विकल्प छैन । आन्दोलनलाई सशक्त, प्रभावकारी र निर्णायक बनाउन सकेको खण्डमा मात्र राजाको हातको अधिकार खोसेर जनतामा ल्याउन सकिन्छ । अहिले राजनीतिक कार्यकर्ता र बौद्धिक समुदाय आन्दोलनमा उत्रिए पनि आमजनता भने अझै राम्ररी आन्दोलनमा उत्रिसकेका छैनन् । जबसम्म हामी आमजनतालाई आन्दोलनमा सहभागी तुल्याउन सक्दैनौं, तबसम्म आन्दोलन निर्णायक र प्रभावकारी हुनसक्दैन ।

आन्दोलनलाई प्रभावकारी बनाउन त्यसले राखेको लक्ष्यलाई आमजनताको तहसम्म पुऱ्याउन सक्नुपर्दछ । वर्तमान आन्दोलनको सफलतापछि जनताको व्यापक हित र अधिकार संरक्षणका लागि गरिने कामहरूका बारेमा जनतालाई चित्तबुझ्दो गरी बुझाउन सक्नुपर्दछ । अहिले जनता शान्ति, अग्रगामी राजनीतिक विकास, व्यापक जनताको पक्षमा चालिने आर्थिक-सामाजिक कार्यक्रम र विकास चाहन्छन् । जनताको यो चाहनालाई हाम्रो आन्दोलनको अभिन्न मागका रूपमा अघि सार्न

सकनुपर्दछ । जनताका यस्ता चाहनाहरू पूरा गर्न पनि शासनाधिकार राजाको हातबाट खोसेर जनताको हातमा ल्याउनैपर्छ भन्ने कुरा हामीले जनतालाई बुझाउन सकनुपर्दछ ।

जनताको यो चाहनालाई सम्बोधन गर्नका लागि हामीले गम्भीरताका साथ पाइला चाल्नुपर्दछ । अब प्राप्त हुने लोकतन्त्रले जनताका चाहनाहरूलाई पूरा गर्ने भरोसा हामीले जनतालाई दिलाउन सकनुपर्दछ । यही कुरालाई ध्यानमा राखेर नै राज्यको पुनर्संरचना, पूर्ण प्रजातन्त्र र समावेशी लोकतन्त्रका कुरालाई हामीले प्रस्ट रूपमा केन्द्रीय कमिटीको नवौं बैठकबाट अधि सारेका हौं ।

वर्तमान राज्य संरचना नै विभेदकारी भएको हुँदा यसको पुनर्संरचना गर्नुपर्ने विषय राजनीतिशास्त्री, अनुसन्धानकर्ता, राजनीतिक कार्यकर्ता, नागरिक समाज र विभिन्न राजनीतिक दलहरूले बारम्बार उठाउँदै आएका छन् । यो विषयलाई हामीले पनि महत्त्वका साथ उठाएका छौं । राज्यलाई समावेशी र जनमुखी बनाउन राज्यको पुनर्संरचना गरिनुपर्ने कुरामा जोड दिएका छौं र यसका लागि कार्यदल नै बनाएका छौं । यो विषय हाम्रो पार्टीको कार्यसूचीमा परिसकेको छ ।

पूर्ण प्रजातन्त्रको उपभोग जबसम्म आमजनसमुदायले समेत गर्न पाउँदैनन्, तबसम्म साँचो अर्थमा प्रजातन्त्र बलियो हुन सक्दैन । कमजोर प्रजातन्त्रमाथि प्रतिगामी शक्तिहरूबाट बारम्बार आक्रमण भइरहन्छ । त्यसैले यस्तो आक्रमणबाट प्रजातन्त्रलाई जोगाएर बलियो पार्न आमजनतासम्म प्रजातन्त्रलाई संस्थागत रूपमा पुऱ्याउन सकनुपर्दछ । प्रजातन्त्र जनताको जीवनसम्म विस्तार हुनुपर्छ, तबमात्र त्यसमाथि आक्रमण गर्न चाहनेहरू पछि हट्नेछन् । यसका लागि प्रजातन्त्रलाई पूर्णता दिएर त्यसमा व्यापक जनताको स्वामित्व र सहभागितालाई सुनिश्चित गर्नुपर्दछ । विगतको प्रजातन्त्र यस्तो हुन सकेन, त्यसैले त्यसमाथि बारम्बार आक्रमण भयो । विगतका कमजोरीहरूलाई राम्ररी केलाउन र बुझ्न विगत समयको प्रजातान्त्रिक अभ्यासलाई आजको विकसित सन्दर्भ र चेतनाका आधारमा समीक्षा एवम् मूल्याङ्कन गरिनु आवश्यक छ ।

अब स्थापित गरिने लोकतन्त्र समावेशी हुनुपर्दछ, भन्ने कुरामा नेकपा (एमाले) ले बारम्बार जोड दिँदै आएको छ । नेपालजस्तो बहुभाषिक-बहुजातीय देशमा सबै जातजाति, जनजाति, दलित-उत्पीडित र भाषा-भाषीको प्रतिनिधित्व राज्यका हरेक संरचनामा होस्, जीवनका हर क्षेत्रमा होस् र राज्यले भेदभाव गरेको अनुभूति कसैले नगरोस् भन्नाका लागि लोकतन्त्रको संरचना, स्वरूप र गतिविधिलाई समावेशी चरित्र दिनु आवश्यक छ । अहिलेको आन्दोलनको यो एउटा प्रमुख लक्ष्य हो भन्ने कुरालाई हामीले आमजनसमुदायसम्म व्यापक रूपमा पुऱ्याउनुपर्छ ।

संविधानसभा अबको राजनीतिक विकासको प्रमुख आधार र माध्यम हो । नेकपा (माओवादी) यो विन्दुसम्म सहमत भएर शान्तिपूर्ण राजनीतिक धारमा आउन सहमत भएको छ । देशमा निरङ्कुशताको सट्टा लोकतन्त्र र युद्धको ठाउँमा शान्ति स्थापना गर्ने हो भने युद्धरत पक्षलाई शान्तिपूर्ण समाधानको सम्मानजनक विकास पनि दिन सकनुपर्दछ भनेर नै सात राजनीतिक दल र नेकपा (माओवादी) बीच १२ बुँदे सहमति भएको हो ।

लोकतन्त्र, शान्ति र अग्रगमन एकअर्कासँग अलग विषयवस्तु नभएर एकअर्कासँग अहिलेको अवस्थामा अभिन्न रूपले जोडिएका छन् । त्यसलाई समेट्न नयाँ संविधान निर्माणतर्फ लाग्नुपर्दछ । उपयुक्त विधि र प्रक्रियाबाट वर्तमान संविधानलाई अन्तरिम संविधानका रूपमा स्वीकार्दै संविधानसभाको निर्वाचनमा जाने बाटो तय गरिनुपर्दछ ।

माथि उल्लेख गरिएका कुराहरू जनताको आन्दोलन सफल भएपछि मात्र प्राप्त हुनेछ । त्यसैले आजको सर्वाधिक महत्त्वको कुरा भनेको आन्दोलन नै हो र आन्दोलन हाँके प्रमुख आधार भनेको सङ्गठन नै हो ।

५. सङ्गठनको पूर्ण परिचालन

राजनीतिक दलहरूको सङ्गठनात्मक आधार देशव्यापी छ र व्यापक छ । हाम्रो पार्टी देशको सबैभन्दा बलियो र लोकप्रिय पार्टी हो । ७५ वटै जिल्ला, सबै नगरपालिका र देशका अधिकांश गाउँहरूमा नेकपा (एमाले) को उपस्थिति छ । हाम्रो सङ्गठनात्मक शक्ति र जनआधार सबैभन्दा बलियो र ठूलो भए पनि त्यो शक्तिलाई हामीले पूर्ण रूपमा आन्दोलनमा उतार्न सकेका छैनौं । माओवादीहरूको त्रास र आतङ्कका कारणले विगतमा हामीलगायत अन्य राजनीतिक दलहरूको गतिविधिसमेत गाउँहरूमा हुन सकेन । माओवादीहरूले एमालेको कार्यकर्ता भएकै कारणले कयौंको हत्या गरे र कयौंलाई उठिबास लगाए । माओवादीहरूको यस्तो आतङ्क र आक्रमणमा नेपाली काङ्ग्रेस, राप्रपा र जनमोर्चाका कार्यकर्ताहरूसमेत परे । ग्रामीण क्षेत्र माओवादी र राज्यको आतङ्कको प्रमुख निसाना बन्यो र त्यहाँका जनता दोहोरो मारमा परे ।

अहिले परिस्थिति केही फेरिएको छ । युद्धविरामको अवधिमा राजनीतिक दलहरू व्यापक रूपमा गाउँ पसेका छन् ।

हाम्रै पार्टीले पनि गत असोज र कात्तिकभरि दुईमहिने 'लोकतन्त्रका लागि जागरण अभियान' सञ्चालन गर्‍यो । मेचीदेखि महाकालीसम्मका गाउँ-गाउँमा नेकपा (एमाले) का नेता तथा कार्यकर्ताहरू पुगे । गाउँ-गाउँमा अहिले पनि मानिसहरू नेकपा (एमाले) प्रति आफ्नो विश्वास कायमै राखेर बसेका छन् । अहिले पनि तुलनात्मक रूपमा मान्छेको आशा नेकपा (एमाले) प्रति नै बढी छ र सङ्गठनात्मक रूपमा पनि नेकपा (एमाले) नै बलियो छ । माओवादीको डर र त्रास छ तर उनीहरू जनतामा लोकप्रिय छैनन् । अरू पार्टीको तुलनामा अझै पनि लोकप्रियता नेकपा (एमाले) कै बढी छ । हो हामीसँग पनि जनताका गुनासा छन्, हामीप्रति पनि जनताका आलोचना छन् । हामीले जनता र कार्यकर्ताका आलोचना तथा गुनासालाई सुन्नुपर्छ । सबै आलोचना र गुनासा सुनेपछि जायज कुराहरूलाई मान्ने र आधार नभएका कुराहरूका बारेमा सम्झाउने बुझाउने गर्नुपर्छ । आलोचना सुधार्ने अवधारणाका साथ प्रस्तुत हुनुपर्छ । त्यसलाई यस्तो शैलीमा प्रस्तुत गरिनुपर्छ, जसले आलोचित व्यक्तिको पनि चित्त बुझाओस् ।

हामीले विगतका कमजोरीहरूलाई सच्याउनै पर्छ । आफूलाई सच्याउनका लागि नै हामीले विगतको समीक्षा गर्ने कुरालाई अधि सारेका हौं । विगतको समीक्षा गर्दा हामीले कतिपय आग्रह र पूर्वाग्रहभन्दा माथि उठ्न सकनुपर्दछ र तथ्य-सत्यलाई जस्ताको तस्तै देख्न-बुझ्न सकनुपर्दछ । हामीले आलोचना, समीक्षा आफूलाई अझ गतिवान र पार्टीलाई अझ सङ्गठित, बलियो र लोकप्रिय बनाउनका लागि गर्ने हो पार्टीलाई कमजोर पार्नका लागि र आफ्नै पार्टीको प्रतिष्ठा गिराउनका लागि होइन ।

हामीले चलाएको 'लोकतन्त्रका लागि जागरण अभियान' का क्रममा हाम्रो सङ्गठनात्मक गतिविधिमा तेजी आएको छ, गाउँ र नगरका सङ्गठनहरू पनि सक्रिय भएका छन् र आन्दोलनको सन्देशलाई गाउँ-गाउँसम्म पुऱ्याउन सकिएको छ । यही अभियानका क्रममा वृत्तबल, पोखरा, जनकपुर र काठमाडौंमा हाम्रो पार्टीको आयोजनामा भएका विशाल जनप्रदर्शनहरूले आन्दोलनकारी जनताको मनस्थितिलाई निकै माथि उठाएको छ र दलहरूसँग जनता छैनन् भन्नेहरूको गालामा नराम्ररी थप्पड हानेको छ । तर, यतिमै हामीले सन्तोष मान्नु हुँदैन र यतिकै भरमा मात्र आन्दोलनलाई लक्ष्यमा पुऱ्याउन सकिँदैन । हामीले लोकतान्त्रिक आन्दोलनलाई घरदैलो अभियानमाफत व्यक्तिव्यक्तिसम्म पुऱ्याउनुपर्छ । यसका लागि हाम्रा कार्यकर्ताहरूको टोली घरघर पुग्नुपर्छ र जनतासँग सीधै संवाद कायम गर्नुपर्छ । प्रत्येक टोल-टोलमा हामीले लोकतान्त्रिक आन्दोलनलाई मद्दत पुऱ्याउने गतिविधि गर्नुपर्छ, गाउँ-गाउँसम्म लोकतान्त्रिक अभियान पुग्नुपर्छ र त्यहाँका जनता स्वतस्फूर्त रूपमा आन्दोलनमा सामेल हुने परिस्थिति बनाउनुपर्छ । लाखौं लाख जनताले नारायणहिटी दरवार नघरेसम्म आन्दोलन विजयी बन्न सक्दैन । यसका लागि आन्दोलनको प्रचार कार्यलाई सहर र गाउँहरूमा व्यापक एवम् घनिभूत पार्नुपर्छ । यस काममा कलाकार, कवि र विविध क्षेत्रका सांस्कृतिक टोलीहरूको महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । आन्दोलनका लागि स्वयम्सेवकहरूको टोली गठन, देशव्यापी रूपमा सांस्कृतिक कार्यक्रमहरूको सञ्चालन र आन्दोलनको व्यापक प्रचार गर्नुपर्छ । यस काममा हाम्रा पार्टी सङ्गठनहरूका साथसाथै जनवर्गीय सङ्गठनहरूले समेत महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्नुपर्छ । यी सबै काम भनेको हाम्रो सङ्गठनात्मक कामकै अभिन्न अङ्ग हुन् । त्यसैले कार्यकर्ता शक्तिको परिचालन र सङ्गठनको गतिशीलता, त्यसको नियमितता र क्रियाशीलतामा हाम्रो ध्यान केन्द्रित हुनैपर्दछ ।

सात दलले नगरपालिकाहरूको आगामी निर्वाचन सक्रिय रूपमा बहिष्कार गर्ने निर्णय गरेका छन् । यो बहिष्कारलाई प्रभावकारी बनाउन हाम्रो पार्टीले पनि निर्णायक भूमिका खेल्नुपर्छ र राजाको निरङ्कुश सरकारले गर्न लागेको चुनावी नाटकलाई असफल तुल्याउनुपर्छ । बलियो र क्रियाशील सङ्गठनका आधारमा नै दलहरूले राजाको चुनावी नौटङ्कीलाई असफल पार्न सक्दछन् । आफ्नो असंवैधानिक, निरङ्कुश र अप्रजातान्त्रिक सत्ता हत्याउने कार्यलाई वैध बनाउने षड्यन्त्रअन्तर्गत राजाले नगरपालिका र प्रतिनिधिसभाको निर्वाचनको घोषणा गरेका हुन् । निर्वाचनको घोषणा राजनीतिक छलकपट मात्र हो । सारा संसारबाट आलोचित भएको र प्रजातन्त्र फर्काउने दबाव परिरहेको कारणले आलोचना र दबावबाट मुक्त हुने दाउले मात्र यो निर्वाचनको घोषणा राजाबाट भएको हो । जनप्रतिनिधिहरूको हातमा शासन सुम्पनका लागि राजाबाट निर्वाचनको घोषणा गरिएको होइन भन्ने कुरामा राजनीतिक दलहरू स्पष्ट हुनुपर्छ र राजाको षड्यन्त्रमा पर्नुहुँदैन । चुनाव गराउने भन्ने राजाको घोषणालाई राजनीतिक दलहरूले कागजमै सीमित गरिदिनुपर्छ । त्यसका लागि चुनावी नाटकका विरुद्ध आमजनतालाई सडकमा उतारेर भोट खस्ने नदिने परिस्थिति तयार पार्नुपर्छ ।

६. पहिले आफ्नै रूपान्तरण गरौं

गत साउन ३१ गतेदेखि भदौ १२ गतेसम्म हाम्रो पार्टीको केन्द्रीय कमिटीको नवौं बैठक बस्यो । त्यो बैठकले गरेका निर्णयहरूले नेपालको राजनीतिमा केही नयाँ तरङ्ग र गतिहरू उत्पन्न गर्‍यो । नवौं बैठकद्वारा पारित महासचिवको राजनीतिक प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको '... बहुदलीय प्रजातन्त्रलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रमाफत पूर्णता दिनुपर्ने आवश्यकता आमजनता र हाम्रो पार्टीसमेतले महसुस गरेको हुँदा नेकपा (एमाले) ले वर्तमान आन्दोलनलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशामा अधि बढाउनुपर्दछ । अन्य राजनीतिक पार्टी र आमजनसमुदायलाई एकताबद्ध बनाउँदै संयुक्त जनआन्दोलनलाई पनि गणतन्त्रको दिशामा लाने हाम्रो हरसम्भव प्रयत्न हुनुपर्दछ' भन्ने भनाइले सम्पूर्ण आन्दोलनकारी शक्तिहरूमा सकारात्मक प्रतिक्रिया उत्पन्न गर्‍यो ।

नवौं बैठकले लिएका निर्णय र पारित गरेका नीतिहरूले निरङ्कुश राजतन्त्रविरोधी आन्दोलनमा अझ वैचारिक स्पष्टता थप्यो र सिङ्गो पार्टीलाई राजनीतिक रूपले थप धारिलो बनाउन सहयोग पुऱ्यायो । नवौं बैठकपछि पार्टीले अधि सारेका विचारहरूका कारणले यतिवेला नेपाली राजनीतिमा वैचारिक, सैद्धान्तिक र नीतिगत धुवीकरण तीव्र बनेको छ । सैद्धान्तिक, वैचारिक र नीतिगत रूपले प्रस्ट भएर आन्दोलनलाई अधि बढाउनुपर्ने आवश्यकता राजनीतिक शक्तिहरूमा बोध हुन थालेको छ र नेपाली समाजमा राजनीतिक बहस यतिवेला चर्को रूपमा अधि बढिरहेको छ ।

नवौं बैठकले राजतन्त्र, प्रधान अन्तरविरोध, संयुक्त जनआन्दोलन, पूर्ण प्रजातन्त्र, सविधानसभा, माओवादी समस्या र युद्धविराम, राज्यको पुनर्संरचना र सात राजनीतिक पार्टीबीचको एकतालागायत अन्य समसामयिक तथा महत्त्वपूर्ण विषयहरूमा सुस्पष्ट विचारहरू अधि साऱ्यो । ती विचारहरूले हाम्रो पार्टीपङ्क्तिलाई अझ स्पष्टताका साथ अधि बढ्न मार्गनिर्देशन गरिरहेको छ ।

सैद्धान्तिक, वैचारिक र राजनीतिक रूपमा नेकपा (एमाले) अहिले सही तरिकाले अधि बढिरहेको र यसले लिनै नीतिहरूले मुलुकको राजनीतिक दिशालाई गम्भीर रूपले प्रभावित पार्ने वास्तविकतालाई नवौं बैठकका निर्णयहरूले सावित गरिदिएका छन् ।

आन्दोलनरत सात राजनीतिक दल र नेकपा (माओवादी) बीच सम्पन्न १२ बुँदे सहमतिको पृष्ठभूमि तयार गर्नका लागि पनि केन्द्रीय कमिटीको नवौं बैठकका निर्णयहरूले महत्त्वपूर्ण सैद्धान्तिक र वैचारिक आधारहरू तयार गरिदिएका थिए ।

राजनीतिक रूपले प्रस्ट र कार्यनीतिक रूपले सही दिशातर्फ उन्मुख नवौं बैठकका निर्णयहरूलाई हामीले व्यावहारिक रूपमा कार्यान्वयन गर्न सकेको खण्डमा मात्रै हामी निरङ्कुश राजतन्त्रविरोधी आन्दोलनलाई व्यापक रूपमा उठाउन सक्छौं । त्यसैले नवौं बैठकका निर्णयहरूलाई हामीले (त्यसको व्यापक र ठोस सन्दर्भमा बुझेर) गहिराइका साथ आत्मसात् गर्नुपर्छ र त्यसलाई हाम्रो वर्तमान आन्दोलनको व्यवहारमा रूपान्तरण गरेर देखाउनुपर्दछ । यसो गर्न सकेको खण्डमा मात्र हामी पार्टीका नीतिहरूलाई आन्दोलनको व्यवहारमा परीक्षण गर्न सफल हुनेछौं र आन्दोलनलाई विजयको दिशातिर लैजान सक्षम हुनेछौं ।

लोकतन्त्र स्थापनाका लागि 'गर या मर' भन्ने परिस्थिति मुलुकमा तयार हुँदैछ। हामीले अबको आन्दोलनलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशामा अघि बढाउनुपर्दछ। जनताको अधिकारलाई सम्मान नगर्ने राजा हामीलाई चाहिँदैन र गणतन्त्र जनताको जन्मसिद्ध अधिकार हो भन्ने आवाजलाई देशभरि गुञ्जाउनुपर्छ। आन्दोलनको विकास, प्रभावकारी सञ्चालन र सफलताको लक्ष्यसम्म आन्दोलनलाई पुऱ्याउन हामीले मिल्न सकिने सबै शक्तिहरूसँग एकताबद्ध भएर व्यापक मोर्चा बनाउनुपर्छ। आन्दोलन नै हाम्रो वर्तमान र भविष्य हो। आन्दोलन सफल हुनेछ र नेपाली जनता आफ्नो देशको मालिक आफैँ हुनेछन् भन्ने विश्वास आममानिसहरूमा समेत जगाउनुपर्छ। त्यसैले सबैथोकलाई आन्दोलनको मातहतमा राख्न र आन्दोलनकारी मनस्थितिका साथ सिङ्गो मुलुकलाई नै आन्दोलित बनाउन सबैभन्दा पहिले हामी आफैँ आन्दोलनकारीका रूपमा पूर्ण रूपले रूपान्तरित भएर लक्ष्यसम्म पुग्ने अठोटका साथ अघि बढ्न तयार हुनुपर्दछ।

देशव्यापी जनआन्दोलनको उभार

विष्णु रिजाल

यति बेला मुलुक आन्दोलनमय भएको छ। नेकपा (एमाले) ले सञ्चालन गरेको लोकतान्त्रिक जागरण अभियानले निरङ्कुशताविरोधी आन्दोलनलाई स्थानीयस्तरमा विस्तार गर्नुका साथै व्यापक जनपरिचालन गरेको छ। स्थानीयस्तरमा बैठक, भेला, अन्तर्क्रिया र सभाहरू भएका छन् भने क्षेत्रीयस्तरमा विशाल जनप्रदर्शनहरू सफलतापूर्वक आयोजना भइरहेका छन्। 'माघ १९' को प्रजातन्त्रविरोधी शाही कदमको विरोधमा सम्पूर्ण पार्टीपङ्क्तिलाई परिचालन गर्दै आमजनतालाई सङ्घर्षमा उतार्ने पार्टीको अभियानले महत्त्वपूर्ण सफलता प्राप्त गरेको छ। अहिलेसम्म भएका जनप्रदर्शनहरू जनसहभागिताका दृष्टिले अत्यन्तै सानदार, भव्य र विशाल रूपमा सम्पन्न भएका छन्। ती प्रदर्शनहरूले बाँकी जनप्रदर्शनलाई पनि सकारात्मक र उत्साहित सन्देश दिएका छन्। बुटवल, पोखरा, जनकपुर र काठमाडौँमा भएका विशाल जनप्रदर्शन तथा सभाहरूले प्रतिगामी-निरङ्कुशतावादीहरूलाई रन्थानिने गरी बज्रमुक्का प्रहार गरेका छन्।

बुटवल : ऐतिहासिक आरम्भ

मङ्सिर ४ गते एमालेले बुटवलमा आयोजना गरेको सभा नै 'माघ १९' को शाही कदमका विरुद्ध नेपालमा आयोजना गरिएको सबैभन्दा विशाल प्रदर्शन थियो। लुम्बिनी अञ्चल समन्वय कमिटीले निर्माण गरेको कार्ययोजनाअनुसार अञ्चलभरिका छवटै जिल्लामा सभाका लागि पार्टीपङ्क्तिलाई व्यापक रूपमा परिचालन गरिएको थियो। केन्द्रीय जनआन्दोलन परिचालन कमिटीले पठाएका केन्द्रीय उत्प्रेरकहरूसमेत जिल्लामा निकै मिहिनेतपूर्वक खटेका थिए। पार्टी स्थायी समिति सदस्य विष्णु पौडेल एक महिनाअघिदेखि नै लुम्बिनीको जनप्रदर्शनका लागि त्यस क्षेत्रमा आयोजना भएका कार्यक्रममा सहभागी हुनुभएको थियो। यी सबै मिहिनेतपूर्ण कामका परिणामस्वरूप पार्टीले मङ्सिर ४ गते बुटवलमा विशाल जनसागर जम्मा गर्नसक्यो।

जनसभा विथोल्न प्रतिगामी शाही सत्ताले कुनै कसर बाँकी राखेन। त्यस दिन बुटवलमा गोली चल्ने, रक्तपात हुने, कर्फ्यु लाग्ने, माओवादी घुसपैठ हुनेजस्ता जनसमुदायलाई आतङ्कित पार्ने कृपचारहरू गर्न शाही सत्ताले आफ्ना सबै निकायलाई परिचालित गर्‍यो। कथित नागरिक समाजका नाममा सेनाद्वारा नवलपरासी, रूपन्देही, गुल्मी र कपिलवस्तुका विभिन्न स्थानमा पर्चा र पोस्टर प्रकाशन तथा वितरण गरियो। व्यापक थुनछेक, खानतलासी र तीनपुस्ते सोधपुछको अवज्ञा गर्दै त्यस दिन जनसागर बुटवलमा उत्रियो। सयौँ सवारीसाधनलाई गन्तव्यमा पुग्न नदिएपछि सभामा भाग लिन आएका जनसमुदाय पैदलसमेत बुटवल आएका थिए। कतिपय ठाउँमा सेनाको व्यारियरसमेत तोडेर जनता सभामा सहभागी हुन आइपुगे।

शाही सत्ताले गरेको नाङ्गो ज्यादतीका विरुद्ध लुम्बिनी अञ्चलका जनताले जुन प्रकारको लडाकूपन, प्रतिरोध र साहस देखाए, त्यसले जनताका अगाडि यो निरङ्कुश शाहीसत्ता लाचार, निरीह र अपराधी सावित भयो। सभा विथोल्न गरिएका सबै हर्कतको पर्दाफास गरेर जनताले आफ्नो स्वाभिमान बलन्द गरे। बुटवलमा भएको सरकारी ज्यादती, अवरोध र षड्यन्त्रका विरुद्ध जनताले गरेको सङ्घर्षले देशभरिका प्रजातन्त्रप्रेमी जनसमुदायलाई उत्साहित र उद्वेलित पाऱ्यो। शाही सत्ताका विरुद्ध लुम्बिनीका जनताले गरेको सङ्घर्षलाई मुलुकमा सबै सञ्चारमाध्यमले निकै महत्त्वका साथ प्रस्तुत गरे। राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय सञ्चार जगत्ले लुम्बिनीको जनप्रदर्शनलाई दिएको महत्त्वले पनि यसको सान्दर्भिकता अबै स्पष्ट गर्दछ।

राज्यसंयन्त्र मङ्सिर ४ को सभा विथोल्न, जनसहभागिता हुन नदिन सक्दो षड्यन्त्रमा तल्लिन भयो। त्यस दिन अर्घाखाँची र गुल्मीको सदरमुकामबाट एक बस पनि बुटवलतर्फ लाग्न पाएनन्। नवलपरासीको गैँडाकोटदेखि सुनवलसम्म नयाँ चेकपोस्ट खडा गरी 'युनिफाइड कमान्ड' सक्रिय भयो, जसले बसमा बुटवलतर्फ जान मात्र होइन, एम्बुलेन्स, शववाहन र मोटरसाइकल चलनसमेत पूर्ण रोक लगायो। गैँडाकोट, कावासोती, अरूणखोला, दुम्कीबास, बर्दघाट र सुनवलमा जनसमुदाय राजमार्गमा उत्रिए र निरङ्कुश सत्ताको निर्लज्जताको भण्डाफोरमा जुटे। यस्तै स्थिति पाल्पातर्फको बाटोमा थियो भने कपिलवस्तुको महेन्द्रकोट (पत्थरकोट) देखि सालभन्डीसम्म आवागमनमा नै रोक लगाइएको थियो। स्थानीय र राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय सञ्चारमाध्यमका बुटवलमा उपस्थित पचासौँ सञ्चारकर्मीहरूले राज्यको यो हर्कत राम्ररी देख्न पाए। यसरी बुटवल नगरी अघोषित कर्फ्यु र राज्यआतङ्कको दुष्क्रमा फस्यो। यस्तो स्थिति पञ्चायतको उत्तरार्द्धमा मण्डलेहरूको जगजगी हुँदासमेत कहिल्यै भएको थिएन होला।

पूर्व-पश्चिम र उत्तरबाट बृटवल आउने जनसमुदायलाई रोकेर निरङ्कुश सत्ता संयन्त्रले त्यस दिन एमालेको सभालाई फितलो, कमजोर र असफल पार्न जतिसुकै प्रयास गरेको भए पनि जनताले एमाले नै चाहेपछि उसको केही चलेन । दिउँसो १२ बजे गोलपार्कबाट निस्केको जुलुस सिद्धेश्वरी माध्यमिक विद्यालयको मैदानमा पुग्दा स्पष्ट भयो- जनसमुदाय एमालेको साथमा छन् र राजनीतिक दलहरूको पक्षमा छन् । करिब एक लाख जनसमुदाय बृटवलको जनप्रदर्शन र जनसभामा सहभागी भइछाडे भने त्यत्तिकै सङ्ख्यामा बृटवल आउन यातायात अवरोधले नसके पनि सिङ्गो अञ्चलभरि 'जहाँ अवरोध, त्यहीं विरोध' गर्दै जनसभाहरू सम्पन्न गर्दै निरङ्कुशताको भण्डाफोरमा जुटे । वास्तवमा नेपाल अधिराज्यमा 'पारस-शासन' कस्तो हुनेछ, भन्ने कुराको सङ्केत लुम्बिनी अञ्चलका जनसमुदायले भोगे र त्यसको सशक्त प्रतिरोध गरी पारस-निर्देशनमा सेनाले मच्चाएको आतङ्क र षड्यन्त्र असफल पारी सानदार र ऐतिहासिक जनसभा सम्पन्न गरे । लुम्बिनी अञ्चलको लोकतान्त्रिक जागरणले यो एउटा ऐतिहासिक रेकर्ड कायम गरी एमालेको अर्थपूर्ण प्रयास प्रस्तुत गरेको छ । यसको सन्देश लुम्बिनी अञ्चलमा मात्र होइन, सिङ्गो मुलुक र अन्तर्राष्ट्रिय जनसमुदायसमक्ष पुगिसकेको छ । प्रजातन्त्र र शान्तिको भाषण गर्दै हिँड्ने राजा ज्ञानेन्द्रको शासनशैली कति निरङ्कुशतावादी छ, भन्ने कुरा शान्तिपूर्ण जनप्रदर्शन र सभा विथोलन उनको नेतृत्वमा रहेको राज्य संयन्त्रले मच्चाएको ताण्डवले स्वयम् स्पष्ट गरेको छ ।

सरकारी संयन्त्रले बाधा, अवरोध र दमन नगरेको भए गोलपार्कबाट जुलुस निस्केर निर्धारितस्थलमा आमसभामा परिणत हुन्थ्यो, सकिन्थ्यो । राजनीतिक दलहरूको पक्षमा जनसमुदाय छन् भन्ने सन्देश छरिन्थ्यो र सभामा उपस्थित व्यक्तिहरू वक्ताहरूको भाषणले प्रभावित हुन्थे, फर्किन्थे । तर, राज्यको तमाम हर्कत स्वयम् उसैका लागि प्रत्युत्पादक हुनुपुगे । जसले गर्दा जुलुस र सभामा सहभागी हुनबाट वञ्चित पारिएका जनसमुदायलाई जहाँ रोकियो, त्यहीं जुलुस, सभा, बजारबन्द, यातायात अवरोध गरेर निरङ्कुशताका विरुद्ध जुर्मुराए । यसक्रममा अर्घाखाँचीको सन्धिखर्कमा करिब तीन हजारको विरोध जुलुस निस्कियो ।

लुम्बिनीमा भएको विशाल जनप्रदर्शन एउटा ऐतिहासिक आरम्भ थियो । लोकतान्त्रिक जागरण अभियानका लागि देशभरि परिचालित पार्टीपङ्क्तिलाई त्यसले निकै उत्साहित पाऱ्यो । पार्टीले देशका ठूला सहरहरूमा गर्ने जनप्रदर्शनको सुरुवात लुम्बिनीबाट गरेको थियो । यसकारण पनि सो प्रदर्शन र सभा निकै महत्त्वपूर्ण र उदाहरणीय सावित भयो । सभालाई सम्बोधन गर्दै पार्टीका महासचिव माधवकुमार नेपालले नेपाली जनताको शान्तिपूर्ण आन्दोलन सफलतामा पुऱ्याएरै छोडिने विश्वास दिलाउनुभयो भने स्थायी समिति सदस्य वामदेव गौतमले जनताका अगाडि राजा पराजित हुनुको विकल्प नभएको स्पष्ट पार्नुभयो । अर्का स्थायी समिति सदस्य विष्णु पौडेलले चालू आन्दोलनले मुलुकलाई दीर्घकालीन विकास दिने विश्वास व्यक्त गर्नुभयो । लुम्बिनी अञ्चल इन्चार्ज रामनाथ ढकालको सभापतित्वमा सम्पन्न कार्यक्रममा स्वागत रूपन्देहीका सचिव लीला गिरीले गर्नुभएको थियो भने सञ्चालन अञ्चल सचिव नेत्र पन्थीले गर्नुभएको थियो । सभामा राष्ट्रिय जनसांस्कृतिक मञ्चका कलाकारका साथै बालकलाकार रुविन गन्धर्वले निरङ्कुशताविरोधी गीत प्रस्तुत गरेका थिए ।

पोखरा : अवरोधले छेकेन

पोखरामा मङ्सिर १० गते अभूतपूर्व विरोध प्रदर्शन भयो । बगरको पुरानो टुँडिखेल, कुँडहरको भद्रकाली चोक, पोखरा औद्योगिक क्षेत्रअगाडिको चोक, पार्टीको विरौटाचोक र लेकसाइडको हल्लनचोकबाट हजारौंका जुलुसहरू निस्के । निरङ्कुश राजतन्त्र- मुर्दावाद ! राजतन्त्र- मुर्दावाद ! संविधानसभाको- निर्वाचन गर ! पूर्ण प्रजातन्त्रको स्थापना गरौंजस्ता गगनभेदी नाराहरू लगाउँदै अगाडि बढेका जुलुसहरू दिउँसो १ बजे पृथ्वीचोकमा जम्मा भएर एउटै जुलुसका रूपमा न्यूरोड हुँदै चिप्लेटुङ्गामा पुगे । पोखरामा जुलुस र आमसभाहरू विगतमा पनि धेरैपटक भएका छन्, तापनि मङ्सिर १० को प्रदर्शन विशेष खालको थियो । दिउँसो १२ बजेदेखि अपराह्न २ बजेसम्म पूरै पोखरा जुलुसमय थियो । यो जनप्रदर्शनले राजतन्त्रको आयु अब धेरै दिन छैन भन्ने कुरा देखाएको छ ।

मङ्सिर १० को प्रदर्शनलाई असफल पार्नका निम्ति सरकारले टाउकोदेखि टुप्पीसम्मको बल प्रयोग गर्‍यो । उद्योगी-व्यवसायीलाई हप्काउने, गाडी मालिक र मजदुरहरूलाई धम्काउने, शिक्षक र कर्मचारीलाई कार्यक्रममा नजान चेटावनी दिने, टोलटोलमा सैनिक मार्चपास गराउने र घरघरमा छापा मार्ने, कार्यक्रममा जानुहुन्न, बम पड्कन्छ भन्ने, गोली पनि चल्ल सक्छ भन्ने बेहोराका पर्चाहरू छर्ने, हेलिकप्टरबाट समेत पर्चा छर्ने, मङ्सिर ७ गतेदेखि नै गाडीको अस्थायी रोडपर्मिट दिन बन्द गर्ने, मारपिट गर्ने, यात्रुको तीनपुस्ते सोध्दै कडा चेकिङ गरेर एकै ठाउँमा घण्टौं भुलाइदिने, ठाउँठाउँमा सैनिक शिविर खडा गर्ने, जनता भुलाउन दोहोरी गीत प्रतियोगिता राखिदिने, पोखरामा कर्फ्यु छ, जानुहुन्न भनी त्रास फैलाउने, सिटभन्दा बढी मानिस बोकेका गाडीको ब्युलुबुक खोस्ने र ड्राइभरको लाइसेन्स खोस्नेजस्ता निन्दनीय काम सरकारले गर्‍यो । यसले गर्दा स्याङ्जाको नाउँडाँडा, तनहुँको दमौली, गोरखाको बसपार्क आदि एक दर्जन ठाउँबाट ६५ जति बसहरू फर्कनुपऱ्यो र गोरखा र लमजुङका कतिपय बसबाट पोखरा गएका आन्दोलनकारीहरू कार्यक्रम सकिएपछि मात्र पुगनुभयो ।

सबै जिल्लामा, पहिलेदेखिका चेकपोस्टमाथि अरू चेकपोस्ट थप गरियो । कास्कीमा तालचोक, गगनगौँडा, अर्घौं, विजपुर, नाउँडाँडा, ह्याङ्जा, केआईसिं पुल, विन्ध्यावासिनी, छोरेपाटन आदि ठाउँमा मङ्सिर १० गते विहानैदेखि चेकपोस्ट थप गरियो । तनहुँमा आँबु, डुम्रे, दमौली, गिर्नाडिल होटलअगाडि, बाइसजागरे, तुरतुरे र भन्सारमा थपियो । लमजुङमा भोटेओडार र पाउँदीको ढिकमा चेकपोस्ट थप गरियो । तनहुँमा प्रवेश गरेपछि लमजुङका यात्रीहरूले तनहुँका डुम्रेभन्दा पश्चिमका सम्पूर्ण चेकपोस्टको यातनाको सामना गर्दै पोखरा पुगनुपऱ्यो । गोरखामा बसपार्क, ठिरेश्वारा, वीरेनचोक र पन्ध्रकिलोमा चेकपोस्ट थप गरियो । गोरखाका आन्दोलनकारीहरूले यीबाहेक तनहुँका पृथ्वीराजमार्गमा स्थापित सम्पूर्ण चेकपोस्ट पार गर्नुपऱ्यो । स्याङ्जामा पुतलीबजार, नाउँडाँडा, कुभिण्डे र माछापुच्छ्रे भ्यू-प्वाइन्टमा थप चेकपोस्ट थिए । यी चेकपोस्टहरूमा शाही सेना राखिएको थियो र उनीहरूले यातायात मजदुर र यात्रीहरूलाई हैरान गर्ने मात्र होइन, अपमान पनि गर्दथे ।

सरकारको यस्तो दमन र षडयन्त्रलाई पार्टी र जनताले टुलुटुलु हेरेर मात्र बस्न सकेनन् । वुटवलको अनुभवले पनि केही सहयोग गरेको थियो । रोडपरमिट बन्द गर्ने सम्भावनालाई ख्याल गरेर पहिले वैकल्पिक व्यवस्था गरिएको थियो । मङ्सिर १० गते दमौलीमा रोकिएका जनताले त्यहीं जुलुस गरे र पछि घेरा तोडी पोखरा पुगे । यस्तो प्रतिकार चेकपोस्टका विभिन्न ठाउँहरूमा हुन गयो । सरकारको यो दमन र षडयन्त्रले आन्दोलनका सहभागीहरूको केही सङ्ख्या घटाएको भए पनि कार्यकर्ता र जनता प्रतिकार गर्दै आएका कारण कार्यक्रम सफल भयो ।

पोखराको प्रदर्शनमा आउँदा गाडीको मात्र यात्रा गरिएको थिएन । दुई/तीन दिनसम्मको पैदलयात्रा गरेर पनि पोखरा आउने काम भएको थियो । लमजुङको बेसीसहरबाट मङ्सिर ८ गतेदेखि नै एउटा टोलीले पैदलयात्रा सुरु गरेको थियो । यो टोली नारा-जुलुस लगाउँदै गाउँगाउँ हुँदै त्यो दिन भोर्लेटार र ९ गते कास्कीको बेगनासमा बास बसी १० गते पोखरा पुगेको थियो । त्यस्तै गरी स्याङ्जाको किचनास र ओरन्टेदेखि स्याङ्जाको पौवैगौडे र कास्कीको कृस्ती नाच्नेचौर हुँदै एउटा टोली पोखरा आएको थियो । यसबाहेक छोटो-छोटो दूरीका पैदलटोलीहरू स्याङ्जा र तनहुँमा यात्रारत थिए ।

पोखरामा विद्यार्थी, मजदुर, किसान, युवा, महिला सबैले सक्रियतापूर्वक सहभागिता देखाएका कारण सभा सफल भएको हो । सभामा पार्टीका महासचिव माधवकुमार नेपाल, स्थायी समिति सदस्य भलनाथ खनाल र अनेरास्ववियुका अध्यक्ष खिमलाल भट्टराईले बोल्नुभएको थियो । जनसभाको सभापतित्व गण्डकी अञ्चल इन्चार्ज त्रिलोचन ढकालले गर्नुभएको थियो ।

जनकपुर : उर्लियो सिङ्गो मधेस

वुटवल र पोखरामा देखिएको अपार जनसागरको लगत्तै मङ्सिर १२ गते एमालेले जनकपुरमा आयोजना गरेको जनप्रदर्शन तथा सभामा पनि त्यस्तै जनलहर उर्लियो । 'माघ १९' को शाही कदमपछि त्यसका विरुद्ध तत्कालै प्रदर्शन गर्नेमध्येको एक क्षेत्र जनकपुरमा जनसभाका लागि पार्टीपङ्क्ति निकै क्रियाशील बनेको थियो । जनकपुर अञ्चल समन्वय कमिटीको योजनाअनुसार जनसभामा सिङ्गो मिथिला प्रदेशलाई उतार्ने अभियान सञ्चालन गरिएको थियो । लोकतन्त्र र शान्तिका पक्षमा उर्लिएको विशाल जनसागरले गगनभेदी नारा लगायो- निरङ्कुश राजतन्त्र-मुर्दावाद ! लोकतन्त्र-जिन्दावाद !

जनकपुरका धनुषा, सर्लाही, महोत्तरीजस्ता तराईका जिल्लाका जनता निकै उत्साह र सक्रियताका साथ जनसभामा आएका थिए । जनता लोकतन्त्रका पक्षमा उत्रिएको देखा आत्तिएको शाही सत्ताले आफ्नो अप्रजातान्त्रिक, निरङ्कुश र जनविरोधी चरित्रको पुनरावृत्ति जनकपुरमा पनि गर्‍यो । सभामा भाग लिन आएका जनतालाई जताततै थुनछेक गर्ने, खानतलासी लिने, तीनपुस्ते विवरण भर्ने लगाउने, सभामा हुलदङ्गा हुँदैछ, भनेर उनीहरूलाई सभामा जान निरुत्साहित गर्ने, आतङ्ककारीको घूसपैठ हुँदैछ, भनेर भ्रम सिर्जना गर्नेजस्ता निकृष्ट दर्जाका हर्कतहरू जनकपुरमा पनि दोहोर्‍यायो । तर, शाही सत्ताको चरित्र र प्रवृत्ति बुझ्नेका मिथिला प्रदेशका जनता त्यस्तो भ्रममा परेनन् । अनेक किसिमका अफवाह, दुष्प्रचार र षडयन्त्रको पर्वाह नगरी उनीहरू सभास्थल बाह्रविघा मैदानमा उपस्थित भए । स्थानीय तथा राष्ट्रियस्तरका सञ्चार माध्यमहरूले जनकपुरको सभा 'माघ १९' को शाही कदमपछि त्यस क्षेत्रमा आयोजित सबैभन्दा ठूलो र भव्य भएको टिप्पणी गरेका छन् ।

जनसभालाई असफल बनाउन एक दिनअघि 'सचेत नागरिक समूह' को नामबाट एमालेको सभामा जे पनि हुनसक्ने धम्की भएको पर्चा वितरण गरिएको थियो । प्रशासनले पूर्वको धारापानी, बेंगाशिवपुर, पश्चिमको बद्दीवास र ढल्केबर, महेन्द्रनगर, प्रकौली र जिरोमाइल, एयरपोर्ट एरियालगायतका ठाउँमा अवरोध गरेको थियो । सबै नाकाहरूमा घण्टौंघण्टा लगाएर मान्छे तथा बस जाँच गर्ने, पैदल हिँडाउने, बसमा बम छ, भनेर आतङ्कित पार्ने र रुट अनुमति नलिएका बस आउन नदिने भनेर प्रशासनले सभा विथोल्न हरेक उपाय गरेको थियो । सर्लाही, महोत्तरी, सिन्धुली र धनुषा जिल्लाबाट करिब डेढ सय बस र दुई सयभन्दा बढी ट्याक्टरबाट कार्यकर्ता र समर्थक आएका थिए । धनुषा र महोत्तरीबाट अधिकांश बाजागाजाका साथ हिँडेरे सत्तामा भाग लिन आएका थिए । सभाअघि विडारीचौक, रमानन्दचौक, रेल्वे स्टेसन, एयरपोर्ट चौक, गोपाल धर्मशाला र जचुकाली गेटबाट जुलुस प्रदर्शन गरिएको थियो । जुलुस प्रदर्शन गर्ने क्रममा भानुचौक, शिवचौक र जनकचौकका प्रमुख बजारका सडक खचाखच भरिएको थियो ।

जनसभालाई सम्बोधन गर्दै पार्टीका महासचिव माधवकुमार नेपालले सात राजनीतिक दल र माओवादीको बीचमा भएको १२ बुँदे सहमति सत्ताप्राप्तिका लागि नभई शान्ति स्थापनाका लागि भएको बताउनुभयो । उहाँले राजाले थोत्रा व्यक्तिलाई अगाडि बढाएर आफ्नो पक्षमा बोल्न लगाएको बताउँदै जनता त्यस्ता थोत्रा व्यक्तिको पछि नभएको बताउनुभयो ।

महासचिव नेपालले नेपाली जनता लोकतान्त्रिक गणतन्त्रतर्फ लागिरेको बताउँदै एक्काइसौं शताब्दीमा निरङ्कुशतन्त्रको कुनै स्थान नहुने स्पष्ट पार्नुभयो । उहाँले जनताको चाहना शान्ति भएकाले जनताको चाहनाअनुसार राजनीतिक दलहरूले माओवादीसँग शान्तिका लागि समझदारी गरेको बताउनुभयो ।

उक्त जनसभामा नेकपा (एमाले) स्थायी समितिका सदस्य भलनाथ खनालले समावेशी प्रजातन्त्रबाट नै जातजाति, भाषा एवम् समुदायका समस्याहरू समाधान गरिने पनि बताउनुभयो । जनकपुर अञ्चल इन्चार्ज रामचन्द्र झाको सभापतित्वमा सम्पन्न जनसभामा केन्द्रीय सदस्य रघुवीर महासेठ, वैकल्पिक केन्द्रीय सदस्य रत्नेश्वर गोइत, राष्ट्रियसभाका उपाध्यक्ष रामप्रीत पासवान, केन्द्रीय सल्लाहकार सदस्यद्वय गोमा देवकोटा र महेन्द्रराय यादव बोल्नुभएको थियो ।

काठमाडौं : निरङ्कुशतावादीलाई चुनौती

'दलहरूका पक्षमा जनता छैनन्' भन्ने निरङ्कुशतावादीहरूको भ्रमपूर्ण प्रचारलाई मङ्सिर १७ गते राजधानीमा उर्लिएको जनसागरले सप्रमाण मिथ्या सावित गरिदिएको छ । जनताका प्रतिनिधि राजनीतिक दलहरूमाथि दिनहुँ गालीगलौज गरेर नथाक्ने शाही सत्ताका पहरेदारहरूलाई सडकमा उत्रेर राजधानीका जनताले मुखभरिको जवाफ दिएका छन् । निरङ्कुश राजतन्त्रको अन्त्य गर्ने अठोटका साथ आन्दोलनमा उत्रिएको एमालेले आफ्नो पहलमा त्यो दिन राजधानीमा जसरी विशाल, व्यवस्थित, शान्तिपूर्ण र सानदार जनप्रदर्शन गर्‍यो, त्यसले स्पष्ट सन्देश दिएको छ- जनता शाही निरङ्कुशताको पक्षमा होइन, लोकतन्त्र र

लोकतन्त्रको स्थापनाका लागि आन्दोलनमा उत्रिएका दलको पक्षमा छन् । संसारले देख्ने र सुन्ने गरी राजधानीका जनताले गगनभेदी नारा लगाए- निरङ्कुश राजतन्त्र- मुर्दावाद ! लोकतान्त्रिक गणतन्त्र- जिन्दावाद !

उपत्यकामा 'माघ १९' पछि भएको सबैभन्दा ठूलो प्रदर्शनका रूपमा स्वदेशी र विदेशी सञ्चारमाध्यमहरूले मङ्सिर १७ को जनप्रदर्शनलाई लिएका छन् । मुलुकको राजधानीमा लोकतन्त्र र शान्तिको पक्षमा उर्लिएको यो विशाल जनसागरले निरङ्कुशता र अधिनायकवादका पक्षधरहरूलाई नराम्ररी जवाफ दिएको छ । राज्यकोषको दुरुपयोग गरी सरकारी सञ्चारमाध्यमबाट दलहरूको पक्षमा जनता नभएको नक्कली प्रचार गर्ने उनीहरूको दिनचर्या अब समाप्त भएको छ । यदि अझै लाज पचाएर उनीहरू त्यही पसामा लागि रहे भने पनि अब उनीहरूका भूटा बकवास कसैले पत्याउने छैनन् । राजधानीमा देखिएको जनताको उपस्थिति र सहभागिताले यो कुरा स्पष्ट पारेको छ ।

जनसभामा जनता उपस्थित नहोऊन् भनेर शाही सत्ताले आफ्नोतर्फबाट सबै किसिमका कुकर्महरू सम्पन्न गर्न बाँकी राखेन । सभास्थल नयाँ बानेश्वरलाई निषेधित क्षेत्र घोषणा गरिएको समाचार सरकारी सञ्चारमाध्यमले प्रकाशन/प्रसारण गरे । तर, पार्टीले जस्तोसुकै दमन र अवरोधलाई चिरेर भए पनि सभा गरैरै छोड्ने आफ्नो अडान सार्वजनिक गरेपछि सरकारी षड्यन्त्र टिक्न सकेन । निर्लज्ज तरिकाले प्रशासनले निषेधित क्षेत्र घोषणा नगरिएको सूचना सार्वजनिक गर्‍यो । यसले आमजनतामा भ्रम सिर्जना गर्‍यो । निषेधित क्षेत्रको हल्लाले जनतामा मनोवैज्ञानिक असर पार्ने सरकारी योजना रहेको सहजै अनुमान गर्न सकिन्छ ।

पार्टीको उपत्यका समन्वय कमिटी, वाग्मती अञ्चल समन्वय कमिटी र अखिल नेपाल किसान सङ्घको संयुक्त आयोजनामा भएको सो सभा विथोल्न शाही सरकार सुरुदेखि नै जुटेको थियो । सभाको प्रचार-प्रसारका लागि गरिएको भित्तेलेखन मेट्ने, पोस्टरहरू निकाल्ने र पर्चा च्यात्ने पञ्चायती शैलीको निकृष्ट कार्य गर्दै सरकारले आफ्नो प्रजातन्त्रविरोधी र मण्डले चरित्र उदाङ्गो पार्‍यो । ललितपुरका ग्रामीण क्षेत्र, काठमाडौंको प्रवेश नाका थानकोट र साँगालगायतका स्थानमा कडा खानतलासी र चेकिङका कारण कतिपय जनता सभामा आउन सकेनन् । तर, ती सबै अवरोधहरूलाई चिरेर जनता जसरी सभामा आए, त्यसले सत्ताधारीहरूलाई खपिनसक्नु बनाएको सहजै अनुमान गर्न सकिन्छ ।

जनसभा सफल पार्न पार्टीको उपत्यका समन्वय कमिटीले व्यापक योजना निर्माण गरी पार्टीपङ्क्ति परिचालन गरेको थियो । उपत्यकालाई १७ वटा कमान्डमा विभाजन गरी केन्द्रीय कमिटी सदस्यहरूलाई समेत त्यसको जिम्मा दिइएको थियो । जनसभाका दौरान स्थानीयस्तरमा बैठक, भेला, अन्तर्क्रिया, प्रचार न्यालीजस्ता धेरै कार्यक्रमहरू भएका थिए, जसका कारण आमजनतालाई जागरुक बनाउन सकिएको थियो । त्यसबाहेक जनवर्गीय सङ्गठन, सम्पर्क मञ्चहरू, पेसागत वृद्धिजीवीहरूले पनि कार्यक्रम सफल बनाउन उल्लेख्य भूमिका निर्वाह गरेका थिए ।

डिल्लीबजारबाट मूल जुलुस सुरु हुनुअघि उपत्यकाका १७ ठाउँबाट जुलुसहरू निस्केका थिए । डिल्लीबजारबाट पार्टीका महासचिव माधवकुमार नेपालको नेतृत्व निस्केको जुलुस नयाँबानेश्वर पुगिसक्दा पनि पछाडिको भाग डिल्लीबजारमै रहेको थियो । सभालाई सम्बोधन गर्दै महासचिव नेपालले समस्या समाधानमा बाधक बन्ने राजतन्त्रलाई आन्दोलनको सुनामीले बगाउने उद्घोष गर्नुभयो । अखिल नेपाल किसान सङ्घका अध्यक्ष तथा पार्टी स्थायी समिति सदस्य वामदेव गौतमको सभापतित्वमा सम्पन्न सभालाई स्थायी समितिसदस्यद्वय केपी ओली र फलनाथ खनालका साथै अन्तर्राष्ट्रिय किसान सम्मेलनमा भाग लिन काठमाडौं आएका विदेशी किसान नेताहरूले पनि सम्बोधन गर्नुभएको थियो । वाग्मती अञ्चल इन्चार्ज सुरेन्द्र पाण्डेले उपस्थित जनसमुदायलाई स्वागत गर्नुभएको थियो भने उपत्यका सचिव योगेश भट्टराईले कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुभएको थियो ।

अध्यादेशका नाममा संविधान संशोधन

'टीकाराम भट्टराई

२०४६ सालको ऐतिहासिक जनआन्दोलनले स्थापित गरेको राजनीतिक व्यवस्था र त्यो व्यवस्थालाई सुदृढ गर्न बनेको नेपाल अधिराज्यको संविधान-०४७ 'असोज १८' को शाही 'कु' पश्चात् लड्गडो भएको थियो भने 'माघ १९' को राजाको बलपूर्वकको सत्ता आरोहणपश्चात् राजनीतिक रूपमा मृत भइसकेको छ । तर, प्राविधिक रूपमा अहिले पनि यो जीवित रहेको छ । यी पङ्क्तिहरू लेखिरहँदा सर्वोच्च अदालतले संविधानकै धारा उल्लेख गर्दै *रेडियो सगरमाथालाई वीवीसीको* समाचार प्रसारण नगर्न सरकारले दिएको निर्देशन लागू नगर्न/नगराउन सरकारका नाममा अन्तरिम आदेश जारी गरेको छ र गत हप्ता मात्र एफएम रेडियोबाट समाचार प्रसारण गर्न नपाउने सरकारी आदेशलाई पनि सर्वोच्चले संविधानको धारा १६ द्वारा प्रत्याभूत सूचनाको हक विपरीत भनी यस्तै प्रकृतिको आदेश जारी गरेको थियो । सर्वोच्च अदालतलगायतका संवैधानिक अङ्गहरू संविधानकै आधारमा क्रियाशील रहेका छन् । यी सबै दृष्टान्तहरूका आधारमा भन्न सकिन्छ- राजनीतिक रूपमा मृत भए पनि प्राविधिक रूपमा यो संविधान जीवित रहेको छ ।

यो संविधानलाई निष्प्रभावी र लड्गडो बनाउन राजाले संविधानको धारा १२७ को बलपूर्वक आड लिएका छन् । राजनीतिक, संवैधानिक र विधिशास्त्रीय मान्यताका आधारमा राजाको सत्तारोहणलाई धारा १२७ ले कवज प्रदान गर्न सक्दैन तर पनि राजाले यसको आड लिएर आफूले संवैधानिक अधिकारअनुरूप नै 'माघ १९' को कदम चालेको बताइरहेका छन् तर कम्तीमा अझै पनि राजाले यो संविधान खारेज वा निलम्बन गर्ने आधार यो संविधानभित्रबाट भेटाइरहेका छैनन् । त्यसो भएर नै यो संविधान प्राविधिक रूपमा हालसम्म जीवित रहन सकेको हो । प्राविधिक रूपमा भए पनि जीवित रहेको संविधानलाई राजाले क्रमशः अध्यादेशको माध्यमद्वारा संशोधन गर्ने योजनाअनुरूप संशोधन गरिरहेका छन् । संविधानको सीधा र प्रत्यक्ष संशोधन गर्न

संसद्को अनिवार्यता भएकाले अहिले राजा चोरबाटोमार्फत अध्यादेशको माध्यमबाट ०४७ सालको संविधान संशोधन गरिरहेका छन् ।

राजाले आफ्नो असंवैधानिक सत्तालाई मलजल र भरणपोषण गर्न 'माघ १९' को लगत्तैदेखि अध्यादेशको सहारा लिएका छन् । यही शृङ्खलाका रूपमा आजसम्ममा ७० वटा भन्दा बढी अध्यादेश जारी भएका छन् । ००७ सालपछिको संवैधानिक इतिहासका ५५ वर्षमा जारी भएका अध्यादेशको कूल सङ्ख्या भन्दा राजाको तीनवर्षे शासनकालमा अधिक अध्यादेश जारी भएका छन् ।

अध्यादेशको सीमा

लिखित संविधान भएका देशहरूमा कानूनको तर्जुमा गर्ने काम विधायिकाले गर्दछ । शक्ति पृथकीकरणको सिद्धान्त र सार्वभौमसत्ताको मान्यताका आधारमा कानून बनाउने मौलिक कर्तव्य विधायिकाको मात्र हो । सार्वभौमसत्ता जहिले पनि जनतामा रहेको हुन्छ । निरङ्कुश शासकहरूले सैन्यबलको आडमा जस्तोसुकै आदेश जारी गरे पनि वा जस्तोसुकै कानून बनाए तापनि वा संविधानमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि सार्वभौमसत्ताको अधिकार जहिले पनि जनता र जनतामा मात्र निहित रहेको हुन्छ र त्यो सार्वभौमसत्ताको प्रयोग जनताले आफ्ना प्रतिनिधिहरूको माध्यमबाट संसद्मार्फत गरिरहेका हुन्छन् । त्यसकारण कानून बनाउने काम केवल संसद्ले मात्र गर्न सक्दछ कि किर्नाक संसद्ले जनताको सार्वभौमसत्ताको अधिकार प्रयोग गरिरहेको हुन्छ । तर, संसद्को बैठक सधैंभरि बसिरहन सम्भव नभएकाले संसद्को बैठक नबसेको अवस्थामा तत्काल कार्यकारिणीले कुनै कानून बनाउन सक्ने मान्यतालाई विधिशास्त्रले स्वीकार गरेको पाइन्छ । नेपाल, भारत, बङ्गलादेश, श्रीलङ्का र अन्य देशहरूमा समेत अध्यादेशद्वारा कानूनको निर्माण गर्ने प्रावधानलाई संविधानले स्वीकार गरेको देखिन्छ । कार्यकारिणीले कानून बनाउने यो अधिकार अस्थायी मात्र नभएर अपवाद पनि हो तर राजाले अपवादजन्य यो व्यवस्थालाई नियमित र संसद्ले कानून बनाउने नियमित व्यवस्थालाई अपवादजन्य बनाउन खोजेका छन् ।

अध्यादेश जारी गर्नुपूर्व र जारी गरिसकेपश्चात् पनि यसका खास-खास सर्तहरू प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा निहित रहेका हुन्छन् । कार्यकारिणीले ती सबै सर्तहरू इमानदारीका साथ पूरा गरेको अवस्थामा मात्र अध्यादेश जारी गर्ने हैसियत राख्छन्, त्यस्ता सर्तहरूलाई सूत्रबद्ध गर्दा यसरी गर्न सकिन्छ :

(क) अध्यादेश केवल संसद् भएको तर बैठक नबसेको अवस्थामा मात्र जारी गर्न सकिन्छ ।

(ख) अध्यादेश संविधानको प्रतिकूल हुने गरी जारी हुन सक्दैन ।

(ग) अध्यादेश तत्काल उत्पन्न परिस्थितिलाई निवारण गर्नका लागि मात्र जारी गर्न सकिन्छ । अर्थात् संसद् भएको अवस्थामा संसद्ले बनाउन नचाहेको वा भविष्यमा संसद् गठन भएपश्चात् बनाउँदा पनि तत्काल कुनै क्षति हुन नसक्ने विषयको कानून अध्यादेशको माध्यमद्वारा बनाउन सकिँदैन ।

(घ) अध्यादेशबाहेक अन्य उपायद्वारा तत्काल उत्पन्न परिस्थितिको समाधान गर्न सकिने अवस्थाको विद्यमानता छ भने अध्यादेश जारी गर्न सकिँदैन ।

(ङ) अध्यादेशले दण्ड, जरिवाना, कैद र करको दररेटमा परिवर्तन गर्न सक्दैन ।

(च) संसद्ले दिएको अधिकार, सुविधा र सेवाका सर्तहरूमा अध्यादेशको माध्यमद्वारा नियन्त्रण, खारेजी वा कटौती गर्न सकिँदैन ।

(छ) तोकिएको समयभित्र संसद्ले अध्यादेश अनुमोदन नगरेमा पुनः जारी हुन सक्दैन ।

(ज) जननिर्वाचित संसद्ले चयन गरेको वा प्रत्यक्ष निर्वाचनको माध्यमबाट चुनिएको प्रम वा राष्ट्रपतिले बाहेक राजा वा सैनिक शासकले आफ्नो स्वविवेकमा अध्यादेश जारी गर्न सक्दैन ।

(झ) अध्यादेशले कुनै नयाँ नीति वा योजना वा कार्यक्रम निर्धारण गर्न सक्दैन ।

माथि उल्लिखित सबै सर्तहरू पूरा भएको अवस्थामा मात्र अध्यादेश जारी गर्न सकिन्छ । उल्लिखित सर्तहरूमध्ये कुनै एक सर्तको पनि उल्लङ्घन भएको छ भने त्यस्तो अवस्थामा कार्यकारिणीलाई अध्यादेश जारी गर्ने हैसियत र अधिकार दुवै प्राप्त हुन सक्दैन । तर, हाम्रो देशमा 'असोज १८' र अझ त्यसमा पनि 'माघ १९' पछि जति पनि अध्यादेशहरू जारी गरिएका छन्, ती अध्यादेशहरूले माथिका कुनै पनि सर्तहरूको पालना गरेका छैनन् । तसर्थ, 'माघ १९' पछि जारी सबै अध्यादेशहरू गैरसंवैधानिक, गैरकानुनी र विधिशास्त्रीय मान्यताका विपरीत रहेका छन् । अध्यादेश जारी गर्ने हाम्रो देशको संविधानको धारा ७२ पनि केवल प्रधानमन्त्री भएको अवस्थामा मात्र क्रियाशील हुने धारा हो । प्रधानमन्त्रीले धारा ३५(२) बमोजिम राजालाई अध्यादेश जारी गर्न सिफारिस गरेको अवस्थामा मात्र राजाबाट अध्यादेश जारी हुन सक्छ तर अहिलेको अभ्यास हेर्दा त राजाले आफ्नो स्वविवेकमा जे मन लाग्यो, त्यही विषयमा अध्यादेश जारी गरेका छन् । अब त अध्यादेशको माध्यमद्वारा संविधान नै संशोधन हुन थालिसकेको छ । सञ्चार अध्यादेश र गैरसरकारी सङ्घसंस्था आचारसंहिता हेर्दा राजाले यी दुवै अध्यादेशमार्फत अप्रत्यक्ष रूपमा संविधानकै संशोधन गरेको देखिन्छ ।

निजामती सेवा ऐनमा संशोधन गरी नेपाल निजामती कर्मचारी सङ्गठनलाई लगाइएको प्रतिबन्धले संविधानको धारा १२ (

२) 'घ' लाई संशोधन गरी सङ्घसंस्था खोल्ने मौलिक हकमा अनुचित बन्देज लागेको छ । सञ्चार अध्यादेशका नाममा गरिएको सञ्चारसम्बन्धी प्रचलित कानूनहरूको संशोधनले संविधानको धारा १२, १३, १६ र २२ द्वारा प्रत्याभूत स्वतन्त्रताहरूमा प्रतिबन्ध लगाइएको छ । श्रम ऐनमा तुरुन्तै संशोधन गरेर ट्रेड युनियन अधिकारमा प्रतिबन्ध लगाउने तयारी अन्तिम चरणमा पुगेको छ ।

समग्रमा विश्लेषण गर्दा संविधानलाई सीधै खारेज वा निलम्बन गर्ने हिम्मत नगरेर राजाले अध्यादेशको माध्यमबाट 'माघ १९' को प्रहारबाट बचेका संवैधानिक हकअधिकारहरूलाई निष्क्रिय र निस्तेज पार्ने काम तीव्र गतिमा अधि बढाइरहेका छन् । अहिलेसम्म अध्यादेशको माध्यमबाट न्यायपालिकाको अधिकारक्षेत्र अतिक्रमण गर्ने हिम्मत पनि राजाले गरेका छैनन् । त्यसैको

परिणामस्वरूप दरबारको आश र त्रासमा नपरेका न्यायाधीशहरूले सकेसम्म संविधानको संरक्षण गर्न खोजेको देखिएको छ । न्यायपालिकामा सीधै आक्रमण गर्दा हुनसक्ने सम्भावित अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिक्रिया र नेपाल बार एसोसिएसनको प्रतिरोधलाई मध्यनजर गरेर राजाले त्यो हदसम्मको हर्कत गरेका छैनन् तर न्यायपालिकाको नेतृत्वलाई अवाञ्छित प्रभावमा पार्ने कार्यको सुरुवात निवर्तमान प्रधानन्यायाधीश हरिप्रसाद शर्माकै पालादेखि सुरु भइसकेको छ । सडकमा देखिएको राजनीतिक सन्तुलन र आन्दोलनको अवस्थाले नै न्यायपालिकाको प्रवृत्तिलाई पनि निर्धारण गर्दछ । राजाको कदम केही वर्ष अझै टिक्न सक्छ भन्ने अनुभूति न्यायपालिकालाई भयो भने स्वतन्त्र न्यायको अपेक्षा पूरा नहुन सक्छ । तर, अब राजा अगाडि बढ्न सक्दैनन् भन्ने अवस्था आन्दोलनका माध्यमबाट अभिव्यक्त भयो भने न्यायालयका फैसलाहरू सोहीबमोजिम प्रभावित हुन्छन् ।

‘माघ १९’ ले संसद्, स्थानीय निकाय, राजनीतिक दल र नागरिक अधिकारहरू अतिक्रमित भए तापनि प्रेस स्वतन्त्रता, पेसागत र वर्गीय आन्दोलन, ट्रेड युनियन आन्दोलन र गैरसरकारी संस्थाका गतिविधिहरू यथावत् रहेका थिए । तर, त्यसपछि जारी अध्यादेशहरूले यी सबै अधिकारहरू अतिक्रमित भएका छन् । राजाको रोडम्याप बहुत प्रस्ट छ- ‘माघ १९’ को बलपूर्वकको सत्तारोहणले अतिक्रमण गर्न नसकेका र बचेखुचेका नागरिक हकअधिकारहरू अध्यादेशका माध्यमबाट समाप्त पार्ने । अन्तर्राष्ट्रिय जगत्लाई देखाउँदा वर्तमान संविधान कायमै छ, भन्ने तर व्यवहारमा अध्यादेशका माध्यमबाट सम्पूर्ण संविधान निष्क्रिय बनाउने । तसर्थ, राजाको यो रोडम्याप र अध्यादेशको तुफानी बेगलाई रोक्ने एक मात्र उपाय हो- प्रतिरोधी आन्दोलन । प्रतिरोधी आन्दोलनलाई सशक्त बनाउने एक मात्र उपाय हो- जुभारु र सङ्गठित कार्यकर्ता अनि इमानदार र दृष्टिकोणसहितको नेतृत्व । देशले अझै बलिदानको आवश्यकता महसुस गरेको छ । सदाका लागि निरङ्कुशतन्त्र अन्त्य गर्ने दिशामा अघि बढौं ।

केन्द्रीय कार्यालयमा आक्रमण प्रयास

काठमाडौं । राजनीतिक रूपमा निरीह र पराजित हुँदै गएको शाही सरकार गुण्डागर्दीमा ओर्लेको छ । नेकपा (एमाले) को केन्द्रीय कार्यालयमा गत मङ्सिर १८ गते राज्यसंरक्षित मण्डलेहरूले तोडफोड गर्ने प्रयास गरेका छन् ।

एमालेले गरेको देशव्यापी जनप्रदर्शनबाट अत्तालिएको शाही सरकारले पार्टीको केन्द्रीय कार्यालय तोडफोड गर्न गरेको प्रयास विफल भएको थियो । मङ्सिर १७ गते नयाँबानेश्वरमा आयोजित विशालसभाका सहभागीहरूलाई मण्डलेले उत्तेजित पारेपछि सुरु भएको भडपमा युवराज पारसको गाडी परेका कारण देखाउँदै मण्डले गुण्डाहरूले एमाले कार्यालयमा आक्रमण गर्न खोजेका थिए । त्यसका विरुद्ध विद्यार्थीहरूले कडा नाराबाजी र प्रदर्शन गरेका छन् भने राजनीतिक दल र संस्थाहरूले त्यसको कडा शब्दमा निन्दा र भर्त्सना गरेका छन् । एमालेले नक्कली निहुँ बनाउँदै पार्टी कार्यालयमाथि गर्न खोजिएको आक्रमणप्रति विरोध जनाएको छ । बानेश्वर घटनासँग आफ्नो पार्टीको नाम जोडेर हल्ला चलाइएकोमा एमालेले आपत्ति जनाएको छ । ‘एमाले जे गर्छ, सार्वजनिक घोषणा गरेर नै गर्छ’- पूर्वघोषित शान्तिपूर्ण विरोध प्रदर्शन र आमसभाबाहेक आफ्नो पार्टीको अन्य कुनै योजना र कार्यक्रम नभएको स्पष्ट पाँदै एमालेले भनेको छ- ‘तसर्थ, त्यसदिन बानेश्वरमा घटेको घटनामा हाम्रो पार्टीको कुनै संलग्नता छैन ।’ केन्द्रीय कार्यालय सचिव काशीनाथ अधिकारीद्वारा मङ्सिर २१ गते जारी विज्ञप्तिमा सो घटनालाई लिएर निराधार हल्ला नचलाउन र गिरफ्तार गरिएका सम्पूर्ण निर्दोष नागरिकहरूलाई तत्काल रिहा गर्न जोडदार माग गरिएको छ ।

मङ्सिर १९ गते बसेको एमाले स्थायी समितिको आकस्मिक बैठकले ‘राज्य सञ्चालन गर्ने अति दक्षिणपन्थी गिरोहद्वारा सञ्चालित र राज्यद्वारा पोषित एवम् संरक्षित राष्ट्रिय भन्डा बोकेका हतियारबन्द मण्डले अपराधीहरूको जत्था’ को आक्रमण प्रयासको कडा शब्दमा भर्त्सना गरेको थियो । गुण्डाहरूका अराजक र आक्रमणकारी गतिविधि बेलैमा नियन्त्रण नगरे त्यसको गतिलो जवाफ सडकबाटै दिइने र त्यसको जिम्मेवारी राज्यपक्षले नै लिनुपर्ने चेतावनी दिएको थियो ।

एमाले कार्यालयमा आक्रमण गर्ने सार्वजनिक घोषणाका साथ सयभन्दा बढी मण्डले गुण्डाहरू कलङ्कीसम्म आएका थिए । आक्रमणको सूचना पाएर राती आठ बजे पार्टी कार्यालयमा आधा घण्टाभित्रै पाँच सयभन्दा बढी नेता, कार्यकर्ता जम्मा भएपछि उनीहरू त्यहीँबाट फर्केका थिए । बलखुस्थित एमाले कार्यालयतर्फ जाने बाटोमा १५ भन्दा बढी गाडीमा आएका सेना, सशस्त्र र जनपद प्रहरी ओर्लिएका थिए । कार्यालयको रक्षाका लागि एमाले केन्द्रीय सदस्य कृष्णगोपाल श्रेष्ठको नेतृत्वमा भानुभक्त ढकाल, योगेश भट्टराई, रूपनारायण श्रेष्ठलगायतका युवा नेताहरू तत्कालै कार्यालयमा पुग्नुभएको थियो भने केहीबेरमै पार्टीका महासचिव माधवकुमार नेपाल, स्थायी समिति सदस्यद्वय भलनाथ खनाल र वामदेव गौतमलगायतका नेताहरू पुग्नुभएको थियो । कार्यालयमा आक्रमण हुन लागेको खबर थाहा पाएर राष्ट्रसङ्घीय मानवअधिकार उच्चायुक्तको नेपालस्थित कार्यालयका प्रतिनिधि, मानवअधिकारकर्मी गौरी प्रधान, सुबोध प्याकुरेल, गोपाल सिवाकोटी ‘चिन्तन’, कुन्दन अर्याल, चरण प्रसाईलगायत पनि त्यहाँ पुग्नुभएको थियो ।

एमाले कार्यालयमा आक्रमण गर्न आएको मण्डलेहरूको समूहले कलङ्कीमा एमाले र महासचिव माधवकुमार नेपालका विरुद्ध नाराबाजी गरेको थियो । बानेश्वरमा भेला भएर नशाले लट्ठ परेको सो समूहले युवराजको पक्षमा पनि नाराबाजी गरेको

थियो । २० गाडी र ३५-४० वटा मोटरसाइकलमा आएको सो टोलीका प्रत्येक गुण्डासंग खुकुरी, चैनजस्ता घातक हतियारहरू रहेको प्रत्यक्षदर्शीहरूले बताएका छन् ।

राष्ट्रिय कार्यकर्ता भेलामा प्रस्तुत प्रतिवेदन

केन्द्रीय कमिटीको नवौँ बैठकका निर्णयहरू सीधै पार्टी सदस्यहरू र आमजनसमुदायसम्म पुऱ्याउन गत असोज

महिनादेखि 'लोकतान्त्रिक जागरण अभियान' सञ्चालन गरिएको कमरेडहरूमा विदितै छ । मुलुकको वस्तुगत आवश्यकता, सम्पूर्ण पार्टी कार्यकर्ताहरूको चाहना र वर्तमान प्रमुख राजनीतिक अन्तरविरोध हल गर्ने प्रयत्नस्वरूप निरङ्कुश राजतन्त्रविरोधी आजको संयुक्त जनआन्दोलनलाई 'लोकतान्त्रिक गणतन्त्र' उन्मुख बनाउने निर्णय केन्द्रीय कमिटीको सो बैठकले गरेको थियो ।

२०५९ असोज १८ देखि पनि हाम्रो पार्टीले राजाको प्रतिगमनका विरुद्ध आन्दोलन गर्दै राजासित सङ्घर्ष र संवादको नीति अवलम्बन गरेको थियो । ०६१ माघ १९ को राजाको कदमले मुलुकमा 'संवैधानिक राजतन्त्र' का ठाउँमा 'निरङ्कुश राजतन्त्र', 'प्रजातन्त्र' का ठाउँमा 'निरङ्कुशतन्त्र' र 'जनतामा निहित सार्वभौमसत्ता' का ठाउँमा 'राजामा निहित राजकीय सत्ता' को अवस्था सिर्जना गर्न पुग्यो । यस्तो अवस्थामा पार्टीका पुराना कतिपय नीतिहरूलाई परित्याग गर्ने, कतिपयलाई परिमार्जन गर्ने र नयाँ नीतिहरूलाई अगाडि सार्ने काम गर्नुपर्दथ्यो । केन्द्रीय कमिटीको आठौँ बैठकले सो कामको थालनी गर्‍यो र नवौँ बैठकले त्यसलाई अरु स्पष्टताका साथ अगाडि बढाउने काम गर्‍यो । यसको विस्तृत विश्लेषण नवौँ बैठकको प्रतिवेदनमा आइसकेको छ । मुलुकमा कायम निरङ्कुशतन्त्र र राजाको नीति र व्यवहारका कारण राजतन्त्रका विरुद्ध सङ्घर्षलाई नयाँ उचाइमा पुऱ्याउने निर्णय लियो । निरङ्कुश राजतन्त्रलाई समाप्त नगरी जनताको प्रजातन्त्र स्थापना गर्न सकिँदैन । त्यसलाई पराजित गर्ने एक मात्र उपाय जनताको सशक्त आन्दोलन नै हो । तर, पार्टीका नीति र विचारहरूमा प्रस्टता नभईकन पार्टीपङ्क्ति आन्दोलनमा सामेल हुन सक्दैनथ्यो, पार्टीपङ्क्ति आन्दोलित नभई आमजनसमुदाय आन्दोलित हुन सक्दैनथ्यो र जनताले आन्दोलनको ज्वारभाटा सिर्जना नगरी निरङ्कुश राजतन्त्र पराजित हुन सक्दैनथ्यो । केन्द्रीय कमिटीको नवौँ बैठकले पार्टीभित्र नीति र विचारमा प्रस्टता कायम गर्ने काम मात्र गरेन, नेपाली समाजलाई अग्रगामी राजनीतिक विकास दिने ऐतिहासिक निष्कर्षका रूपमा लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशातर्फ वर्तमान आन्दोलनलाई अधि बढाउने निर्णयसमेत गर्‍यो ।

पार्टीका हरेक निर्णयहरूको सहीपना तिनीहरूको कार्यान्वयन र त्यसबाट प्राप्त हुने परिणामबाट स्थापित हुने गर्दछ । निर्णयहरूको इमानदारीपूर्ण कार्यान्वयन पहिलो सर्त हुन्छ र त्यसले सोहीअनुरूप परिणाम दिने गर्दछ । सात पार्टीद्वारा सञ्चालित संयुक्त जनआन्दोलनलाई जति सक्दो छिटो सशक्त र व्यापक बनाउन पनि हाम्रो पार्टीका निर्णयहरू छिटोभन्दा छिटो सम्पूर्ण पार्टीपङ्क्ति र आमजनसमुदायसम्म पुग्न जरुरी थियो । हामीले त्यसका लागि 'लोकतान्त्रिक जागरण अभियान' लाई सशक्त माध्यम बनाउने निर्णय गर्‍यौं । हामीले यस अभियानमा सिङ्गो पार्टीलाई सम्पूर्ण रूपले परिचालन गर्ने योजना बनायौं । पार्टीपङ्क्ति परिचालन गर्न, पार्टी कमिटीमा उत्पन्न समस्या समाधान गर्न, पार्टीभित्र रहेका अनेकौँ किसिमका भ्रम निवारण गर्न, पार्टी सदस्य र आमजनताबीच सम्बन्ध पुनःस्थापित गर्न र पार्टीका सम्पूर्ण सङ्गठनात्मक संयन्त्रलाई क्रियाशील बनाउन यो अभियानको निकै महत्त्वपूर्ण र सकारात्मक योगदान रहेको अनुभव हामीले गरेका छौं । यो अभियानको सही परिणाम आगामी दिनमा सञ्चालन हुने निरङ्कुश राजतन्त्रविरोधी संयुक्त जनआन्दोलनमा नेकपा (एमाले) को सशक्त उपस्थितिका रूपमा प्रकट हुनुपर्दछ ।

०६१ माघ १९ को राजाको निरङ्कुश कदमका कारण उत्पन्न परिस्थितिमा हाम्रो पार्टीले लिएका नयाँ नीति, कार्यनीति र विचारहरूको कार्यान्वयनका सन्दर्भमा यो राष्ट्रिय कार्यकर्ता भेला पार्टीको पहिलो राष्ट्रिय मञ्च हो । केन्द्रबाट सहजकर्ताका रूपमा खटिनुभएका र स्थानीय कमिटीबाट परिचालित कमरेडहरूले प्रारम्भिक अनुभव प्राप्त गर्नुभएको छ । कमरेडहरूबाट आफ्ना अनुभवका प्रकाशमा पनि पार्टीका नयाँ नीति तथा विचारलाई अझ बढी प्रखर र सशक्त बनाउन मद्दत पुग्नेछ भन्ने विश्वास हामीले लिएका छौं । भेला अनुशासित, प्रजातान्त्रिक र सहभागितामूलक तथा अन्तरक्रियात्मक हुनुपर्दछ । सबै हिसाबले यसलाई निर्धारित समयभित्र सम्पन्न गर्नु उचित हुनेछ । यसैअनुरूप सबै कमरेडहरूको सहयोगको अपेक्षा गरिएको छ ।

१. अभियानको प्रारम्भिक अवस्था

पार्टी केन्द्रीय कमिटीको नवौँ बैठक गत साउन ३१ गतेबाट सुरु भई भदौ १२ मा सम्पन्न भएको थियो । बैठकले हाम्रो पार्टीका तर्फबाट आन्दोलन परिचालनका निम्ति केन्द्रीय जनआन्दोलन परिचालन कमिटी निर्माण गरेको थियो र सो कमिटीको भदौ १५ गते बसेको पहिलो बैठकले 'संयुक्त जनआन्दोलन योजना र कार्यक्रम' नामक परिपत्र जारी गर्‍यो । सोही बैठकले 'लोकतान्त्रिक जागरण अभियान' सञ्चालन गर्ने निर्णय पनि गर्‍यो । अभियानमा सिङ्गो पार्टी शक्ति परिचालन गर्ने योजनामूताविक केन्द्रीय कमिटीका केही कमरेडहरूलाई छाडेर अरु सबै केन्द्रीय सदस्यहरू, केन्द्रीय सल्लाहकारहरू, केन्द्रीय लेखा परीक्षण कमिटीका सदस्यहरू, केन्द्रीय अनुशासन कमिटीका सदस्यहरू र केन्द्रीय विभागका सदस्यहरूलाई जिल्ला-जिल्लामा खटाउने काम भयो । यसभन्दा बाहिरबाट पनि केही कमरेडहरूलाई विभिन्न जिल्लामा खटाइयो । पछि अञ्चल समन्वय कमिटीका सचिवहरूलाई पनि उहाँहरूकै कमिटी क्षेत्रभित्रका कुनै जिल्लामा जिम्मेवारी दिने काम गरियो । यति गर्दा पनि कर्णाली अञ्चल र मनाङमा बाहिरबाट कुनै कमरेडलाई पठाउन सकिँएन । काठमाडौँ उपत्यकाका जिल्लाहरूमा एकभन्दा धेरै कमरेडहरूलाई खटाउने काम गरिएको छ । खटाइएका मध्ये ज्यादै थोरै जिल्लामा मात्र विभिन्न कारणले केही कमरेड जान सक्नुभएन । अरु सबै जिल्लामा खटाइएका कमरेडहरू जानुभएको छ ।

अपानि ११ र आन्दोलन परिचालनसम्बन्धी परिपत्रहरू प्राप्त हुनासाथ सबै अञ्चल समन्वय कमिटीका बैठकहरू बसेका छन् । लोकतान्त्रिक जागरण अभियानलाई आफ्नो क्षेत्रका जिल्लाहरूमा प्रभावकारी ढङ्गले परिचालन गर्न योजनाहरू बनेका छन् । यसबीच अधिकांश जिल्ला कमिटीका बैठक बसेर अभियान सञ्चालनका निम्ति योजनाहरू बनाइएका छन् । गाउँ, इलाका र निर्वाचन क्षेत्र समन्वय कमिटीका बैठक बसाइएको छ, धेरै समयदेखि हुनसकेको सदस्यता नवीकरण भएको छ, निष्क्रिय कमिटीहरूलाई सक्रिय बनाउन प्रयास भएका छन् । माओवादीको एकपक्षीय युद्धविरामको अवसरलाई सदुपयोग गरेर वर्षौंदेखि सम्बन्ध टुटेका ग्रामीण क्षेत्रमा हजारौंको सङ्ख्यामा कमरेडहरू परिचालित हुनुभएको छ । साना-ठूला सभाहरू भएका छन्, जुलूसहरू निकालिएका छन्, अञ्चल, जिल्ला, इलाका र गाउँस्तरमा अगुवा कार्यकर्ता प्रशिक्षण भेलाहरू सम्पन्न भएका छन् । वर्षौंदेखि हुन नसकेका कमिटीका बैठकहरू सम्पन्न भएका छन् । लोकतान्त्रिक जागरण अभियानले सिङ्गो एमाले पङ्क्तिमा आशा, विश्वास र उत्साह बढाएको छ । लोकतान्त्रिक जागरण अभियानले नेकपा (एमाले) को गतिशीलतालाई निक्कै राम्रोसँग बढाएको छ र जनताको मनोबल उठाउने काम गरेको छ ।

‘अभियान’ सञ्चालन गर्न बनाइएका योजनामा कमी होलान्, काम गर्दा कहींकतै गल्ती भएका पनि होलान्, यति छोटो अवधिमा सबै कुरा र कामहरूको समीक्षा सम्भव छैन । तर, विहानीको घामले दिनको अनुमान गर्न सकिएजस्तै अभियानको सुरुवात र जनताको आकर्षणलाई हेर्दा हाम्रो अभियान अत्यन्त सही, सान्दर्भिक र सिर्जनात्मक रहेको छ । यो अभियानलाई अरू व्यापक, विस्तृत र गहिराइका साथ तलसम्म अझ केही समय सञ्चालन गर्नुपर्छ र अहिलेसम्म सञ्चालन गर्न नसकिएका जिल्लाहरूमा पनि यसलाई सक्रियतापूर्वक सञ्चालन गर्नु जरुरी छ ।

‘लोकतान्त्रिक जागरण अभियान’ को प्रारम्भिक अनुभवपछि पार्टीले देशका अधिकांश जिल्ला सदरमुकामहरूमा कात्तिक २५ गते विरोध प्रदर्शन आयोजना गर्‍यो । कात्तिक २५ गते मेचीको भापा र इलाम, कोसीको भोजपुर, सगरमाथाको सिरहा र सप्तरी, जनकपुरको सिन्धुली, धनुषा, महोत्तरी र सर्लाही, बागमतीको सिन्धुपाल्चोक र धादिङ, नारायणीको चितवन, मकवानपुर, रौतहट, पर्सा र बारा, गण्डकीको लमजुङ, स्याङ्जा, गोर्खा, तनहुँ र कास्की, धवलागिरिको बाग्लुङ, म्याग्दी र पर्वत, राप्तीको दाङ र प्युठान, भेरीको बाँके, बर्दिया, सुर्खेत र दैलेख, सेतीको अछाम र डोटी, महाकालीको कञ्चनपुर, डडेल्धुरा र दार्चुला आदि जिल्लाहरूमा आमसभा र मोरङ जिल्लामा कार्यकर्ता भेला सम्पन्न भएका छन् ।

शक्ति प्रदर्शनका रूपमा देशका मुख्य-मुख्य सहरहरूमा मङ्सिर र पुस महिनामा ठूलठूला ज्वाली तथा सभाका कार्यक्रमहरू आयोजना गरिएको छ । त्यसअनुसार मङ्सिर ४ गते लुम्बिनी अञ्चलस्तरको प्रदर्शन बृटवलमा हुनेछ । त्यस्तै १० मङ्सिरमा गण्डकी अञ्चलको पोखरामा, १२ मङ्सिरमा जनकपुर अञ्चलको जनकपुरमा, १७ मङ्सिरमा उपत्यकाको काठमाडौंमा, २ पुसमा कोसी अञ्चलको विराटनगरमा, ८ पुसमा धौलागिरिको बाग्लुङमा, १० पुसमा भेरीको नेपालगन्जमा, १२ पुसमा महाकालीको कञ्चनपुरमा, २२ पुसमा नारायणी अञ्चलको वीरगन्ज र हेटौँडामा र २३ पुसमा नारायणघाटमा ठूलठूला जनप्रदर्शनहरू हुनेछन् ।

सात पार्टीद्वारा यसबीच आयोजना गरिएका कार्यक्रमहरूमा हाम्रो पार्टीको उपस्थिति अरू पार्टीको तुलनामा धेरै भए पनि हाम्रो सङ्गठनात्मक स्वरूपको आधारमा हेर्ने हो भने सङ्ख्यात्मक रूपमा कमजोर रहेको छ । खासगरी उपत्यका केन्द्रित कार्यक्रममा हाम्रो उपस्थिति अपेक्षित रूपमा प्रभावकारी हुन सकेको छैन । तर, स्थितिमा क्रमिक सुधार आइरहेको छ । ख्याल गर्नुपर्ने पक्ष के हो भने हामीले आयोजना गरेका कार्यक्रमहरू सात पार्टीद्वारा सञ्चालित संयुक्त जनआन्दोलनको सहयोगका लागि नै हुन् भन्ने कुरालाई व्यवहारद्वारा पुष्टि गर्नुपर्नेछ । पार्टीले सात पार्टीको एकतालाई उच्च महत्त्व दिएको विषयलाई व्यावहारिक रूपमा प्रकट गर्ने पक्ष भनेको संयुक्त जनआन्दोलनमा हाम्रो व्यापक र सशक्त उपस्थिति नै हो । हाम्रो यो अभियानले यसतर्फ पनि महत्त्वपूर्ण योगदान गर्नेछ ।

२. हामी अहिले सफलतामा पुग्नैपर्ने सङ्घर्षमा सामेल भएका छौं

हामी अहिले सफलतामा पुग्नैपर्ने जनताको सङ्घर्षमा सामेल भएका छौं । तर, परिस्थिति अत्यन्त जटिल छ भन्ने कुरालाई विर्सन सकिन्न । मुलुकको विद्यमान राजनीतिक परिस्थितिका महत्त्वपूर्ण तत्वहरू भनेका संवैधानिक भएर बस्ने नचाहने निरङ्कुश राजतन्त्र, उग्रवामपन्थी जडसूत्रवाद र दुस्साहसवादबाट अभिप्रेरित हतियारबन्द सङ्घर्षमा सामेल माओवादी र शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनका वाहक सात प्रजातन्त्रवादी राजनीतिक पार्टीहरू नै हुन् । यस्तो अवस्थामा सहअस्तित्व, सहमति र सहकार्यको नीति लागू गर्न सक्दा समस्याको सरल र सहज निकास हुने थियो । हाम्रो पार्टीले ०४७ सालदेखि ०६१ माघ १९ सम्म कुनै न कुनै रूपमा यही नीतिलाई अवलम्बन गर्‍यो । ०६१ माघ १९ को शाही प्रतिगमनपछि राजा पूर्ण रूपले निरङ्कुश भएका छन्, ०४७ को संविधानलाई क्षतविक्षत पारी निष्क्रिय बनाइएको छ र राजाको हुकुमी शासन चलाइएको छ । प्रजातन्त्र समाप्त पारिएको छ र जनतामा निहित सार्वभौमसत्ता खोसिएको छ । अहिले राजतन्त्रसित नेपाली जनताको अन्तरविरोध शत्रुतापूर्ण र प्रमुख भएर प्रकट भएको छ । यस्तो अवस्थामा राजासित सहअस्तित्वको कार्यनीति आत्मसमर्पणभन्दा अर्को केही हुन सक्दैन । सबै संवैधानिक शक्तिहरू मिलेर माओवादीलाई हतियार विसाउन लगाउने र राजनीतिको मूलधारमा शान्तिपूर्ण अवतरण गराउने जस्ता विगत १० वर्षका अभ्यास पनि असफल प्रायः भइसकेका छन् । शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनका मुख्य वाहक राजनीतिक पार्टीहरूले ०५९ सालदेखि आजसम्म पनि शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनलाई अनेक प्रयत्नका बावजूद निर्णायक अवस्थामा पुऱ्याउन सकेका छैनन् । परिस्थितिको यो पक्ष वास्तविक हो र जटिल पनि । तर, यही जटिलताबाट सही राजनीतिक निकास निकाल्नु चालू संयुक्त जनआन्दोलनको लक्ष्य हो ।

निरङ्कुश राजतन्त्रलाई पराजित गर्नुभन्दा अर्को विकल्प छैन । त्यसैगरी माओवादीलाई पनि शान्तिपूर्ण तर सम्मानजनक राजनीतिक निकास दिनुबाहेक अर्को विकल्प छैन । सात राजनीतिक पार्टीका लागि शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनको आँधीबेहरी सिर्जना गरी अग्रगामी राजनीतिक निकासमा पुग्नुबाहेक अर्को विकल्प छैन । मुलुकको जटिल परिस्थितिको सही राजनीतिक

निकास यही हो। नेकपा (एमाले) को निष्कर्ष पनि यही हो। एकपटक निष्कर्षमा पुगिसकेपछि त्यसको कार्यान्वयन कुनै पनि पार्टीका लागि प्रमुख काम बन्दछ।

निरङ्कुश राजतन्त्रका विरुद्धको हाम्रो लडाइँ कसैको पनि रहर होइन र रहरबाट उत्पन्न परिणाम पनि होइन। यो त निरङ्कुश बन्ने महत्वाकाङ्क्षा बोकेका राजाको लहड र सनकबाट जनताको अधिकार खोसेर आफूमा निहित गराउने दुष्प्रयत्नबाट सिर्जित परिणाम हो। यदि हामीले लडाइँ नलड्ने हो भने सबभन्दा पहिले आफूलाई राजाका रैती बनाउन तयार हुनुपर्दछ जसको अर्थ हुन्छ अधिकारविहीन दास बन्न तयार हुनु। त्यसैले राजाको यो दासताबाट मुक्त हुन निरङ्कुश राजतन्त्रका विरुद्ध लड्नुपर्दछ।

भनाइ छ जित्ने हो भने मृत्युसँग पौठेजोरी खेल्नुपर्दछ। मृत्युलाई पनि जित्न सक्नेले मात्र बादशाहलाई घोडाबाट भार्न सक्दछ। यी भावनात्मक भनाइ हुन् तर भावनाका निम्ति भनिएका होइनन्। लडाइँमा सामेल फौजको मनोबल उँचा छ भने आधा लडाइँ पहिले नै जितिन्छ। हामी अहिले मुलुकभित्र शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनको लडाइँ, सान्दर्भिकता समाप्त भइसकेको निरङ्कुश राजतन्त्रका विरुद्ध, संसारभरिबाट समाप्त भइसकेको सामन्तवादको प्रतीकका विरुद्ध, २१ औँ शताब्दीमा १६ औँ शताब्दीको अवशेषका विरुद्ध, अविवेक, अदूरदर्शिता र अराजकताका विरुद्ध, २ करोड ४० लाख नेपाली जनताको लोकतन्त्रका निम्ति, संविधानको सर्वोच्चता र कानुनी शासनका निम्ति, मानवअधिकार र आफ्नो मालिक आफैँ हुन पाउने अधिकारका निम्ति र राज्यको पुनर्संरचना तथा समावेशी प्रजातन्त्रका निम्ति लडिरहेका छौँ। हामी बन्दुकका विरुद्ध विचारले, गोलीका विरुद्ध नीतिले, फौजका विरुद्ध जनताको लामबन्दीले र हिंसा तथा हत्याका विरुद्ध शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनले लडाइँ लडिरहेका छौँ। हामी जनताका पक्षमा, सत्यका पक्षमा, विज्ञानका पक्षमा र इतिहासको गतिका पक्षमा लडिरहेका छौँ। त्यही भएर यो लडाइँमा हामीले होइन निरङ्कुश राजतन्त्रले हाडैँछ, फेरि कहिल्यै उठ्न नपाउने गरी हाडैँछ र ऐतिहासिक रूपले हाडैँछ तथा जनताको इतिहास निर्माणका निम्ति उसले हार्नेपर्दछ। त्यही भएर यो लडाइँमा नेपाली जनताले जित्नेछन्, निरङ्कुश राजतन्त्रलाई परास्त गर्नेछन् र फेरि कहिल्यै नहार्ने गरी जित्नेछन् तथा जनताको इतिहास निर्माणका निम्ति जित्नेछन्।

जङ्गली शासनको महत्वाकाङ्क्षा बोकेको निरङ्कुश राजतन्त्रको न मुलुकभित्र जनआधार छ न त अन्तर्राष्ट्रिय समर्थन नै। नेपाली जनताको प्रजातन्त्रका निम्ति मुलुकभित्र अपार जनआधार छ, अन्तर्राष्ट्रिय समर्थन छ, सहयोग छ र अनिगन्ती ऐक्यबद्धताहरू छन्। तर पनि जनताको प्रजातन्त्र अर्थात् लोकतन्त्रका निम्ति लडाइँको नेतृत्व गरिरहेका राजनीतिक पार्टीहरूले गर्नुपर्ने केही महत्त्वपूर्ण कामहरू छन्। निरङ्कुश राजतन्त्रमाथि सम्पूर्ण प्रहार केन्द्रित गर्नुपर्ने काम, व्यापक जनसमुदायलाई गोलबन्द गर्नुपर्ने काम, निरङ्कुश राजतन्त्रका विरुद्ध सबै शक्ति, व्यक्तित्व र सङ्गठनहरूलाई व्यापक संयुक्त मोर्चामा आबद्ध गर्नुपर्ने काम र आफैँ मालिक बन्न चाहने सम्पूर्ण जनतालाई घर, खेत, कारखाना, स्कूल, कलेज र प्रतिष्ठानहरूबाट सडकमा उतार्ने काम। निरङ्कुश राजतन्त्रलाई पराजित गर्नका निम्ति यी सम्पूर्ण काममा अविलम्ब राजनीतिक पार्टीहरूले हात हाल्नुपर्दछ र कशलतापूर्वक सम्पन्न गर्न सक्नुपर्दछ।

३. राजनीतिक धुवीकरण अवश्यम्भावी छ

धुवीकरण मनोगत चाहनाले होइन, वस्तुगत बाध्यताले सिर्जना गर्ने हो। धुवका उदय धेरै ठाउँमा हुन सक्दछन् तर अन्त्यमा दुई ठाउँमा मात्र धुव कायम हुन्छन्। धुव चुम्बकीय शक्तिबाट निर्माण हुन्छन्। राजनीतिक क्षेत्रमा देखापर्ने अन्तरविरोधले चुम्बकको काम गर्दछ र परस्पर विरोधी राजनीतिक विचारहरू दूरी र सामिप्यमा केन्द्रित हुन थाल्दछन्। एउटा समाजमा अनेक राजनीतिक केन्द्र निर्माण भए भने समाजको गतिमा बाधा पर्न सक्दछ। त्यस्तो अवस्थामा मुख्य राजनीतिक अन्तरविरोधको यो वा त्यो पक्ष र विपक्षमा राजनीति केन्द्रित हुनु अनिवार्य हुन्छ। राजनीतिमा धुवीकरण कुनै एउटा राजनीतिमा अरू सबै राजनीतिको विलय होइन, मुख्य अन्तरविरोध हल गर्न हुने पक्षधरता मात्र हो। यसले संयुक्त मोर्चामा अनेक रूप र रङ्गलाई जन्म दिन सक्दछ। प्रमुख राजनीतिक अन्तरविरोध हल गर्ने नै तात्कालिक राजनीतिको मुख्य कार्यभार भएको अवस्थामा यो वा त्यो बहानामा जो अलग हुनेछ, त्यसको सान्दर्भिकता समाप्त हुनेछ र मृत्यु अनिवार्य हुनेछ। त्यही भएर नै जब राजनीतिमा धुवीकरण सुरु हुन्छ, राजनीतिका केन्द्रहरू यो वा त्यो पक्षमा धुवीकृत हुन थाल्दछन्। संयुक्त मोर्चा निर्माण हुन थाल्दछन् र अन्तमा दुवै धुवमा संयुक्त मोर्चा बन्दछन् र निर्णायक लडाइँ सुरु हुन्छ। लडाइँ भीषण पनि हुन सक्दछ। अकल्पनीय नोक्सानी बेहोर्नुपर्ने हुन सक्दछ। तर, मुख्य राजनीतिक अन्तरविरोधको हल गर्न यस्तो प्रक्रियामा सामेल हुनुबाहेक अर्को विकल्प नै हुँदैन। अन्तरविरोध हल हुने वैज्ञानिक नियमलाई उल्लङ्घन गर्न सकिन्न।

अहिले नेपाली समाजको मुख्य राजनीतिक अन्तरविरोध निरङ्कुश राजतन्त्र र नेपाली जनताका बीच देखापरेको छ। जनताको प्रजातन्त्र अथवा लोकतन्त्रका पक्षमा यो अन्तरविरोधको समाधान नेपाली समाजको ऐतिहासिक गतिका निम्ति अनिवार्य सर्त हो। यसो भएन भने अन्तरविरोधको सही समाधान हुनेछैन र जनतालाई नोक्सान हुनेछ। तर, त्यसको समाधानका लागि फेरि अर्कोपटक राजनीतिक धुवीकरण हुनेछ र सही समाधानको अर्को प्रयत्न हुनेछ। मुख्य राजनीतिक अन्तरविरोध हल नहुँदासम्म यस्तो धुवीकरणको प्रक्रिया अनेकपटक भइरहनेछ।

नेकपा (एमाले) को माओवादी समस्या समाधानसम्बन्धी आफ्नो स्पष्ट विचार छ। हामी आफ्नो विचार र निर्णयमा दृढतापूर्वक कायम रहँदै तदनुसार कार्य गर्न प्रतिबद्ध छौँ। माओवादी समस्या राजनीतिक समस्या हो, यसको समाधान पनि राजनीतिक रूपले मात्र सम्भव छ। माओवादीसित नेकपा (एमाले) का गम्भीर मतभिन्नताहरू छन्। तर, आज निरङ्कुश राजतन्त्रमाथि नै प्रहार केन्द्रित गर्नु नेपाली जनताको प्रजातन्त्रकै हितमा हुने कुरा निश्चित छ। राजनीतिक पार्टीहरूप्रति विगतमा सैन्यवादी व्यवहार, ज्यादतीपूर्ण क्रियाकलाप र जोरजबरजस्तीजस्ता कामकारवाहीप्रति माओवादीहरूलाई आत्मालोचित गराउँदै भविष्यमा शान्तिपूर्ण परिवर्तनको बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक राजनीतिमा सामेल हुने संस्थागत प्रतिबद्धता कायम गराउने काममा हामीहरू नै लाग्न जरुरी छ। नेकपा (माओवादी) लाई शान्तिपूर्ण परिवर्तनको राजनीतिक मूलधारमा सामेल गराउने विषयमा मतभिन्नता राख्नुपर्ने आवश्यकता नै देखिन्छ। शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनको पक्षमा नेकपा (माओवादी) लाई ल्याउन

सक्नु आफैमा उपलब्धिपूर्ण काम हुन सक्दछ। यसका निम्ति माओवादीसित हाम्रो पार्टीले र सात पार्टीले निरन्तर संवाद र वार्ता जारी राख्नुपर्दछ। यसो गरिरहँदा माओवादीका गलत चिन्तन र व्यवहारको निरन्तर खण्डन र आलोचना पनि गरिरहनुपर्दछ।

०६१ माघ १९ पछि राजाको निरङ्कुश शासनले नै राजनीतिक धुवीकरणलाई गति दिइरहेको छ। एकातिर राजा राज्यका सम्पूर्ण अङ्गहरूलाई आफ्नो मुटुमा केन्द्रित गर्न छिटो भन्दा छिटो काम गरिरहेका छन् भने अर्कोतिर कथित राजनीतिक सङ्गठन निर्माण गर्दै मञ्चमा उतार्ने कोसिस पनि गरिरहेका छन्। राजाले जनताप्रति उत्तरदायी सम्पूर्ण संस्थागत संरचना ध्वस्त गर्दै त्यसको ठाउँमा आफूप्रति उत्तरदायी त्यस्तै संरचना खडा गर्दैछन्। राजाका दुईवटा अस्त्र जहाँ पनि देख्न सकिन्छ, राजनीतिमा मण्डलेकरण र राज्यमा सैनिकीकरण। राजा विगतका आफ्ना सम्पूर्ण चाकडीवाजहरू, भ्रष्ट, जनविरोधी र बदनाम तत्वहरू, राजनीतिक पार्टीबाट निष्कासित पतित तत्वहरू, सामन्ती अभिजात्य वर्ग र दलाल नोकरशाही पुँजीजीवीहरूलाई आफ्नो निरङ्कुशताको भ्रन्डामुनि गोलबन्द गर्ने अखण्ड प्रयत्नमा लागिपरेका छन्। त्यसैगरी राजा आतङ्कवाद निर्मूल गर्ने बहानामा अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको समर्थन प्राप्त गर्ने अथक प्रयत्नमा पनि लागेकै छन्। राजाका देश र विदेशका औपचारिक र अनौपचारिक भ्रमणहरूको उद्देश्य पनि त्यही रहेको छ। राजा आफ्नो उद्देश्यमा कति सफल, कति असफल भए भन्ने कुरालाई छुट्टै मूल्याङ्कनको विषय बनाउनुपर्दछ। तर, उनी राजनीतिक धुवीकरणलाई विनाहिचकिचाहट तीव्र गतिमा अगाडि बढाइरहेका छन्। आफ्ना उद्देश्यहरू पूरा गराउन विश्वव्यापी रूपमा औपचारिक र अनौपचारिक व्यक्तिहरू राजाद्वारा खटाइएका छन्। देशभित्र पनि त्यसैगरी अरन/खटन, शिक्षण/प्रशिक्षण सबै सुरु भएको छ। राजाले स्थानीय निकाय नगर, उपमहानगर र महानगरपालिकाको चुनाव र कथित संसदीय निर्वाचनलाई पनि त्यसकै निम्ति प्रयोग गर्दैछन्। जनताको सार्वभौमसत्ता खोसेर निरङ्कुश शासनअन्तर्गत सैनिक बलको आधारमा गराइने चुनाव नेपाली जनता र विश्व समुदायको आँखामा छारो हाल्ने चालबाजीबाहेक अरु केही हुन नसक्ने कुरा प्रस्ट छ। आफ्नो निरङ्कुश शासनलाई वैधानिकता दिन, निरङ्कुश सत्तालाई बलियो बनाउँदै यसको आयु लम्ब्याउने कृत्सित मनसायबाट अगाडि सारिएको चुनावी नाटकको व्यापक भण्डाफोर र विरोध गर्दै त्यसको सक्रिय बहिष्कार गर्नुपर्दछ। साथै, यसलाई असफल बनाउन आमजनतालाई आह्वान गर्नुपर्दछ। राजा यसरी जनता र प्रजातन्त्रवादी राजनीतिक दलहरूका विरुद्ध चुनावको निहुँमा आमने-सामने मुठभेडका निम्ति सम्पूर्ण रूपले तयारी गर्दैछन्।

राजा निरङ्कुश राजतन्त्रको बाटोमा जे गर्नुपर्ने हो, त्यही गर्दैछन्। अब हाम्राअगाडि प्रश्न खडा भएको छ, 'हामी के गर्दैछौं ?' 'हामी के गर्नेछौं ?' संक्षिप्तमा भन्ने हो भने हामीले पनि अब एक मिनेट ढिलाइ नगरी लोकतन्त्र पक्षको धुवीकरणलाई गति दिनुपर्दछ। निरङ्कुश राजतन्त्रविरोधी सम्पूर्ण राजनीतिक पार्टी, जनवर्गीय तथा पेसागत सङ्गठन, मानवअधिकार सङ्गठन, गैरसरकारी सङ्गठन, नागरिक समाज, व्यक्ति-व्यक्तित्व सबै-सबैलाई लोकतन्त्रको धुवमा एकत्रित हुन प्रेरित गर्नुपर्दछ। अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा पनि धुवीकरण सुरु भएको छ। व्यापक जनसमुदाय, राजनीतिक पार्टीहरू, सरकारहरू, संयुक्त राष्ट्रसङ्घ र यस्तै अन्य सङ्घसंस्थाहरू निरङ्कुश राजतन्त्रको विरुद्ध र नेपाली जनताको लोकतन्त्रका पक्षमा ऐक्यबद्धता प्रकट गरिरहेका छन्। हामीले आफ्नो प्रयत्नलाई देशभित्रका साथै विदेशमा पनि केन्द्रित गर्नुपर्दछ र लोकतन्त्रको धुवलाई अझ बलियो बनाउन लाग्नुपर्दछ।

राजनीतिक धुवीकरणको परिणाम राष्ट्रव्यापी शान्तिपूर्ण र संयुक्त जनआन्दोलन हुनेछ। अनुमान गर्न गाह्रो पर्दैन, यसले भीषण र अकल्पनीय सङ्घर्षको रूप पनि लिन सक्नेछ।

४. लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशातर्फ

हामीले केन्द्रीय कमिटीको नवौं बैठकबाट 'निरङ्कुश राजतन्त्रको अन्त्य गरी लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशातर्फ आन्दोलनलाई लैजाने निर्णय गर्‍यौं। यो निर्णयले नेपाली राजनीतिक क्षेत्रमा एउटा तरङ्ग पैदा गर्‍यो। पार्टीका सम्पूर्ण सदस्यहरू र व्यापक जनसमुदायबाट यसको हार्दिक समर्थन भयो। यसरी हेर्दा यसको ऐतिहासिक महत्त्व छ, भन्ने थप विश्वास आर्जन भएको छ। तर, यसलाई व्यवहारमा रूपान्तरण गर्न बाँकी नै छ। यतिले मात्र हाम्रो निर्णयको सहीपनालाई पुष्टि गर्न सकिन्न। यसलाई अनेकौं कोणबाट विश्लेषण गर्न जरुरी छ। हामीले यसलाई प्रस्ट पारेनौं भने यसका बारेमा अनेकौं प्रश्नहरू उठ्ने छन् र विरोधीपक्षबाट भ्रम खडा गर्ने प्रयत्न पनि हुनेछ।

विगत ७० वर्षदेखि नेपाली जनता निरङ्कुश राजतन्त्रका विरुद्ध सङ्घर्षरत छन्। नेपाली जनता प्रजातन्त्र प्राप्तिको सङ्घर्षलाई अनवरत चलाइराख्न बाध्य हुनुको एक मात्र कारण अष्टेरो पर्दा सम्झौता गर्ने र सजिलो पर्दा धोका दिएर निरङ्कुश बन्ने नेपाली राजतन्त्रको षडयन्त्रकारी परम्परा नै हो। ०६१ माघ १९ देखि राजाले पुनः जनतालाई धोका दिएर निरङ्कुश राजतन्त्र सञ्चालन गरेका छन्। राजतन्त्र हाम्रो मुलुकमा प्रजातन्त्रका विरुद्ध सधैं षडयन्त्र गर्ने सामन्ती र प्रतिगामी संस्था हो।

नेपाली जनताबीच निरङ्कुश राजतन्त्र, संवैधानिक राजतन्त्र र जनताको गणतन्त्र अर्थात् लोकतान्त्रिक गणतन्त्र गरी तीन किसिमका शासन प्रणालीका विकल्पहरू छन्। निरङ्कुश राजतन्त्रले दरबारिया निरङ्कुशतावादीहरूको प्रतिनिधित्व गर्दछ, लोकतान्त्रिक गणतन्त्रले आमनेपाली जनताको प्रतिनिधित्व गर्दछ र संवैधानिक राजतन्त्रले राजा र जनताबीच सदा सम्झौताको काम गर्दै आएको छ।

निरङ्कुश राजतन्त्रका बारे धेरै बताइरहन परेन। यो शासनप्रणाली मध्ययुगीन सामन्तवादी शासन प्रणाली हो। संवैधानिक राजतन्त्रबारे प्रस्ट हुनुपर्ने थप केही कुराहरू रहेका छन्। यसका नमुना संसारका अनेक देशमा पाउन सकिन्छ। वास्तवमा निरङ्कुश राजतन्त्र र लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका बीच भीषण सङ्घर्षको अवस्थामा आफ्नो अस्तित्व समाप्त नहोस् भनेर राजसंस्थाका पक्षमा अगाडि सारिने शासन प्रणालीको नाम संवैधानिक राजतन्त्र हो। त्यसो भएर संवैधानिक राजतन्त्र कहिल्यै पनि समाजको अग्रगामी परिवर्तन र विकासका लागि जनताको माग भएन। ००७ देखि ०६१ सालसम्म राजाले जनतासित

गरेका सम्झौता र पुनः सम्झौता उल्लङ्घन गरी निरङ्कुश बनेका अनेकौं घटनाले व्यावहारिक रूपमा पनि संवैधानिक राजतन्त्रले नेपाली जनताको अग्रगामी चाहनाको प्रतिनिधित्व गर्न सक्दैन ।

०६१ माघ १९ गतेदेखि राजाले बचेखुचेको संवैधानिक व्यवस्था र जनताको प्रजातन्त्र समाप्त गरेर जनतामा निहित भनिएको सार्वभौमसत्ता पनि खोसेर आफूमा निहित गराए । त्यसबेलादेखि राजाले राज्यका सम्पूर्ण अड्डा कब्जा गरी निरङ्कुश राजतन्त्र सञ्चालन गरेका छन् । यसको अर्थ के हो भने अब राजालाई संवैधानिक राजतन्त्र आवश्यक परेन । अब संवैधानिक रूपले, परम्परागत रूपले, व्यावहारिक रूपले र अन्तर्राष्ट्रिय मान्यताको हिसाबले पनि नेपालमा संवैधानिक राजतन्त्र रहेन । यसले गर्दा नै मुलुकको राजनीतिक परिस्थितिमा परिवर्तन आएको हो र प्रमुख राजनीतिक अन्तरविरोध पनि प्रस्ट रूपमा राजतन्त्र र नेपाली जनताबीच देखिएको हो । यस्तो अवस्थामा नेपालका सच्चा प्रजातन्त्रवादी राजनीतिक पार्टीहरूका बीच कस्तो किसिमको शासन प्रणालीको पक्षपोषण गर्ने भन्ने विषयमा बहस सुरु हुनु स्वाभाविक थियो । निरङ्कुश राजतन्त्रलाई किमार्थ स्वीकार्न सकिन्छथ्यो । संवैधानिक राजतन्त्रमा राजा स्वयम् बस्न नचाहेको अवस्थामा लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशा लिनुभन्दा अर्को विकल्प हाम्रा निम्ति पनि थिएन । नेकपा (एमाले) ले प्रस्ट र दृढतापूर्वक लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशातर्फ आफूलाई उन्मुख गरायो । नेपाली काङ्ग्रेसले राजतन्त्रप्रति निरपेक्ष नीति अगाडि साँच्यो । संवैधानिक राजतन्त्रलाई मान्दै आएको यो पार्टीले जुन नीति अगाडि साँच्यो, त्यो अद्युरो र द्विविधायुक्त भए पनि वर्तमान सन्दर्भमा महत्त्वपूर्ण छ ।

‘बहुदलीय प्रजातन्त्रलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रमार्फत पूर्णता दिनुपर्ने आवश्यकता आमजनता र हाम्रो पार्टीसमेतले महसुस गरेको हुनाले नेकपा

(एमाले) ले वर्तमान आन्दोलनलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशामा अगाडि बढाउने निर्णय गरेको छ’ भन्ने निर्णय केन्द्रीय कमिटीको नवौं बैठकबाट हामीले गर्छौं । वर्तमान आन्दोलनका सन्दर्भमा पार्टीको यो फैसला अत्यन्त महत्त्वपूर्ण छ । वर्तमान आन्दोलन सात पार्टीद्वारा सञ्चालित संयुक्त जनआन्दोलन हो, जसको घोषित लक्ष्य निरङ्कुश राजतन्त्रको अन्त्य, पूर्ण प्रजातन्त्रको स्थापना, प्रतिनिधिसभाको पुनःस्थापना र संविधानसभाको निर्वाचनद्वारा अग्रगामी राजनीतिक निकाससहितको नयाँ संविधान निर्माण हो । हाम्रो पार्टी केन्द्रीय कमिटीको नवौं बैठकले पास गरेको कार्यनीति पनि निरङ्कुश राजतन्त्रको अन्त्य गरी संविधानसभामार्फत पूर्ण प्रजातन्त्र स्थापना गर्नु हो । बहुदलीय प्रजातन्त्रलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रमार्फत पूर्णता प्रदान गर्ने र वर्तमान आन्दोलनलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशामा अगाडि बढाउने भन्ने कुराले हाम्रो पार्टी अहिलेको आन्दोलनलाई गणतन्त्रसम्म विकास गर्न चाहन्छ भन्ने विषय घामजतिकै छर्लङ्ग छ ।

अहिले पार्टीद्वारा अगाडि सारिएको मूल कार्यनीतिक नाराले पार्टी कार्यनीतिलाई अभिव्यक्त गरेको छ । संविधानसभाको निर्वाचनलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको संविधान बनाउने थलोका रूपमा प्रयोग गर्न सकिने पक्षलाई पनि यसले बोकेको छ । यसरी हाम्रो राजनीतिक कार्यदिशा शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनका माध्यमबाट लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका लागि परिस्थिति तयार पार्न दृढतापूर्वक लाग्नुपर्ने बन्न गएको छ ।

जस्तोसुकै अवस्थामा पनि हामी एकदलीय निरङ्कुशताका पक्षमा जाने छैनौं र कसैलाई पनि त्यता लाग्न दिने छैनौं । सामाजिक परिवर्तन र विकासको बाटोमा जतिसुकै कठिन र बलिदानीपूर्ण अवस्थाबाट गुज्रन परे पनि हामीले अब लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका लागि आफूलाई तयार पार्नेपर्दछ । हरेक युगीन महत्त्वका घटनाक्रमहरूले आफ्नो बाटो आफैँ तय गर्दछन् । हामी तयार भएनौं भने अरू कसैले त्यसलाई अगाडि बढाउने छन् ।

५. गल्ती सच्याऔं र अधि बढौं

सही कामको उचित प्रशंसा मानवीय प्रवृत्ति हो । तर, प्रशंसा नै उचित मूल्याङ्कन होइन । उचित मूल्याङ्कन गर्न आफ्ना गल्ती कमजोरीहरू पनि देख्नुपर्दछ । जानीजानी गल्ती गर्नेहरूले गल्ती लुकाउन चाहन्छन् । तर, कम्युनिस्टहरू यथार्थवादी हुन्छन् र जानी-जानी गल्ती गर्दैनन् । उनीहरू तथ्यबाट सत्यमा पुग्ने कोसिस गर्दछन् र त्यसैका आधारमा विचार बनाउँछन् । काम गर्दा गल्ती भयो भने उनीहरू त्यसलाई खुलस्त रूपमा स्वीकार गर्दछन् । हामीले के मान्यता बनाउनुपर्दछ भने गल्ती राजनीतिक पार्टीले पनि गर्न सक्दछ र नेकपा (एमाले) बाट पनि हुन सक्दछ । गल्ती सकेसम्म कम गर्नुपर्दछ । तर, गल्ती हुँदै नहुने अवस्था ल्याउन सकिन्न । गल्ती भयो कि भएन भन्ने कुरा ठूलो होइन, ठूलो कुरा त गल्तीप्रति आत्मालोचित हुँदै शिक्षा लिन सकियो कि सकिएन भन्ने हो ।

०४७ साल वैशाखदेखि ०६१ माघ १९ सम्म हाम्रो पार्टी कहिले सत्तामा पुगेको छ त कहिले प्रतिपक्षमा । सत्तामा सङ्ख्यात्मक हिसाबले थोरै र प्रतिपक्षमा सबभन्दा धेरै रहेको छ । यसबीच हाम्रो पार्टी आमनेपाली जनताको सार्वजनिक चासोको पार्टी बन्यो । अब पार्टीले गर्ने मूल्याङ्कनसम्बन्धी निर्णयहरू पनि त्यसै गरी आमचासोका विषय बन्दछन् ।

पार्टीले विगतमा सही काम मात्र गर्‍यो भन्ने र गल्ती मात्र गर्‍यो भन्ने दुवै विचारहरू गलत छन् । हाम्रा तर्फबाट भएका कमीहरूलाई हामीले स्वीकार गर्नुपर्दछ । नेपाल अधिराज्यको संविधानलाई बढीभन्दा बढी जनपक्षीय रूप प्रदान गर्न, कम्युनिस्ट पार्टीलाई प्रजातन्त्रवादी पार्टीका रूपमा विकसित गरी वैकल्पिक शक्तिको रूप प्रदान गर्न, कम्युनिस्ट आन्दोलनलाई प्रजातान्त्रीकरणको दिशा प्रदान गर्न, आफू सरकारमा छँदा सरकारलाई जनपक्षीय रूप प्रदान गर्न खेलेको भूमिका उल्लेखनीय र सकारात्मक योगदानका रूपमा रहेका छन् । राष्ट्रकै निम्ति पार्टीले प्रदान गरेको सबभन्दा ठूलो योगदान भनेको जननेता कमरेड मदन भण्डारीको अगुवाइमा जनताको बहुदलीय जनवादको प्रतिपादन नै हो । यसले नेकपा (एमाले) लाई युगयुगसम्म सम्झाइरहनेछ ।

नेपाली राजतन्त्र सामन्त वर्गको प्रतिनिधि संस्था हो र राजा त्यसका नायक हुन् । समाजमा सामन्तवाद सांस्कृतिक रूपमा पनि जीवित छ । यो निरङ्कुश राजतन्त्रको संस्कृति र आधार पनि हो । सामन्ती तथा अर्धसामन्ती आर्थिक आधारमा खडा भएको सामन्ती राजतन्त्रात्मक संरचनाको आधार नभत्काइँदासम्म निरङ्कुशतन्त्र बारम्बार पुनःस्थापित हुनसक्दछ भन्ने मान्यतालाई निरन्तर व्यवहारमा लागू गर्नेतर्फ हामीले पूर्ण ध्यान केन्द्रित गर्न सकेनौं । क्रान्तिकारी भूमिसुधार त्यो आधार

भत्काउने एउटा प्रभावकारी कारक हुनसक्दथ्यो, यो विषय हामीले पटक-पटक उठाए पनि कार्यान्वयन हुनसकेन । यसबाट हामीले लिने शिक्षा के हो भने सही राजनीतिक निर्णयका साथै, क्रान्तिकारी व्यवहार र पार्टीको विचारधारात्मक पक्ष सदा उन्नत गराउन ध्यान दिइरहनुपर्दछ । आज पार्टीपङ्क्तिमा आवश्यक मात्रामा निरङ्कुश राजतन्त्रप्रति घृणा प्रकट नहुनुका पछाडि एउटा कारण यसलाई पनि मान्न सकिन्छ । वर्गसङ्घर्षका विविध रूपहरू खासगरी जनआन्दोलनका माध्यमबाट जनतालाई सचेत गराउने र जनताका शत्रुलाई पराजित गर्ने तरिका अपनाउनुपर्दछ ।

२०५८ जेठ १९ गते वीभत्स दरबार हत्याकाण्ड भयो, जसमा तत्कालीन राजा वीरेन्द्रसहित उनका सम्पूर्ण परिवारको सामूहिक हत्या भयो । त्यसबेलादेखि वर्तमान राजा सरकार गिराउने, अस्थिरता सिर्जना गर्ने, पार्टीभित्रका अन्तरविरोधलाई प्रयोग गर्ने, सरकारलाई अलोकप्रिय बनाउन षडयन्त्र गर्ने, राजनीतिक पार्टीहरूका विरुद्ध उक्साउने र पूर्वमण्डलेहरूलाई पुनर्गठित गर्ने अनेक षडयन्त्रमूलक काम गर्न थाले । हामी सजग हुने, सूचना सङ्कलन गर्ने, प्राप्त सूचनालाई विश्लेषण गर्ने काममा कमी रहे । राजाले संविधान मिच्ने, प्रजातन्त्रमाथि आघात पुऱ्याउने र जनताको सार्वभौमसत्ता खोस्नेसम्मका काम गर्दै 'असोज १८' को घटना घटाउन पुगे ।

०५९ असोज १८ गते राजाले असंवैधानिक, अप्रजातान्त्रिक र जनविरोधी कदमका रूपमा शाही घोषणा गरेर सम्पूर्ण राजकीयसत्ता हस्तगत गरे । राजाको त्यो प्रतिगामी कदम नेपाली जनता र राष्ट्रकै विरुद्ध थियो । त्यो कदम मुलुकमा निरङ्कुश राजतन्त्र सञ्चालनका निम्ति नै थियो । राजाको कदमबाट मुलुकको राजनीतिक परिस्थितिमा परिवर्तन आयो र प्रमुख राजनीतिक अन्तरविरोधमा पनि परिवर्तन देखियो । हाम्रो पार्टीले परिस्थितिको ठीकै विश्लेषण गरे पनि र प्रमुख राजनीतिक अन्तरविरोधका सम्बन्धमा ठीकै निष्कर्ष निकाले पनि नीति र राजनीतिक कार्यदिशा भने पूर्ण रूपले ठीक लिन सकेन । राजाको प्रतिगमनका विरुद्ध सङ्घर्ष गर्ने र त्यसका निम्ति व्यापक संयुक्त मोर्चा खडा गर्ने नीति सही भए पनि राजाका निरङ्कुश कदममाथि सम्पूर्ण प्रहार केन्द्रित गर्नुको बदला राजाबाट अरु बढी प्रतिगमन हुन नदिन राजासित संवादको आधारमा सर्वदलीय सरकार निर्माण गर्ने नीति लिन पुग्यो । सोही आधारमा ०६१ जेठमा देउवा सरकार गठनको प्रक्रियामा सामेल हुने, त्यसका निम्ति पाँच दलको संयुक्त सङ्घर्षबाट अलग हुने र संयुक्त सरकारमा सामेल हुने निर्णय गर्नु । पार्टीका उपरोक्त नीति र निर्णय सही ठहरिएनन् । देउवा सरकारमा सामेल हुने, नीतिका कारण र त्यो सरकारले गरेका केही अलोकप्रिय निर्णयहरूले गर्दा पनि पार्टीले कार्यकर्ता र जनताबाट आलोचनाको सामना गर्नुपुऱ्यो ।

अहिले पनि पार्टीपङ्क्तिमा विगतमा जस्तै पार्टी नेतृत्वबाट फेरि गल्ती हुने हो कि भन्ने आशङ्काको अवस्था रहेको छ । तर, हामी अब स्पष्ट हुनुपर्दछ कि विगतका गल्ती र कमजोरी त्यसबेला लिइएका नीति र राजनीतिक कार्यदिशाका कारण पनि थिए । अब हामीले ती गल्तीहरूबाट शिक्षा लिएका छौं, जसका आधारमा अहिले पार्टी नयाँ नीति, विचार र राजनीतिक कार्यदिशासहित प्रस्तुत भएको छ । अब हामीबाट गल्ती हुँदै हुन्नन् भन्न त सकिन्न तर गल्ती कम हुनेछन् र विगतमा भएका गल्तीहरू दोहोरिने छैनन् भनेर प्रतिबद्धता व्यक्त गर्न सकिन्छ ।

६. बहुदलीय प्रजातन्त्र जनताप्रति उत्तरदायी व्यवस्था हो

नेपालमा धेरै लामो समयदेखि निरङ्कुश राजतन्त्रात्मक व्यवस्था रहयो । त्यसका विरुद्ध नेपाली जनताको सङ्घर्ष निकै लामो छ । पछिल्लोपटक ०४६ सालमा निरङ्कुश राजतन्त्रलाई एकहदसम्म संवैधानिक गराउँदै बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्था स्थापना भएको हो । ०४७ देखि गणना गर्दा ०५९ असोजसम्म १२ वर्ष बहुदलीय व्यवस्था कायम भयो । ०४६ को जनआन्दोलनको सफलतापछि पनि जनताको अधिकार समाप्त गर्न दरबार निरन्तर लागि रहयो । वीरेन्द्रको पारिवारिक हत्याकाण्डपछि नयाँ राजाले अनेक षडयन्त्र गर्दै गए, जसले गर्दा ०५९ असोज १८ गते राजालाई नेपाल अधिराज्यको संविधान कूल्चदै जनताको सार्वभौमसत्ता खोस्न र प्रजातन्त्र समाप्त गर्न सजिलो भयो । त्यसबेलादेखि निरङ्कुश राजतन्त्रवादीहरू बहुदलीय प्रजातन्त्रमाथि एकपछि अर्को भूटा आरोप लगाएर जनतालाई भ्रम दिने दुष्प्रयत्न गरिरहेका छन् । उनीहरूले भ्रष्टाचार, कुशासन, विकास आदिको विषयलाई उठाएर बहुदलीय व्यवस्थालाई सकेसम्म बदनाम गर्ने कोसिस गरिरहेका छन् । उनीहरूको प्रयत्न राजाको प्रत्यक्ष नेतृत्वमा नै देशले विकास गर्नसक्छ र समृद्धि कायम गर्न सक्दछ भन्ने रहेको छ । हाम्रो पार्टी लामो समय प्रतिपक्षमा बसेको हुनाले र पार्टीपङ्क्तिमा एक किसिमको प्रतिपक्षीय मानसिकता बनेको हुनाले राजावादीहरूको भ्रामक प्रचारबाट हामीमा पनि नकारात्मक मानसिकता निर्माण हुनसक्दछ । तर, आज हामी सडक सङ्घर्षमा छौं र जनताको प्रजातन्त्रका लागि सङ्घर्षरत छौं । हामीले इतिहासप्रति अन्याय गर्नु हुँदैन । तथ्यबाट सत्यमा पुग्ने वैज्ञानिक पद्धतिलाई अवलम्बन गरेर हामी निरङ्कुश राजतन्त्र र बहुदलीय प्रजातन्त्रमध्ये इतिहासमा कसले जनताको पक्षमा कति काम गरेको छ भन्ने कुरा तुलनात्मक अध्ययनबाट ठोकुवा गर्न सक्दछौं ।

हाम्रो मुलुकमा शाहवंशीय राजतन्त्रको परम्परा २ सय ३७ वर्षको छ । सन् १७६९ मा काठमाडौंको विजयलाई यो राजतन्त्रको आरम्भ मानेर उपरोक्त निष्कर्षमा पुगिएको हो । सन् १९५१ सम्म राजतन्त्रको बेरोकटोक शासन मुलुकमा कायम रहयो । राजा पृथ्वीनारायण शाह र उनका छोराहरूको पालासम्म स-साना राज्यहरूको सिमाना समाप्त गरी केन्द्रीकृत राज्य खडा गर्ने काम भयो । त्यस घटनादेखि यता दरबार षडयन्त्र र विलासिताको अखडाबाहेक अरु केही भएको छैन । राणाशाहीको सुरुवात पनि शाह राजाहरूको अयोग्यता, रानीहरूको आपसी सङ्घर्ष, दरबारिया षडयन्त्र र भारदारहरूको आपसी मारकाटले नै गराएको हो । नेपाली जनताको आन्दोलनले राणा शासनको अन्त्य गरेपछि जनताको आन्दोलन उठ्दा सम्भौता गर्ने र आन्दोलन सुस्त भएपछि जनताको अधिकार खोसेर निरङ्कुश बन्ने शाह राजाहरूको परम्परा नै रहेको छ । निरङ्कुश बनेको अवस्थामा सिङ्गो देश र जनतालाई बरबाद गर्ने भन्दा अरु काम राजाहरूले गरेनन् । व्यक्तिगत रूपमा कृन राजा कति योग्य रहे र कति उदार रहे भन्ने कुराको खासै महत्त्व छैन । तर, राजतन्त्र संस्थागत रूपमा नेपाली समाजको परिवर्तन र विकासमा सदासर्वदा मुख्य बाधक रहयो । निरङ्कुश राजतन्त्रभन्दा बहुदलीय प्रजातन्त्र तुलना गर्न नसकिने गरी राम्रो र जनउत्तरदायी व्यवस्था हो भन्ने कुरा तथ्यगत रूपमा नै पुष्टि भएको छ ।

राजा पृथ्वीनारायण शाहको पालादेखि ०१७ सालसम्म जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरूले शासन गरेको अवधि केवल डेढ वर्ष मात्र रहेको छ। यस अवधिमा जनप्रतिनिधि संस्थाबाट महत्त्वपूर्ण कामहरू भएका थिए। तर, ती कामहरूलाई निष्प्रभावी गराउने पडुयन्त्र राजाबाट तत्कालै भएका थिए। जब कि देशमा राजाको प्रत्यक्ष हालीमुहाली भएको १ सय ९१ वर्षको अवधिमा विकास निर्माणका सबै क्षेत्रमा लगभग शून्यको अवस्था रह्यो। ००७ सालपछि समाजलाई अगाडि बढाउने जनचेतनाको बृद्धिसँगै नेपाल राष्ट्र आधुनिककालमा प्रवेश गरेको हो। आधुनिक स्कूल, कलेज, विश्वविद्यालय, अस्पताल र अन्य स्वास्थ्यसेवाको थालनी पनि यही कालमा भयो। विर्ता उन्मूलन पनि त्यही कालमा भयो। त्यस अवधिमा कच्चीपक्की गरेर १ हजार १ सय ९८ किलोमिटर सडक पनि बन्यो।

०१७ देखि ०४६ सालसम्म मुलुकमा करिब ३० वर्ष निरङ्कुश राजतन्त्र कायम रह्यो। ३० वर्षको निरङ्कुश शासनमा शिक्षा क्षेत्रमा एउटा संस्कृत विश्वविद्यालय, एउटा मेडिकल कलेज, ५२ वटा क्याम्पस, प्राथमिकदेखि माविसम्मका स्कूलहरू जम्मा १६ हजार ५९ खोलिएका थिए। त्यसकालमा जम्मा ८ सय ७८ वटा हेल्थपोस्ट खोलिएको थियो। त्यही अवधिमा पक्कीकच्ची गरी जम्मा ५ हजार ७ सय ३८ किमि सडक बन्यो। त्यस अवधिमा करिब ५ लाख ४० हजार हेक्टर जमिनमा सिँचाई भयो। त्यस अवधिमा जम्मा १ सय ७८ वटा उद्योग खोलिए। विद्युत् जम्मा २ सय २७ मेघावाट उत्पादन भयो। टेलिफोन सेवा देशभरिमा जम्मा ४५ हजार ४ सय ५७ वटा वितरण गरिए। त्यस कालमा जम्मा २ सय वटा गाविसमा मात्र टेलिफोन सुविधा पुग्यो। त्यस कालमा चारैतिर मण्डलेतन्त्र हावी रह्यो। जनताको बोल्ने/लेखेसम्मका कुनै मौलिक अधिकार रहेनन्। तसर्थ, कुनै किसिमका सङ्गठनहरू खुल्न सकेनन्। यस अवधिमा मुलुक सामाजिक रूपमा भन्नुपर्दा जेलको कालकोठरी जस्तो भयो।

मुलुकमा बहुदलीय व्यवस्था ०४७ देखि ०५९ सालसम्म १२ वर्ष रह्यो। त्यसयता फेरि निरङ्कुश राजतन्त्र सुरु भएको छ। राजाको प्रत्यक्ष शासन रहेको ३० वर्षको अवधिको तुलनामा १२ वर्षको बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्थामा प्राप्त तथ्याङ्कहरूले धेरै पक्षलाई प्रस्ट गर्दछन्। बहुदलीय व्यवस्थाको १२ वर्षमा शिक्षा क्षेत्रको उपलब्धिलाई विचार गर्दा थप ३ वटा विश्वविद्यालय, ९ वटा मेडिकल कलेज, ९ सय १० वटा उच्च मावि, २ सय ६५ वटा क्याम्पस र १३ हजार ८ सय १० वटा विद्यालय स्थापित भए। स्वास्थ्य क्षेत्रमा ३ हजार ३ सय ३१ वटा हेल्थपोस्ट स्थापित भए। यस अवधिमा थप २१ हजार १ सय ९९ किमि सडक निर्माण भयो। ५ लाख ७० हजार ९ सय ७४ हेक्टर जमिनमा सिँचाई उपलब्ध भयो। यस अवधिमा थप १ सय ७६ उद्योग स्थापित भए। त्यसैगरी यसै अवधिमा टेलिफोन सेवा २ लाख ८२ हजार २ सय १६ लाइन वितरण गरियो। यसै अवधिमा १ हजार ३ सय ३७ थप गाविसमा टेलिफोन सेवा पुग्यो। शिक्षा क्षेत्रमा पचास लाखभन्दा धेरै जनताले सुविधा पाए भने सञ्चार क्षेत्रमा अभूतपूर्व विकास भयो। करोडभन्दा धेरै जनताले यस क्षेत्रमा सुविधा पाए। पञ्चायतकालमा कडा नियन्त्रण गरिएको वैदेशिक रोजगारीलाई व्यापक रूपमा विस्तार गरेर मुलुकमा वार्षिक ७० अर्ब भन्दा बढी रेमिटेन्स भित्र्याउने काम बहुदलीय प्रजातान्त्रिक अवधिमा नै भएको हो। यी केही उदाहरण मात्रै हुन्। यस्तो प्रगति अनेक क्षेत्रमा भएको छ। यसरी हेर्दा बहुदलीय प्रजातान्त्रिक कालखण्डमा संचरनागत क्षेत्रमा अभूतपूर्व विकास भएको प्रस्टै देखिन्छ।

१२ वर्षको अवधि सामाजिक सचेतनताको हिसाबले पनि अभूतपूर्व रह्यो। अनेक सङ्घसंस्थाहरू खोलिए। राजनीतिक क्षेत्रमा मात्र होइन, सामाजिक क्षेत्रका सङ्गठनहरू पनि व्यापक रूपमा स्थापित भए। यी सङ्गठनहरूले अभूतपूर्व जागरण ल्याए। प्राकृतिक स्रोत परिचालनमा पनि अभूतपूर्व जागरण आयो। यसमा उल्लेखनीय रूपमा सामुदायिक वन उपभोक्ता, सिँचाई उपभोक्ता सङ्गठनहरूलाई लिन सकिन्छ। जसमा वन उपभोक्ता सङ्गठनमा मात्र करिब ९० लाख जनता आबद्ध भएका छन्। गैरसरकारी संस्थाहरूले जनतालाई जागरुक गर्ने, रोजगारी प्रदान गर्ने र कृसंस्कारहरूलाई अन्त्य गर्न खेलेको भूमिका उल्लेखनीय रह्यो। वैदेशिक सम्बन्ध त्यसमा पनि जनस्तरको सम्बन्ध अभूतपूर्व रह्यो। यसबाट नेपाली समाजको आर्थिक उन्नतिमा अत्यन्त सकारात्मक प्रभाव पायो।

अर्थतन्त्रको क्षेत्रमा विचार गर्दा यसै अवधिमा निजी क्षेत्रमा अभूतपूर्व विकास देखियो। यसभन्दा पहिले कहिल्यै प्राप्त नगरेको उपलब्धिले राष्ट्रिय आयवृद्धि गर्न, रोजगारी बृद्धि गर्न र संरचनागत परिवर्तनमा उल्लेखनीय प्रगति भयो। स्मरणीय पक्ष के हो भने १२ वर्षको पछिल्लो अवधिमा आठ वर्ष माओवादी समस्या अत्यन्त जटिल रूपमा देखापार्यो। माओवादी हिंसा र प्रतिहिंसाबाट नेपाल अत्यन्त आक्रान्त, घायल र संरचनाहरूको ध्वंसको अवस्थामा पनि यी उपलब्धिहरू प्राप्त भएका हुन्।

आधारभूत तहमा आमूल परिवर्तन गर्न नसकिएको भए पनि संरचनागत क्षेत्रमा भएका यी परिवर्तन अत्यन्त महत्त्वपूर्ण रहेका छन्। यसरी विचार गर्दा १२ वर्षमा जति उपलब्धि प्राप्त भयो, निरङ्कुश राजतन्त्रको कालमा कल्पना पनि गर्न सकिन्थेन। समाज खुला र पारदर्शी भएको हुनाले नकारात्मक पक्ष पनि नलुकीकन प्रकट भए। तर, भ्रष्टाचार र कुशासन निरङ्कुश राजतन्त्रमा जति भयो, त्यति यस कालमा भएनन्। यी सबै तथ्यहरूले बताउँछन् कि निरङ्कुश राजतन्त्रको तुलनामा कैयौं गुणा बढी बहुदलीय प्रजातन्त्र राम्रो, असल र जनताप्रति उत्तरदायी व्यवस्था हो। जनताको विश्वास र आस्थाको व्यवस्था भनेको यही बहुदलीय व्यवस्था हो।

७. सात पार्टी एकता र संयुक्त जनआन्दोलन

निरङ्कुश राजतन्त्रका विरुद्ध सात लोकतन्त्रवादी राजनीतिक पार्टीहरूको एकता लोकतन्त्र प्राप्तिमा निम्ति नेपाली जनताको एउटा किल्ला हो। यसलाई कुनै पनि हालतमा कमजोर बनाउन हुन्न। कुनै पनि बहानामा यसको विरोध उचित मान्न सकिन्न। नेकपा (एमाले) ले यसको महत्त्वलाई आत्मसात गरेको छ। तदनुरूप यसलाई सुदृढ गर्ने दिशामा नै पार्टी लाग्नुपर्दछ। यसलाई अझ बलियो र गतिशील बनाउन कुनै कसर बाँकी राख्न हुन्न।

सात राजनीतिक दलहरूको एकता आजको आवश्यकता हो। तर, सात पार्टी, एक पार्टी होइन सात हुन् भन्ने कुरा स्पष्ट छ। सात पार्टीका आ-आफना सिद्धान्त, राजनीति, मूल्यमान्यता र आधारहरू छन्। केही साभ्ना सहमतहरू छन्, जसका आधारमा आज सात पार्टीबीच एकता कायम भएको छ, र टिकेको पनि छ। हाम्रो पार्टी साभ्ना सहमतिका निर्णयप्रति प्रतिबद्ध

छ। सिङ्गो पार्टीपङ्क्तिले यसलाई यसै रूपमा लिनुपर्दछ। साभ्ना सहमतिमा एकरूपता, भिन्नताप्रति सहिष्णुता, सम्मान र विनम्रता एकताका आधारहरू बनाइनुपर्दछ। यस्तो आचरण हामीले धारण गरेर अरूलाई सिकाउने प्रयत्न गर्नुपर्दछ।

हाम्रो साभ्ना सहमति निरङ्कुश राजतन्त्रको अन्त्य र पूर्ण प्रजातन्त्र स्थापनाका निम्ति हो। यसलाई अझ ठोस रूपमा भन्नुपर्दा सात पार्टीको घोषणामा अभिव्यक्त विचार, नीति र कार्यक्रम नै सात पार्टीबीचको साभ्ना सहमति हो। जसमा प्रतिनिधिसभको पुनःस्थापना, माओवादीसित शान्तिवार्ता, संविधानसभको निर्वाचन र नयाँ तथा अग्रगामी संविधान निर्माण आदि महत्त्वपूर्ण विषयहरू समावेश गरिएका छन्। हामीले नयाँ संविधानमा राज्यको पुनर्संरचना र समावेशी प्रजातन्त्र समावेश गर्ने कुरा पनि गरेका छौं। राज्यको पुनर्संरचना तथा समावेशी प्रजातन्त्रका विस्तृत पक्षलाई व्याख्या गर्न सकिएको छैन। तर, यसप्रतिको प्रतिबद्धता सात पार्टी एकताको आधार बनेको छ। सैद्धान्तिक रूपले गरिएको आजको सहमति प्राविधिक र व्यावहारिक रूपमा पनि सहमतिको आधार बन्नेछ।

हरेक वस्तु, घटना र परिस्थितिसमेत निरन्तर परिवर्तन भइरहेजस्तै सात पार्टी एकतालाई पनि परिवर्तन हुने अवस्थामा नै बुझ्न सक्नुपर्दछ। हाम्रो पार्टीले वर्तमान आन्दोलनलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशातर्फ लैजाने निर्णय गरेपछि सात पार्टीभित्र यो कुरालाई छलफलको विषय बनाउने कोसिस भइरहेको छ। त्यस्तै अहिलेको संयुक्त जनआन्दोलनको मूल नारा संविधानसभको निर्वाचनलाई बनाउने पनि हाम्रो निर्णय हो। यसका निम्ति पनि हाम्रो प्रयत्न सात पार्टीभित्र हुनेछ। पार्टीले अहिले राष्ट्रव्यापी रूपमा पार्टी निर्णयका पक्षमा जनमत सिर्जना गर्न र पार्टीपङ्क्तिलाई आन्दोलनको पक्षमा तयार पार्न भरमग्दुर प्रयत्न गरिरहेको छ। यसको जानकार उपस्थित कमरेडहरू नै हुनुहुन्छ। तर, के कुरा पनि साँचो हो भने सात पार्टीभित्र राष्ट्रव्यापी अभियान चलाएजस्तो सोच्न सकिन्न। सात पार्टीभित्र मित्रतापूर्ण छलफल चल्नेछ, जसमा एकता, सङ्घर्ष र एकताको प्रक्रिया उपयुक्त हुनेछ। हामीले यो प्रक्रियाबाट अझ उन्नत स्तरको एकता नै कायम गर्नेछौं।

सात पार्टीबीच एकता निरङ्कुश राजतन्त्रविरोधी सङ्घर्षका निम्ति कायम गरिएको एकता हो। त्यसो भएर संयुक्त जनआन्दोलन यो एकताको अनिवार्य परिणतिका रूपमा आएको हो। सात दलद्वारा सञ्चालित शान्तिपूर्ण संयुक्त जनआन्दोलन हाम्रो आचरण, हाम्रो नैतिकता, हाम्रो आदर्श र हाम्रो समर्पण पनि हो। सात पार्टी एकता संयुक्त जनआन्दोलनको हात हो भने संयुक्त जनआन्दोलन हातमा रहेको शक्ति हो। यसलाई अझ बलियो र स्थातिलो बनाउन हामी दृढतापूर्वक लाग्नुपर्दछ।

नेकपा (एमाले) ले संयुक्त जनआन्दोलनको योजना र कार्यक्रमलाई छुट्टै पनि अगाडि सारेको छ। पार्टीले यसलाई संयुक्त जनआन्दोलनको सशक्त सहयोगका लागि भनेको पनि छ। आन्दोलन पनि योजनाबद्ध रूपमा मात्रै व्यवस्थित गर्न सकिन्छ। त्यसो भएर हामीले एउटा अवधारणा नै प्रस्तुत गरेका छौं। यो विषय अपानि ११ सँगै परिपत्र १ का रूपमा प्रेषित पनि गरिसकिएको छ।

शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनले सशक्तता प्राप्त गर्नासाथ निरङ्कुश राजतन्त्रका सामु पराजित हुनुको विकल्प रहने छैन भन्ने हाम्रो सोचाइ हो। जनताको आवाज नसुन्ने राजतन्त्रलाई जनताको व्यापक र सशक्त आन्दोलनमार्फत सधैंको निम्ति पराजित गर्नुको अर्को विकल्प छैन।

आन्दोलनको भविष्यका सम्बन्धमा विचार गर्दा यसको विकास प्रक्रियालाई बुझ्न जरुरी छ। आन्दोलनको विकास यसका मागसँगै हुनेछ। यी सबै प्रक्रियामा नेकपा (एमाले) को दृढ प्रयत्न अग्रगामी दिशातिर देशलाई लैजाने नै हुनेछ।

८. लोकतन्त्रको पक्षमा बढ्दो अन्तर्राष्ट्रिय समर्थन

२१ औं शताब्दी लोकतन्त्रको शताब्दी हो। आजको विश्वमा लोकतन्त्र र मानवअधिकारका अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तयार भइसकेका छन्। अब कसैले पनि लोकतन्त्र र मानवअधिकारको प्रश्नमा आन्तरिक मामिला भनेर उम्किन पाउँदैन। लोकतन्त्र र मानवअधिकारका लागि विश्वको एउटा कुनाका जनताले गरेको शान्तिपूर्ण सङ्घर्षलाई विश्वभरिका जनताले समर्थन गर्नु वर्तमान विश्वको आमचरित्र नै बनिसकेको छ। हाम्रो मुलुकमा अहिले राजाबाट जनताको प्रजातन्त्र खोसिएको छ र जनतामाथि बहुलश्रीपूर्ण ढङ्गले दमनचक्र चलाइएको छ। यतिबेला नेपाली जनता आफ्नो खोसिएको अधिकार पुनः प्राप्तिका लागि आन्दोलनको मैदानमा छन्। लोकतन्त्रका लागि नेपाली जनताको यस आन्दोलनप्रति अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको सहयोग, समर्थन र ऐक्यबद्धता निरन्तर रूपले बढिरहेको छ। जेनेभामा सम्पन्न अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार सम्मेलनमा नेपालमा मानवअधिकार हननका विरुद्ध प्रस्ताव 'आइएम- १९' पारित हुनु, त्यसैका आधारमा नेपालमा मानवअधिकार हननको अनुगमन गर्न राष्ट्र सङ्घीय मानवअधिकार आयोगको उच्चायुक्तका विशेष प्रतिनिधिलाई जिम्मा दिई कार्यालय स्थापना गर्नु, संयुक्त राष्ट्रसङ्घका महासचिव कोफी अन्नानका विशेष दूत, युरोपियन युनियनको प्रतिनिधिमण्डल 'ट्रोइका', नेपाल डेमोक्रेसी सोलिडारिटी कमिटी, इन्डियाको प्रतिनिधिमण्डल, बेलायतका दक्षिण एसिया मामिलासम्बन्धी विशेष दूत, अमेरिकी पूर्वसिनेटर आदिको नेपाल भ्रमण, उहाँहरूले नेपालको विग्रंद्धो स्थितिप्रति देखाउनु भएको चिन्ता र नेपाली जनताको लोकतन्त्र र शान्तिको चाहनाप्रति उहाँहरूले प्रकट गर्नुभएको ऐक्यबद्धता यसैका केही उदाहरण हुन्। हालै भारत भ्रमणमा गएको हाम्रो पार्टीको उच्चस्तरीय प्रतिनिधि मण्डलले नेपालको लोकतान्त्रिक आन्दोलनप्रति भारतीय सरकार, नेताहरू, विभिन्न पार्टी र विभिन्न क्षेत्रका जनताको बलियो समर्थन जुटाउन सफल भएको छ। जनताको प्रजातन्त्र खोसेर निरङ्कुशताको बाटोमा हिँडिरहेका राजा अन्तर्राष्ट्रिय समुदायबाट भन्नु एकिलदै गएका छन्। नेपाली जनताको आन्दोलनप्रति बढ्दो अन्तर्राष्ट्रिय समर्थनबाट अत्तालिएर विदेशी हस्तक्षेपको नाममा ठाउँठाउँमा विरोध गर्दै हिँडिरहेका छन्। मुलुकलाई निरङ्कुशतन्त्रको अन्धकारमा हुल्न चाहने शासकहरूको यस्तो विरोधले कुनै अर्थ राख्दैन। ठूला प्रजातान्त्रिक मुलुकहरूको समर्थन जुटाउन नसकेपछि राजा अहिले राष्ट्रको ढिकूटी उडाउँदै लामो विदेश यात्रामा निस्केका छन्। मुलुक ठूलो सडकटमा फसेका बेला राजा यति लामो उद्देश्यविहीन विदेश भ्रमणमा निस्कनुले उनी कति गैरजिम्मेवार छन् भन्ने कुरा अझ छर्लङ्ग भएको छ।

प्रिय कमरेडहरू,

लोकतान्त्रिक जागरण अभियानबाट प्राप्त भएका अनुभवहरूलाई एकीकृत गर्न र त्यसका आधारमा संयुक्त जनआन्दोलनलाई अझ सशक्त र प्रभावकारी बनाउनका निम्ति तपाईंहरूका गहन सुझावहरू प्राप्त गर्ने उद्देश्यले यो राष्ट्रिय कार्यकर्ता भेला आयोजना गरेका हौं। नवौं बैठकले गरेका ऐतिहासिक निर्णयहरूको कार्यान्वयन गर्दै दृढतापूर्वक अघि बढ्यौं भने मुलुकमा निरङ्कुश राजतन्त्रको अन्त्य गर्दै लोकतन्त्र स्थापना गर्न हामीलाई कसैले रोकन सक्नेछैन। हामीले अघि बढाइरहेको लोकतान्त्रिक आन्दोलनमा राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय समर्थन निरन्तर बृद्धि भइरहेको छ। त्यसैले आउनुहोस् कामका दौरानमा उत्पन्न हुने सानातिना मतभेदहरूलाई थाती राख्दै यदाकदा देखापर्ने निराशावादी विचारहरूलाई चिर्दै राष्ट्रव्यापी संयुक्त जनआन्दोलनमा अदम्य उत्साहका साथ अघि बढौं। नयाँ नेपाल निर्माण गर्ने वर्तमान लोकतान्त्रिक आन्दोलनले सफलताको शिखर चुमेरै छाड्ने छ।

(कात्तिक २८-२९, मङ्सिर १, २०६२ मा आयोजित राष्ट्रिय कार्यकर्ता भेलामा महासचिव माधवकुमार नेपालद्वारा प्रस्तुत)

अमर गीतका रचनाकार

अग्निशिखा

‘उठ जाग हे भोका नाङ्गा, जाग संसारका दुःखी
सुन्दर संसार रचना गर्न न्यायका लागि गर्जी
बाँधने छैन परम्पराको साङ्गोले जाग हे श्रमिक हो
नयाँ जगमा पृथ्वी उठ्नेछ संसार हाम्रो हुनेछ
यो अन्तिम युद्ध हो आ-आफ्नो ठाउँमा डटौं
अब मानिसको अन्तर्राष्ट्रिय जाति हुनेछ ।...’

भूमिगतकालमा, ठाँहीको एउटा सानो कोठामा पार्टीमा सङ्गठित हुँदाको क्षण जब अन्य कमरेडसँगै मैले यो गीत गाएको थिएँ- आफू अब क्रान्तिको एउटा हिस्सा बनेको अनुभूत गरेको थिएँ। जीवनको एउटा अध्याय सकिएर अर्को अध्याय सुरु भएको महसूस गरेको थिएँ। र, मुलुकभित्रका मात्र होइन, मुलुकबाहिरका समेत करोडौं-करोड न्यायप्रेमी जनतासँग भावनात्मक सम्बन्ध गाँसिएको बोध गरेको थिएँ। त्यसयता २७ वर्ष बितिसकेको छ।

पहिलोपटक यो ‘अन्तर्राष्ट्रिय’ (इन्टरनेसनल) गीत गाउँदा मन-मस्तिष्क नै झन्झनाएको थियो, नसाको रगत तातेको थियो र काँधमा अहम् जिम्मेवारी थपिएको महसूस भएको थियो। भय र त्रास साटसुट्टै हटेका थिए। र, कुनै पनि चुनौती तथा जोखिमको सामना गर्ने आँट पलाएको थियो। जीवनले लक्ष्यको पहिचान गरेको थियो र समर्पण तथा प्रतिबद्धताको झन्डा उठाएको थियो।

यो प्रभावशाली गीत युजे पोत्तिएले १ सय ३५ वर्षअघि अर्थात् १८७१ मा रचेका थिए। यो गीत, जसको सन्दर्भमा लेनिनले लेखेका थिए- ‘जुनसुकै मुलुकमा भए पनि, भाग्यले जतासुकै पुऱ्याए पनि, बिनाभाषा, बिनासाथीहरू, आफ्नो जन्मभूमिबाट टाढाको ठाउँमा आफूलाई जतिसुकै विरानो पाए पनि कुनै पनि वर्गसचेत श्रमिकले ‘अन्तर्राष्ट्रिय’ को परिचित बोलीमा कमरेड र साथीहरूलाई फेला पार्नेछन्। सम्पूर्ण मुलुकका श्रमिकहरूले आफ्ना सर्वश्रेष्ठ योद्धा, सर्वहारा कविको यो गीतलाई ग्रहण गरेका छन् र यसलाई सर्वहाराको विश्वव्यापी गीत बनाएका छन्।’

पोत्तिएको जन्म ४ अक्टोबर १८१६ मा गरिब परिवारमा भएको थियो र उनको सम्पूर्ण जीवन गरिबीमा नै बित्यो। उनले सामान प्याक गर्ने काम गरे, कपडामा बुट्टा काढ्ने काम गरे। १४ वर्षको उमेरमा उनले पहिलो गीत ‘स्वतन्त्रता जिन्दावाद’ को रचना गरेका थिए। १८४८ मा बुर्जुवाविरुद्धको लडाइँमा ब्यारिकेड खडा गरेर लड्ने योद्धामा उनी पनि थिए। स्मरणीय छ, त्यसै वर्ष विश्वप्रसिद्ध ‘कम्युनिस्ट घोषणापत्र’ प्रकाशित भएको थियो।

यसअघि नै पोत्तिएले कैयन लडाकू गीतहरूको रचना गरेर पिछडिएका मनहरूलाई ब्युँझाएका थिए। श्रमिकहरूलाई एक हुन आह्वान गरेका थिए। बुर्जुवाहरू र फ्रान्सको बुर्जुवा सरकारको भर्त्सना गरेका थिए। विश्वप्रसिद्ध ‘पेरिस कम्युन’ को समयमा, अर्थात् छोटो अवधिकै भए पनि पेरिसमा सर्वहाराको शासन भएको समयमा पोत्तिए ‘पेरिस कम्युन’ को सदस्यमा निर्वाचित भएका थिए। उनले ३ हजार ६ सय मतमा ३ हजार ३ सय ५२ मत प्राप्त गरेका थिए। विश्वमा सर्वहाराको त्यो पहिलो सरकारका गतिविधिहरूमा उनी सक्रिय रूपमा जुटेका थिए।

पेरिस कम्युनको सम्बन्धमा एङ्गेलसले लेखेका छन्- ‘(जर्मनीसँग) पेरिसले आत्मसमर्पण गरेपछि जब शान्ति सन्धि भयो, नवगठित सरकारका प्रमुख थियेरेले अनुभव गरे- जबसम्म पेरिसका मजदुरहरू हतियारबन्द रहने छन्, सम्पन्न वर्गहरू- ठूलठूला भूमिपतिहरू तथा पूँजीवादीहरूको प्रभुत्व निरन्तर खतरामा रहनेछ, उनले सबैभन्दा पहिले त पेरिसका मजदुरहरूलाई निरस्त्र पार्न खोजे। १८ मार्च (१८७१) का दिन उनले राष्ट्रिय गार्डको कब्जामा रहेका तोपहरू खोस्ने आदेश दिएर अग्रसेना पठाए। पेरिस घेरामा परेका बेलामा चन्दास्वरूप जम्मा गरिएको सार्वजनिक साधनबाट राष्ट्रिय गार्डको गठन गरिएको थियो। तर, थियेरेको यो प्रयास सफल हुन सकेन। आत्मरक्षाका लागि सम्पूर्ण पेरिस ऐक्यबद्ध भयो र हतियारबन्द भयो। पेरिसवासीहरू र भेर्साइमा अवस्थित फ्रान्सेली सरकारबीच युद्धको घोषणा गरियो।

२६ मार्चका दिन पेरिस कम्युनको चुनाव भयो र २८ मार्चका दिन पेरिस कम्युनको घोषणा गरियो । राष्ट्रिय गार्डको केन्द्रीय समिति, जसले त्यसबेलासम्म सरकारको भूमिका निभाउँदै आएको थियो र जसले पेरिसको कुख्यात 'सदाचार पुलिस' भड्गा गर्ने आदेश दिन भ्याइसकेको थियो, पेरिस कम्युनलाई आफ्ना सम्पूर्ण अधिकारहरू सुम्प्यो । ३० मार्चका दिन कम्युनले सैनिक भर्तीकेन्द्र र स्थायी सेनाको उन्मूलन गर्‍यो, हतियार बोकन सक्ने सबै नागरिकहरूबाट बनेको राष्ट्रिय गार्डलाई देशको एक मात्र सैन्यशक्ति घोषित गर्‍यो । यसले अक्टोबर १८७० देखि अप्रिल १८७१ सम्मको घरभाडा तिर्ने सबै बिलहरू गैरकानुनी घोषित गर्‍यो र त्यस अवधिमा तिरिएको घरभाडा त्यसपछिका महिनाहरूका लागि बुझाइएको मानियो, नगर ऋणखानामा धितो राखिएका सबै सामानहरूको बिक्रीमाथि प्रतिबन्ध लगाइयो । त्यसै दिन कम्युनमा निर्वाचित विदेशी नागरिकहरूलाई सम्बन्धित विभागहरू सुम्पियो, किनभने 'कम्युनको झन्डा नै विश्वगणतन्त्रको झन्डा हो ।'

तथापि, केही हप्तामा नै रगताम्य भएर 'पेरिस कम्युन' ढल्यो । पेरिस विद्रोहमा भूमिका निर्वाह गरेको अभियोगमा पोत्तिएविरुद्ध मुद्दा चलाइयो । र, मृत्युदण्डको सजाय सुनाइयो । तर, पोत्तिए उम्केर ब्रिटेनतर्फ लागिसकेका थिए । त्यही, 'पेरिस कम्युन' ढलेको भोलिपल्ट उनले यो गीत 'अन्तर्राष्ट्रिय' को रचना गरेका थिए । सर्वहारा श्रमिकहरूको रगतको आहाललाई आफ्नो आँखामा समेटेर पोत्तिएले तिनको विजयको सपनालाई गीतमा सजाएका थिए । उनी 'पहिलो अन्तर्राष्ट्रिय' का सदस्यसमेत थिए ।

ब्रिटेनबाट अमेरिकामा पुगेर निर्वासित जीवन बिताएका पोत्तिएले 'अमेरिकाका कामदारहरूको फ्रान्सका कामदारहरूलाई सम्बोधन' शीर्षकको कविता लेखेका थिए । त्यसमा उनले पुँजीवादको जुवामुनि पिल्सिएका श्रमिकहरूको जीवन, उनीहरूको गरिबी, ढाड भाँच्ने परिश्रम, शोषण र भविष्यको विजयप्रति उनीहरूको विश्वासलाई व्यक्त गरेका थिए । नौ वर्षपछि, उनी फ्रान्समा फर्किए र तत्काल वर्कर्स पार्टीमा संलग्न भए । उनको जीवनकालमा दुई गीतसङ्ग्रह प्रकाशित भए । अरू गीतहरू उनको मृत्युपश्चात् प्रकाशित भए ।

८ नोभेम्बर १८८७ मा पोत्तिएको निधन भयो । यी सर्वहारा योद्धा, गीतकारप्रति बुर्जुवाको रिस तैपनि मरेन । जुनबेला पेरिसका श्रमिकहरू उनको शव, पेरिस कम्युनका सहिदहरूलाई समाधिस्थ गरिएको पेरि लाशेज मसानमा बोकेर लगिरहेका थिए, प्रहरी जत्थाले बर्बर आक्रमण गर्‍यो र राता ब्यानरहरू खोस्ने प्रयत्न गर्‍यो । तर, यो दुष्प्रयास सफल भएन । चारैतिरबाट जनता चिच्याए- 'पोत्तिए जिन्दावाद !'

पोत्तिएले आफ्नो गीत 'अन्तर्राष्ट्रिय' को धुन सुन्न पाएनन् । गीत लेखिएको १७ वर्षपछि मात्र, अर्थात् १८८८ मा सङ्गीतकार पियरे डेजेटेले यस गीतमा धुन हाले । त्यसपछि जब फ्रेञ्च वर्कर्स पार्टीको साङ्गीतिक समूहले यो गीत प्रकाशित गर्‍यो, छोटो समयमा नै फ्रान्सलगायत युरोपका वर्ग-सचेत श्रमिकहरूमा यो लोकप्रिय भयो । १९१० मा कोपेनहेगनमा भएको इन्टरनेसनल सोसलिस्ट कङ्ग्रेसले यसलाई समाजवादीहरूको गीतको रूपमा ग्रहण गर्‍यो ।

'अन्तर्राष्ट्रिय' गीतका सङ्गीतकार डेजेटे फ्रेञ्च वर्कर्स पार्टीको सांगीतिक समूहका सदस्य थिए । उनी कारखानाका श्रमिक थिए । अर्थात्, यस गीतका रचनाकार र सङ्गीतकार दुवै श्रमिक थिए । त्यसैले त यो श्रमिकहरूको जीवन्त गीत, ढुकढुकी नै बन्न पुग्यो । १९३० को दशकमा अमेरिकाका न्युयोर्कलगायतका सहरहरूमा क्रान्तिकारी साङ्गीतिक सङ्गठनहरूको स्थापना भयो- 'पियरे डेजेटे क्लब' को नाममा । यी क्लबहरूको उद्देश्य जन-गीतको उत्पादन गर्नु र वर्गसचेत सङ्गीतकारहरूलाई एकताबद्ध बनाउनु थियो ।

भन्डै सवा शताब्दीभन्दा बढी समय बितिसकेको छ, र यो गीत विश्वभरिका भोका-नाङ्गा, दुःखी-पीडित, शोषित-अपहोहित तथा न्याय र स्वतन्त्रताप्रेमी, मुक्तिकामी जनताको जीवनको सपना र आकाङ्क्षा, आक्रोश र विद्रोहको गीत बन्न पुगेको छ । एकैछिन सोचौं- आजसम्म एकपछि अर्को पुस्ताका कति करोड मानिसले यो गीत गाए होलान् ? जस्तो कि, लेनिनले नै लेखेका छन्- 'जब पोत्तिए आफ्नो पहिलो गीत रच्दै थिए, समाजवादी श्रमिकहरू केही सय मात्र थिए होलान् । तर अब युजे पोत्तिएका ऐतिहासिक गीतबारे करोडौं सर्वहारालाई थाहा भएको छ ।' लेनिनले यो टिप्पणी १९१२ मा गरेका थिए र त्यसयता भन्डै एक शताब्दी बित्न लागेको छ ।

यो गीत 'अन्तर्राष्ट्रिय' कै मूल विषयवस्तुमा पाँच वर्षअघि ३० मिनेटको डकुमेन्ट्री 'The Internationale' समेत बनिसकेको छ । 'पेरिस कम्युन' को पतनपश्चात् विश्वभरिका उत्पीडित र शोषित जनतालाई उठ्न र आफ्ना मालिकहरूलाई फ्याँक्न आह्वान गर्दै यो गीत लेख्दाको ऐतिहासिक समयलाई डकुमेन्ट्रीमा समेटिएको छ । र, दुर्लभ फुटेजहरू प्रयोग गर्दै रुसको अक्टोबर क्रान्तिको अघि र पछि, १९३० को दशकमा अमेरिकामा व्याप्त आर्थिक मन्दी 'ग्रेट डिप्रेसन' तथा स्पेनको गृहयुद्धका बेला र सोभियत सङ्घको पतन, तियानआनमेन चोक घटना, शीतयुद्धको समाप्तिसम्मको यो गीतको महत्त्वलाई दर्शाइएको छ ।

सङ्गीत, इतिहास र सामाजिक परिवर्तनबीचको सम्बन्ध केलाइएको, पीटर मिलरद्वारा निर्मित यो डकुमेन्ट्रीमा मानिसको जीवनमा सङ्गीतको शक्तिलाई प्रस्ट्याइएको छ । यसमा विश्वविख्यात गायक तथा सङ्गीतकार पीट सिगरलगायतका सङ्गीतकारहरूको कार्यक्रम तथा अन्तर्वार्तासहित अमेरिका, इजरायल, फिलिपिन्स, चीन र सोभियत सङ्घका एक्टिभिस्टहरूको भनाइ राखिएको छ । यो डकुमेन्ट्रीको सन्दर्भमा अमेरिकी लेखक प्रोफेसर रवीन डी.जी. केलीले लेखेका छन्- 'यसले हामीलाई विश्वलाई परिवर्तन गर्न सक्ने एक मात्र गीत (अन्तर्राष्ट्रिय) को खोजीमा पेरिस कम्युनदेखि सोभियत साम्यवादको पतन, जमैकाको राजधानी किङ्सटनको भुपडीबस्तीदेखि तियानआनमेन चोकसम्मको गीत भ्रमणमा लैजान्छ ।'

'पेरिस कम्युन' ढल्दा ३० हजार श्रमिक जनता मारिएका थिए । ३८ हजारभन्दा बढी श्रमिकहरू गिरफ्तारीमा परेका थिए, जेल-नेल र हत्कडीसहित अमानवीय यातना भोगेका थिए । त्यतिखेर पेरिसमै रहेकी मार्क्सकी छोरी जेनी मार्क्सकै समेत ज्यान

जोखिममा परेको थियो । र, मुस्किलले उम्केर ब्रिटेनमा पुग्न सफल भएकी थिइन् । भन्नुनपर्ला, यो गीत सर्वहाराहरूको रगतको गीत हो ।

अनेमसङ्घमा नयाँ नेतृत्व

काठमाडौं । अखिल नेपाल महिला सङ्घको पाँचौँ राष्ट्रिय सम्मेलन मङ्सिर २७ गते सम्पन्न भएको छ । सो सम्मेलनले विद्यादेवी भण्डारीलाई पुनः अध्यक्ष निर्वाचित गर्दै नयाँ नेतृत्व चयन गरेको छ ।

सम्मेलनको उद्घाटन मङ्सिर २५ गते विश्व मानवअधिकार दिवसको अवसर पारी नेकपा (एमाले) का महासचिव माधवकुमार नेपालले गर्नुभएको थियो । सम्मेलनमा अनेमसङ्घका पूर्वअध्यक्षहरू सहाना प्रधान, अष्टलक्ष्मी शाक्य, शान्ता मानवी, नेपाल महिला सङ्घकी अध्यक्ष मीना पाण्डे, अखिल नेपाल प्रगतिशील महिला सङ्घकी अध्यक्ष सीता खड्का, नेपाल महिला मञ्चकी अध्यक्ष आशा चतुर्वेदी, गैरसरकारी संस्था महासंघका अध्यक्ष अर्जुन कार्कीलगायतले शुभकामना दिनुभएको थियो ।

'निरङ्कुशतन्त्रको अन्त्य गरौं, पूर्ण प्रजातन्त्रको स्थापना गरौं' भन्ने मूल नाराका साथ सुरु भएको सो सम्मेलनले नयाँ नेतृत्व चयन गर्नुका साथै नयाँ नीति र कार्यक्रम पनि तय गरेको छ । सम्मेलनमा देशभरिका छ सय अगुवा महिला प्रतिनिधिहरूको सहभागिता रहेको थियो ।

५५ वर्षअघिदेखि महिला हक, हित र अधिकारका बारेमा लड्दै आएको सो सङ्घले अहिले सबै क्षेत्रमा ३३ प्रतिशत महिला सहभागिताको माग गर्दै आएको छ । 'सामाजिक सुरक्षा र रोजगार, सम्पूर्ण क्षेत्रमा समान अधिकार' को मूल नारा बोक्दै आएको सङ्घले सबै क्षेत्रमा समान सहभागिताविना महिलाअधिकार स्थापना हुन नसक्ने निष्कर्ष निकाल्दै त्यसका लागि आन्दोलन गर्ने नीति पारित गरेको छ ।

सम्मेलनद्वारा निर्वाचित पदाधिकारीहरूमा उपाध्यक्ष गोमा देवकोटा, थममाया थापा र जयन्ती राई, महासचिवमा सीता पौडेल, सचिवमा जया घिमिरे, मिरा ध्वज, सीता गिरी र कल्पना रिजाल र कोषाध्यक्षमा सविता अधिकारी चयन हुनुभएको छ । सदस्यहरूमा शान्ता मानवी, राधा ज्ञवाली, गौरा प्रसाई, सुमित्रा वीसी, श्रीमाया थकाली, सावित्री भुसाल, राधा महत, गौरी ओली, रिमा नेपाली, रामकुमारी महर्जन, सरिता न्यौपाने, अञ्जु पौडेल, यशोदा अधिकारी, सिर्जना शर्मा, उत्तरा कोइराला, पद्मा अर्याल, टुका हमाल, विष्णु ओझा, गंगा डाँगी, सुशीला नेपाल, तुलसादेवी दास, रञ्जना राई, मेनका पोखरेल, माया भट्ट, तुलसा दाहाल, पवित्रा पौडेल (अर्घाखाँची), पवित्रा पौडेल (कञ्चनपुर), जानुका सिंखडा, मैना भण्डारी, निर्मला इजम, सुषमा शर्मा, सुजिता शाक्य, सोनाम छेजुङ लामा, शान्ति ढकाल, मेनका काफ्ले, अम्बिका थापा, विजय घिमिरे र शारदा भट्ट निर्वाचित हुनुभएको छ ।

यसअघि ०५५ मा सङ्घको चौथो सम्मेलन सम्पन्न भएको थियो ।

आधा शताब्दीभन्दा लामो कम्युनिस्ट जीवन

' कमला पराजुली

ती न महिनाअगाडि मात्र ओपन हार्ट र वाइपास सर्जरी गरेर स्वास्थ्यलाभ गरिरहनुभएका पार्टीका केन्द्रीय सल्लाहकार ८४ वर्षीय कमरेड गौरीभक्त प्रधान पार्टी र सङ्घातको जिम्मेवारीका सन्दर्भमा अहिले पनि २० वर्षे युवाजस्तै जोशीलो चाहना र भावना व्यक्त गर्नुहुन्छ । उहाँ भन्नुहुन्छ- 'अहिले पनि मलाई आफू बूढो र अशक्त भएको अनुभूति भएको छैन । यदि मलाई पार्टीले कुनै महत्त्वपूर्ण दायित्व र जिम्मेवारी दियो भने मेरा इच्छा शक्तिले पूरा गर्न सक्छु ।'

वि.सं. १९७९ माघमा माता रम्भादेवी र पिता शङ्करलाल प्रधानका जेठा छोरा भएर काठमाडौंको असनमा जन्मनुभएका क. प्रधानको बाल्यकाल र किशोरावस्था बर्माका बित्यो । त्यतिखेर प्रधानका पिताजी बर्माका नेपाली बाँडाले उत्पादन गरेका सामग्रीको व्यापार गर्नुहुन्थ्यो । सन् १९८८ मा माता सिकिस्त विरामी भएकोले बर्माबाट पिताजीलाई नेपाल बोलाइयो । पिताजी आइपुग्नुभएको १५ दिनमै उहाँकी माताको निधन भयो । त्यसपश्चात् उहाँहरूको अवस्था निकै दुःखदायी र कष्टकर भयो । प्रधान भन्नुहुन्छ- 'माताजी स्वर्गीय हुँदा म मात्र नौ वर्षको थिएँ, साधना पाँच वर्षकी थिइन्, सहाना दुई वर्षकी थिइन् अनि कान्छो भाइ शङ्कर केही महिनाको मात्र थियो । म सम्झन्छु, सायद त्यतिखेर हामीमा आमाको निधनको कुनै गहिरो चोट र दुःखको अनुभूति हुने अवस्थासमेत भएको रहेनछ । जति भयो, पिताजीलाई नै भयो । केही समयपश्चात् हाम्रो कान्छो बुबा र कान्छी आमाले हामीलाई उहाँहरूसँगै छाडेर पिताजीलाई व्यापारका लागि बर्मा फर्कन भन्नुभयो । तर, चार-चारवटा टुहुरा छोरा-छोरीलाई छाडेर पिताजी फर्कन चाहनुभएन । सबैले उहाँलाई दोस्रो विवाह गर्ने सल्लाह दिए तर उहाँले त्यो पनि स्वीकार गर्नुभएन । अन्ततः पिताजी हामी चारै छोरा-छोरी र हाम्री हजुरआमालाई समेत साथै लिएर बर्मा जानुभयो ।'

त्यसपछि उहाँहरूको पढाइ बर्मासँगै सुरु भयो । प्रधानले बर्माबाटै प्रवेशिका परीक्षा उत्तीर्ण गर्नुभयो । तर, त्यसपछिको अवस्था त्यहाँ पनि जोखिमपूर्ण भयो । दोस्रो विश्वयुद्धका कारण जापानीजहरूले बर्माका बम वर्षा सुरु गरेपछि त्यहाँको वातावरण तनावपूर्ण हुन थाल्यो । त्यसपछि उहाँहरू शरणार्थी भएर एक महिनासम्म लगातार जङ्गल र पहाड हुँदै पैदल हिँडेर हिन्दुस्तान हुँदै नेपाल आइपुग्नुभयो । यो क्षणको सम्झना गर्दै प्रधान भन्नुहुन्छ- 'त्यतिखेर जङ्गल र बाटोभरि नै मान्छेको लाश विस्कनजस्तै थियो । म युवावस्थामा थिएँ, बहिनीहरू किशोरी थिए, किशोरावस्थाकै भाइ र बूढी हजुरआमा । अष्टयारो परिस्थितिमा बचाउँदै हामी त्यहाँबाट जसो-तसो आइपुगेका थियौँ ।'

बर्माबाट नेपाल आइपुगेपछिको सन्दर्भमा उहाँ भन्नुहुन्छ- 'यहाँ पनि त्यतिखेरको राजनीतिक अवस्था तनावपूर्ण नै थियो । गङ्गालाल, धर्मभक्त, शुकुराज र दशरथ चन्दलाई फाँसी दिइसकेको थियो । देशमा राणाविरुद्ध जनलहर थियो । त्यहाँबाट

फर्केको केही समयपछि म विस्तारै पिताजीलाई आर्थिक टेवा दिने उद्देश्यले जागिरमा लागें । भाइ शङ्कर दरबार हाइस्कूलमा पढ्न थाल्यो तर बर्माका कक्षा ८ सम्म पढेका बहिनीहरू यहाँ विद्यालय जान पाएका थिएनन् । त्यतिखेरको नेपाली समाजमा केटीहरू विद्यालय जाने र पढ्ने कुरा सबैलाई अनौठो हुन्थ्यो । तर, बर्माको खुला वातावरणमा हुर्केर विद्यालयसमेत पढेका अनि एक तहसम्म चेतना पाइसकेका साधना र सहाना नेपालमा पनि खुम्चेर बस्न सकेनन् । विस्तारै उनीहरू राजनीतिक सम्पर्कमा पुगे र जनअधिकार र राणाविरोधी गतिविधिमा सहभागी बन्न थाले ।

प्रधान आफू जागिरे र बहिनीहरू राजनीतिक-सामाजिक कार्यकर्ता बनेर आन्दोलनमा सहभागी भइरहेको अवस्थामा २००५ सालमा एक दिन ज्याठा टोलमै विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला भेट्न आउनुभयो । सो भेटका सन्दर्भमा उहाँ भन्नुहुन्छ- 'म एउटा जागिरे मान्छे, मलाई के आधारमा विश्वास गरेर तपाईं भेट्न आउनुभयो ? तपाईंलाई मसँग कुनै डर छैन ? भन्दा बीपीले मलाई तपाईंप्रति विश्वास र भरोसा भएर नै भेट्न आएको हुँ भनेर जवाफ दिनुभएको थियो । त्यसपछि हामीबीच आन्दोलनका बारेमा कुराकानी भइरहेकै बेला केहीबेरमै त्यसै दिन त्यहीँबाट बीपी कोइराला, म र त्यो घरवाला त्रिभुवन तुलाधर गिरफ्तार भयौं । हामीलाई खुट्टामा नेल लगाएर सिंहदरबारमा लगेर बयान लिइयो र नेलसहितै जेल चलान गरियो । हामीलाई नेल बाँध्दा विश्वेश्वर हाँस्नु भयो । मैले उहाँलाई तपाईं किन हाँस्नुभएको भनेर प्रश्न गरें । उहाँले जवाफमा भन्नुभयो- अब म सफल भएँ । यसरी नेल बाँधिएपछि अब तिमी फर्केर जागिर र अन्य पेसामा लाग्दैनौ । अब पूर्णकालीन कार्यकर्ता बन्छौ । हामीलाई जेलमा राखेको एक महिनापछि कृष्णप्रसाद भट्टराईका दाजु बटुकप्रसाद भट्टराईलाई पनि गिरफ्तार गरेर त्यहीँ राखिएको थियो । त्यतिखेर बटुकप्रसाद नेपाली काङ्ग्रेसको मुखपत्र *युगवाणी* पत्रिकाका सम्पादक थिए । छ महिनापछि हामी जेलबाट छुट्यौं ।'

जेलबाट छुटेपछि प्रधानलाई साँच्चिकै आफू विकल्पविहीन भएको महसुस भयो । खेती गरौं जमिन छैन, व्यापार गरौं पैसा छैन, नोकरी पाउने कुनै सम्भावना नै छैन । अब बीपीले भनेभैँ राजनीति गर्नेबाहेक अर्को कुनै विकल्प नै रहेन । त्यसपछि २००६ सालमै उहाँहरूले २०-२५ जना साथीहरूको समूह मिलेर एउटा सङ्गठन निर्माण गर्नुभयो । त्यो सङ्गठनका माध्यमबाट उहाँहरू एउटा मार्क्सवादी बुलेटिन निकाल्ने तयारीमा लाग्नुभयो ।

उहाँ भन्नुहुन्छ- 'काम सुरु नगर्दै केही समयपछि नै हामीलाई कोलकाताबाट पुष्पलालको खबर आयो । कोलकातामा नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी गठन भएको खबर पायौं । त्यसपछि तुरुन्तै कोलकाता गएर पुष्पलाल, मनमोहनलाई भेटेर हामी पनि त्यही कम्युनिस्ट पार्टीमा सङ्गठित भयौं । म त्यो पार्टीको केन्द्रीय सदस्य भएँ । यसरी मेरो राजनीतिक जीवनयात्रा प्रारम्भ भयो । त्यसपछि २००७ सालको आन्दोलनको प्रभाव हामीलाई पनि पत्थो । त्यतिखेर त्रिकोणात्मक आन्दोलन चलिरहेको थियो । राणा, शाहवंश र जनताका बीचमा शक्ति तानातान थियो । तर, त्यतिखेर राणाहरू शक्तिसम्पन्न थिए । त्यो अवस्थामा राणालाई कमजोर बनाएर हटाउन जनताले शाहवंशसँग कार्यगत एकता गरेका थिए । २००७ सालपछाडि राणा, काङ्ग्रेस र शाहको मिलीजुली सरकार बन्यो । राजा त्रिभुवनले राजगद्दी पाए, राणा प्रधानमन्त्री भए र काङ्ग्रेसले नेपालको राजनीतिमा भाग पायो, बीपी गृहमन्त्री भए । तर, जनताले केही पाएनन् । त्यतिखेरको दिल्ली सम्झौताअनुसार राजा त्रिभुवनले छ महिनाभित्रमा विधानसभाको चुनाव गराउनु भनका थिए तर त्यो गराएनन् । यसरी त्यतिखेरदेखि दरबार र राजाबाट जनतालाई धोका दिने प्रचलनको थालनी भएको छ । त्यसैले म भन्छु- जब-जब जनताले राजतन्त्रलाई भरोसा गर्छन् तब-तब राजाबाट जनताले लात र धोका खान्छन् ।

२००८ सालमा कर्मचारीहरू आन्दोलनमा ओर्लिए । न्यून वैतनिक कर्मचारी सङ्घ गठन भयो । त्यस सङ्घले तत्कालीन अवस्थामा एउटा मानिसलाई महिनाभरि राम्ररी लगाउन र खान कति रुपियाँ लाग्छ भन्ने हिसाब गरेर सोहीअनुसार कर्मचारीको न्यूनतम वेतन निश्चित गरेको थियो । जसअनुसार, सो सङ्घले प्रति महिना ८० रुपियाँ १० पैसा पारिश्रमिक हुनुपर्ने माग राखेको थियो । तर, त्यतिखेर न्यून वैतनिक कर्मचारीको तलब प्रतिमहिना तीन रुपियाँ मात्र पर्ने आउँथ्यो । कर्मचारी सङ्घले आन्दोलन सुरु गरेको सात दिनपछि तत्कालीन सरकारले कर्मचारीसँग सम्झौता गरेर मासिक पारिश्रमिक ४५ रुपियाँ निर्धारण गर्‍यो । त्यतिखेरको कर्मचारी युनियनको आन्दोलन र सफलता नेपालको इतिहासमा उल्लेख्य हुन आउँछ । त्यतिखेर न्यून वैतनिक कर्मचारी सङ्घका अध्यक्ष भक्तलाल श्रेष्ठ (क.पुष्पलालका पिता) हुनुहुन्थ्यो ।

त्यसपछिको घटनाको संस्मरण गर्दै प्रधान भन्नुहुन्छ- '२००७ सालको दिल्ली सम्झौता धोका हो भन्ने हाम्रो पार्टीको निष्कर्ष थियो र विस्तारै यथार्थ पनि त्यस्तै हुन आयो । २००८ सालको केआई सिंहको घटनापश्चात् कोलकातामा हाम्रो पार्टीको केन्द्रीय कमिटीको बैठक भयो । त्यो बैठकको निर्णयबमोजिम मलाई चीनमा जान निर्देशन दिइयो । त्यसपछि म कोलकाताबाट काठमाडौं फर्केर मुस्ताङ र त्यहाँबाट मानसरोवर हुँदै पैदलै बिनापासपोर्ट, बिनाभिसा १५-१६ दिनमा तिब्बतमा पुगें । त्यहाँ चिनियाँ मुक्ति सेनासँग सम्पर्क भयो । उनीहरूले मलाई तिब्बतस्थित आफ्नो व्यारेकमा लगेर राखे । म छ-सात महिनासम्म त्यही व्यारेकमा रहें । त्यसैबेला जेनेभामा अन्तर्राष्ट्रिय ट्रेड युनियन महासङ्घको बैठक थियो, जसमा भारतबाट अन्तर्राष्ट्रिय ट्रेड युनियन महासङ्घका सदस्य श्रीपाद अमृत डांगे (भारतीय कम्युनिस्ट पार्टीका महासचिव) त्यस बैठकमा भाग लिन जेनेभा पुग्नुभएको थियो । त्यसैबेला उहाँले चीनबाट त्यो बैठकमा भाग लिन आउनुभएका प्रतिनिधिसमूह मेरा बारेमा कुरा गरेर जानकारी लिन चाहनुभयो । तर, चीनका प्रतिनिधिलाई केही थाहा थिएन । त्यसपश्चात् जेनेभाबाटै चीनको कम्युनिस्ट पार्टीको केन्द्रीय कमिटीलाई खबर गरियो, चीनभरि नै पार्टीमाफत मेरो खोजी गर्न निर्देशन दिइयो । यसरी सबै माध्यम लगाएर खोजी गरेर चीन कम्युनिस्ट पार्टीले मलाई तिब्बतमा फेला पायो । म त्यहाँ पुगेको छ-सात महिना भइसकेको थियो । त्यसपछि मलाई चीनियाँ कम्युनिस्ट पार्टीबाट पेंकिङमा बोलाइयो । त्यसपछि म कतै चिनियाँ पल्टन त कतै चिनियाँ कम्युनिस्ट पार्टीका साथ दस हजार माइलको यात्रा पार गरेर कहिले हिँड्दै, कहिले रेलमा त कहिले हवाईजहाजमा यात्रा गर्दै संसारको सबैभन्दा ठूलो मरुभूमि गोबी मरुभूमि पार गरेर तिब्बतबाट हिँडेको भन्डै एक महिनापछि चीनको राजधानी पेंकिङ पुगें ।'

यो लामो यात्राको संस्मरण गर्दै प्रधानले उपन्यासभैँ आफ्ना स्मरणीय क्षणहरू बताउनुभयो । भाषाको समस्या, आर्थिक समस्या, साथीभाइको अभाव, एकलोपनको अनुभूति अनि बाटोमा एक सय चार डिग्री ज्वरो आएर बेहोस हुँदै विरामी परेर मरणासन्न अवस्थामेत भेल्नुपरेको ज्यादै दुःखदायी र मर्मस्पर्शी क्षणहरू थियो त्यो । अनेकौं दुःख र हण्डरका बावजुद पेंकिङ

पुगेपछिको अवस्थामा भने आफूलाई नेपालको कम्युनिस्ट पार्टीको केन्द्रीय सदस्यको हैसियतले सम्मानपूर्ण ढङ्गले सबै व्यवस्था मिलाइएको उहाँ बताउनुहुन्छ। 'पेकिङ पुगेपछि मलाई बस्नका लागि बेग्लै बड्गला, गाडी र सबै सुरक्षासहितको व्यवस्था मिलाइएको थियो।' कमरेड प्रधान चीनमा भन्दा तीन वर्ष रहनुभयो। त्यस अवधिमा आफूले अधिकांश समय चिनियाँ कम्युनिस्ट पार्टी र माओका लेखन तथा प्रकाशनको अध्ययन-अनुसन्धानमै बिताएको बताउनुहुन्छ। चीन बसाइको अवधिभरि नै हरेक चिनियाँ पार्टी कमरेडले आफूलाई गरेको माया, हार्दिकता, सद्भाव र सहयोगलाई अहिले पनि उहाँ त्यत्तिकै आत्मीय रूपमा सम्झना गर्नुहुन्छ।

चीनबाट फर्केपछि २०१२ सालमा कमरेड प्रधानको सिरहा निवासी इन्दिरा प्रधानसँग विवाह भयो। विवाहपश्चात्को आफ्नो जीवन निकै तनावपूर्ण भएको उहाँको अनुभूति छ। चीनबाट फर्केपछि पार्टीको केन्द्रीय कमिटीमा पनि नराखिएको र कुनै पनि ठोस पदीय जिम्मेवारी नपाएको अवस्था भयो भने घरमा आर्थिक समस्या, पारिवारिक समस्याले तनाव नै सिर्जना भयो। त्यसपछि २०१४ सालतिर कमरेड प्रधान चितवनको चमौली भन्ने ठाउँमा गएर बस्न थाल्नुभयो। त्यहीं खेती र व्यापार-व्यवसाय गर्दै उहाँले जिल्लाको पार्टी काम थालनी गर्नुभयो। यसरी लामो समय चितवनमा बिताएर २०३२ सालमा पुनः उहाँहरू काठमाडौँ फर्कनुभयो। त्यसको केही वर्षपछि २०३६ सालमा उहाँका पिताजीको निधन भयो।

कमरेड प्रधानका चार छोरा र एक छोरी छन्। सबैको विवाह भैसकेको छ र अहिले उहाँ ११ जना नाति-नातिनीका बाजे हुनुहुन्छ। अहिले भर्खरै मुटुको अप्रेसन गरेर उपचार भइसकेपछि उहाँ रोगमुक्त भएर थप जीवन पाएकोमा खुसी र आनन्द व्यक्त गर्नुहुन्छ। यतिखेर उहाँ आफ्नो जीवन सुखी, खुसी र सन्तुष्ट भएको महसूस गर्नुहुन्छ। आफ्नी छुनमुनाउँदै नाचिरहेकी सानी नातिनीलाई देखाउँदै उहाँ ६० वर्षअगाडिको कल्पना गर्दै भन्नुहुन्छ- 'समयले कति धेरै फड्को मार्दो रहेछ। आजभन्दा ६० वर्षअगाडि यस्तो परिवर्तन होला र यो क्षण उपयोग गर्न पाइएला भन्ने कल्पनासम्म पनि गरेको थिइनँ। त्यतिखेर महिलाले लेखपढ गरेर बाहिर निस्कने भन्ने कुरा सपनामा पनि सोचिदैनथ्यो। तर, अहिले पुरुषभन्दा महिला धेरै विवेकी र मिहिनेती भएर अगाडि बढिरहेका छन्। हरेक पल प्रगतिमूलक महसूस भइरहेछ। त्यसैले अहिले नचिताएको परिवर्तन र उपलब्धिको उपयोग गर्न पाएभैं लाग्छ। अब केही समय बाँचौँ, केही गरौँ र केही हेरौँभैं लाग्छ।'

राजनीतिक यात्राका क्रममा कमरेड प्रधानले २००५ सालमा पाँच महिना केन्द्रीय कारागारमा र २०४२ सालको भद्र अवज्ञा आन्दोलनमा गिरफ्तार भएर तीन वर्ष नखु कारागारमा बन्दी जीवन बिताउनुभएको छ। पार्टीको पदीय जिम्मेवारीका क्रममा उहाँ सुरुदेखि नै नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीको केन्द्रीय सदस्य हुनुहुन्छ। तर, उहाँ भन्नुहुन्छ- 'चीनबाट फर्किएपछि मलाई केन्द्रीय कमिटीमा राखिएन। हुनतः म पार्टीकै परामर्श र निर्देशनमा चीन गएको थिएँ तर त्यहाँबाट फर्केपछि मलाई किन पार्टीको जिम्मेवारी दिइएन, म अनभिज्ञ भएँ। पछि २०३३-३४ सालतिरबाट म फेरि पार्टीमा सक्रिय भएँ। २०३४ सालतिर पार्टीको पुनर्संरचना गरेर नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी (मनमोहन समूह) बनायौँ। म त्यस पार्टीको केन्द्रीय सदस्य भएँ। केही समयपछि सहाना समूह पनि त्यसै पार्टीमा गाभियो। सहाना समूह र मनमोहन समूह गाभिएपछि मार्क्सवादी पार्टी बन्थो। म मार्क्सवादी पार्टीको पनि केन्द्रीय सदस्य रहेँ। २०४७ सालमा मार्क्सवादी पार्टी र तत्कालीन नेकपा (माले) एकीकरण भएर एमाले पार्टी भएपछि अहिलेसम्म म सल्लाहकार सदस्य छु। सात वर्ष पुष्पलाल प्रतिष्ठानको अध्यक्ष रहेर पनि काम गरेँ।'

उहाँ भन्नुहुन्छ- 'मैले कम्युनिस्ट भएर जे उपलब्धि हासिल गरेँ, त्यसमा गौरव गर्छु। मैले अहिले पनि पार्टीबाट पर्याप्त सम्मान पाएको छु, मलाई सबैले माया गरेका छन्। तर पनि मलाई कता-कता दुःख लाग्छ- पार्टीको काम गर्ने, धेरै जिम्मेवारी पूरा गर्ने समय हुँदाहुँदै पनि मलाई पार्टीबाट उचित जिम्मेवारी दिइएन। मैले आफ्नो विवेक र क्षमताले पार्टीका लागि जति गरेँ, मौका पाएको भए भन् धेरै गर्न सक्थेँ जस्तो लाग्छ।'

जब मार्क्सवादी पार्टी र तत्कालीन मालेबीच एकता भयो, त्यस क्षणमा आफू केन्द्रीय कमिटीमा नरहेर सल्लाहकारमा मात्र रहनुलाई कमरेड प्रधानले राजनीतिक जीवनबाट आफू अवकाश भएको तीतो अनुभूति गर्नुभएको छ। यसै सन्दर्भमा उहाँ भन्नुहुन्छ- 'सबै कम्युनिस्ट घटकहरूलाई एकीकृत गर्दै लैजाने र एउटै मूल प्रवाह बनाउने मेरो लक्ष्य, तीव्र इच्छा र चाहना त्यहीं नै अडकियो, आफ्नो राजनीतिक अवकाशसँगै अघुरै रह्यो।'

जीवनका हज्जारौँ अफ्तयारा, उकाली-ओराली पार गर्दै आउनुभएका कमरेड प्रधानलाई अहिले पनि ७५ वर्षीया जीवन सहयात्री इन्दिराले त्यत्तिकै जीवनको ऊर्जा, हौसला र प्रेरणा दिइरहनुभएको छ। गर्न र हेर्न अब धेरै बाँकी छ भन्दै आशावादी विचार व्यक्त गर्नुहुन्छ उहाँहरू दुवै। साँच्चिकै उपन्यासका पानाहरूजस्तै जिन्दगी अनि कल्पनाको संसारजस्तै भोगाइहरू पार गरेर आउनुभएका जीवित इतिहास कमरेड प्रधान हामी सबैका श्रद्धा, आदर्श र प्रेरणा हुनुहुन्छ।

लघुकथा

' प्रदीप नेपाल

१) लागदछ मलाई रमाइलो

साभ्का प्रकाशनमा एउटा सानो काम थियो। काम सकेर म काठमाडौँ आउने गाडीको प्रतीक्षा गर्न पुल्चोकको चौबाटोमा उभिएँ। एउटा माइक्रोबस नाकैअघिल्लिर आएर रोकियो।

'सिट छ ?' यो मेरो प्रश्न थियो।

‘छ, छिटो पस्नुस्,’ निरीह अनुहारको केटाले भन्यो ।
गाडीबाट दुई जना युवाहरू उत्रदै थिए, त्यसैले भित्र ठाउँ खाली होला भनेर म माइक्रोभित्र पर्सें । ढोका थुनेर माइक्रो कुपन्डोलतिर गुड्न थाल्यो ।
ढोकै छेउको छ इन्च भुईं भएको बेन्चीको अंशलाई केटाले सिट भनेको रहेछ । गुडिरहेको गाडीबाट हाम फाल्न सकिदैनथ्यो । म असजिलो गरी बसें ।
‘एई, पेल्ने होइन है दाइ, आफ्नो ठाउँमा बस्नुस्,’ सहयात्रीले भालुको आवाजमा हुक्यो ।
म आफैँ सतर्क भएँ । मेरो हिस्सा यही छ इन्चको चोक्टो रहेछ भनेर ढोकैतिर पन्छिएँ । सहयात्रीले विजयको मुस्कानसहित आफ्नो साथीतिर हेन्यो ।
‘धन्न देखेन,’ पछिल्लोले खुसुकक भन्यो । त्यसको सास मेरो कानैमा ठोक्कियो ।
‘मैले पनि त तपाईंलाई पूरै छेकें नि, मोरो त ‘अस्पतालभित्रै लुकेको छ’ भन्दै थियो । तपाईंको फोटो थियो कि क्या हो कतै !’ मसँग टाँसिएको केटोले अलिक हेलचेक्याई देखाउँदै भन्यो ।
‘दाइ पैसा !’ निरीह केटाको निरीह स्वर थियो ।
‘ओर्लने बेलामा दिउँला,’ भालु हुक्यो ।
निरीह केटो मतिर फर्कियो । मैले दस रुपियाँको नोट निकालें ।
‘कहाँ जाने ?’
‘कुपन्डोल ।’ छ इन्चको सिटले मलाई सकस दिइरहेको थियो, हिमालय होटलअघि नै गाडी रोकिने भए म हिमालय होटल नै भन्ने थिएँ ।
‘सात रुप्ये लाग्छ !’ अरूमा निरीह भए पनि पैसामा चाहिँ केटो दडै रहेछ ।
‘ए गुरुजी गीत लाऊ ।’ खन्युको रुख देखेको भालु रौंसियो ।
केटोले मलाई तीन रुपियाँ फिर्ता दियो ।
गुरुजीले लाएको गीत बज्दै थियो, ‘लाग्दछ मलाई रमाइलो मेरै पाखा पखेरो ... ।’
ओर्लने बेला आएछ । हनुमानथाननेर म माइक्रोबसबाट ओर्लिएँ ।

९ जनवरी ००५, कञ्चनजङ्घा

२) प्रतिकार

बारा जिल्लाबाट अज्ञात पीडितको फोन आयो, ‘हाम्रो जिल्लाको सदरमुकामलाई महेन्द्र राजमार्गसँग जोड्ने सडकमा माओवादीले बम राखेर आवागमन रोकेका छन् । हिजै उनीहरूले बम राखेको हो, हामीले यहाँका सुरक्षाकर्मीलाई बम निष्क्रिय पार्न अनुरोध गर्छौं । उहाँहरूले हाम्रो कुरै सुन्नुभएन । केन्द्रबाट हजुरले भनिदिनुपर्नो ।’
भनी दिनुपर्नो भन्ने आग्रह मन्त्रीकै लागि होला भनेर हामीले मन्त्रीलाई भनिदियौं ।
‘त्यसै पनि फोन गर्छन् मान्छेले !’ मन्त्रीज्यूले निष्कर्ष दिनुभयो ।
तेस्रो दिन अखबारमा एउटा समाचार छापियो- ‘बारा जिल्लामा तीन दिनअघिदेखि माओवादीले राखेको बम निष्क्रिय पार्न खोज्दा उक्त बम विस्फोट भई तीन जना गाउँलेको निधन भएको छ । विस्फोटनको डेढ घण्टापछि आएका एक जना सुरक्षाकर्मी तत्कालै पड्किएको दोस्रो बमको सिकार भएका छन् ।’
सरकारी रेडियोले बारा जिल्लामा भएको जनप्रतिकारको जयजयकार गर्‍यो । मन्त्रीहरू स्वयम् हेलिकप्टरमा उडेर बारा पुग्नुभयो र मृतकको शरीरमा माल्यार्पण गर्नुभयो ।

१७ जनवरी ००५, कञ्चनजङ्घा

पीताम्बर जिम्मुवालको प्रश्न

उहिलेकै कुरो हो ।

त्यतिबेला नेपालगन्जबाट गुलरिया जाने बाटो भारत भएर गुड्ने गर्थ्यो । (अहिले फेरि नेपाललाई जोड्ने बाटो त्यही भएको छ ।) त्यसैले गुलरिया र नेपालगन्ज आवतजावत गर्ने यात्रीहरूले रूपैडिहा, नानपारा, मुर्तियाको रेल चढ्नुपर्थ्यो । अन्तको बाटोमा उत्तिसाह्रो गाब्रोसाङ्ग्रो हुँदैनथ्यो तर मुर्तियाबाट गुलरिया जाँदा बाकलो जङ्गल पार गर्नुपर्थ्यो ।

पीताम्बर जिम्मुवाल नेपालगन्जबाट गुलरिया जाँदै थिए । आफूसँग आफ्नी बुढीमाउ पनि भएको र पीताम्बर बाजे गुलरिया बजारका ठूलै मानिस भएको हुनाले मुर्तियामा ओर्लिएपछि पीताम्बर जिम्मुवालले एउटा टाँगा भाडामा लिए ।

बीच जङ्गलमा अकस्मात एक हुल डाँकाले जिम्मुवालमाथि आक्रमण गरे । डाँकाले लुट्ने भए भन्ने बुझेपछि जिम्मुवालले आफूसँग भएको सबै पैसा र बुढीमाउका नाक, कानका गहनासमेत फुकालेर डाँकाको गम्छामा हालिदिए । पैसा र गहना बुभाइसकेपछि छुट्टी पाइयो भनेर टाँगावाललाई ‘अगाडि बढ्’ भनेर अह्राए ।

डाँकामध्येको एउटाले अगाडि सरेर टाँगा रोक्नो र दाहिने/देब्रे उभिएका डाँकाहरूलाई अह्रायो, ‘एई राँडीका छोरा हो, बाँध दुइटै बूढाबूढीलाई ।’

‘भएको जति सबै बुझायौं बाबु हो, फेरि किन बाँध्छौं?’ पीताम्बर जिम्मुवालले डराउँदै डराउँदै सोधे ।

‘एई जेन्टे, यो बूढालाई दस कोरा लगा,’ सरदार भएकाले बूढाको कुरै नसुने जसरी आफ्नो दाहिनेतिर उभिएको डाँकालाई आदेश दियो ।

जेन्टे डाँकाले पीताम्बरलाई रक्ताम्य नै पाच्यो । तर पनि पीताम्बरको प्रश्न सकिएन । उसले थर्थर काम्दै सोध्यो, ‘भएको सबै बुझाएँ, बाँध्ने आदेश दियो, किन बाँध्छौं भनेर सोध्नेवित्तिकै दस कोरा लगायो । यस्तो अनाचार किन गच्यो बाबु?’

‘मिहिनेत नपरेको सम्पत्तिले हामीलाई पोल्छ । तिम्रो पैसाका लागि मैले मेरो केटालाई मिहिनेत गराएँ,’ एकछिन अडकिएर बूढालाई बाँधेको डोरी फुकाउँदै सरदारले कुरो अधि बढायो, ‘त्यसबाहेक यो हो मेरो राज । यो जङ्गलबाट आरपार गर्ने जोकोहीले पनि कर तिर्नुपर्छ अनि कर तिरेको प्रचार पनि गर्नुपर्छ । दस कोरा नलाएको भए तँ बूढाले कसरी प्रचार गर्थिस्?’

पीताम्बर जिम्मुवालसँग अर्को प्रश्नै थिएन ।

२ फरबरी २००५, बन्दीगृह, महाराजगन्ज

सरकारी राजस्वका स्रोतहरू

डा. गोविन्दबहादुर थापा

राजस्व के हो ?

सरकारको नियमित आम्दानीलाई राजस्व भन्दछन् । सरकार सञ्चालन गर्न, यसका दायित्वहरू निर्वाह गर्न र विकासका कार्यहरू सञ्चालन गर्न जुनसुकै सरकारलाई पनि रकम (वित्तीय साधन) को आवश्यकता पर्दछ । अर्थात् यस्तो साधनविना कुनै पनि मुलुक र सरकार चल्नै सक्तैन । सरकारमा त्यस्तो साधन सङ्कलन गर्न सक्ने अन्तर्निहित अधिकार हुन्छ । तर, सरकारले त्यस्तो अधिकार कानून बनाएर मात्र त्यसको आधारमा प्रयोग गर्न पाउँछ । सरकारी राजस्वका दुईवटा स्रोत हुन्छन् : कर र गैरकर । सरकारले संसद्बाट कुनै कर लगाउन ऐन पास गरी त्यस ऐनको आधारमा सङ्कलन गर्ने रकम कर राजस्व हुन्छ । करबाहेकको नियमित सरकारी आयलाई गैरकर राजस्व भन्दछन् । सरकारले ऐनविना कुनै कर लगाउन पाउँदैन भन्ने मान्यता छ । नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०७२ को धारा ७३(१) मा कानूनबमोजिमबाहेक कर लगाइने र उठाइने छैन भन्ने उल्लेख भएको छ । यो व्यवस्था अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता नै हो । त्यसैले सरकारले राजस्वका निमित्त कुनै कर लगाउन चाह्यो भने सर्वप्रथम उसले त्यो करसम्बन्धी ऐनको तर्जुमा गरी संसद्बाट कर लगाउने अधिकार प्राप्त गर्दछ । अनि मात्र त्यो ऐनको आधारमा कर लगाउँछ । यसरी ऐनका आधारमा कर लगाइएपछि त्यो कर तिर्नु सम्बन्धित व्यक्ति, परिवार, कम्पनी र व्यवसायको कर्तव्य हुन्छ । किनभने, करलाई सरकारलाई तिर्नुपर्ने अनिवार्य रकम पनि भन्दछन् । ऐनअनुसार लगाइएको कर नतिर्नु कानूनविपरीत वा गैरकानुनी मानिन्छ र त्यो कानूनअनुसार सजायको भागी हुन्छ ।

करहरूबाहेक सरकारका आम्दानीका अन्य धेरै नियमित स्रोतहरू पनि हुन्छन्, जसलाई गैरकर राजस्व भनिन्छ । गैरकर राजस्वका स्रोतहरू राजस्व सङ्कलन गर्ने उद्देश्यले नै सिर्जना वा व्यवस्था गरिएका हुँदैनन् । त्यस्ता क्रियाकलापको मूल उद्देश्य अरु नै हुन्छन् तर ती क्रियाकलाप सञ्चालन हुनुका साथसाथै सरकारलाई राजस्व पनि प्राप्त हुन्छ । त्यसैले त्यस्ता क्रियाकलापहरू जति प्रभावकारी र सफलतापूर्वक सञ्चालन हुन सक्छन्, सरकारलाई गैरकर स्रोतबाट त्यति नै बढी राजस्व प्राप्त हुन्छ । जस्तै : हुलाक सेवा जति व्यापक र सुगम भयो, टिकट बिक्री, रजिस्ट्रेसन, हवाईपत्र बिक्री आदिबाट सरकारलाई उति नै बढी राजस्व प्राप्त हुन्छ । तर, हुलाक सेवाको मुख्य उद्देश्य राजस्व सङ्कलन गर्ने नभई जनतालाई सञ्चारको सेवा उपलब्ध गराउनु हो । र, त्यसबाट प्राप्त हुने राजस्व सेवाको सँगसँगै सरकारलाई प्राप्त हुने आय हो । त्यसै गरी प्रशासनिक र न्यायिक दण्ड र जरिवाना पनि राजस्व आर्जन गर्ने उद्देश्यले नभई समाजमा गैरकानुनी काम हुन नपाओस् भन्ने उद्देश्यले त्यसो गर्नेलाई सजायस्वरूप व्यवस्था गरिएका कुरा हुन् । तर, ती व्यवस्थाबाट सँगसँगै सरकारलाई राजस्व पनि प्राप्त हुन्छ । तर, गैरकर स्रोतअन्तर्गत पनि केही स्रोतहरू राजस्वको दृष्टिले विकसित गर्न सकिने खालका स्रोत हुन्छन् । उदाहरणका लागि वन क्षेत्रको आय, जलस्रोत तथा खानीको रोयल्टी, सरकारी संस्थानहरूको विकास आदिलाई लिन सकिन्छ । नेपालमा कुल राजस्वको करिब ७७ प्रतिशत कर राजस्व र करिब २३ प्रतिशत गैरकर राजस्व छ ।

कर राजस्व के हो ?

कुनै वस्तु वा सेवा उत्पादन गर्दा, विदेशबाट सामान पैठारी गर्दा र विदेशमा निकासी गर्दा, ती वस्तु तथा सेवाको बिक्री-वितरण गर्दा र उपभोग गर्दा कर लगाइन्छ । अर्थात्, वस्तु वा सेवाको उत्पादन, बिक्री-वितरण र उपभोगमा कर लगाइन्छ । त्यसै गरी व्यक्ति वा परिवारले विभिन्न पेसा, व्यवसाय गरी प्राप्त गर्ने आम्दानीमा पनि कर लगाइन्छ । आम्दानीबाट बचत गरेको वा प्राप्त गरेको सम्पत्तिमा पनि कर लगाइन्छ । यस्ता करहरूबाट सरकारलाई प्राप्त हुने राजस्वलाई कर राजस्व भनिन्छ । करहरू पनि प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष गरी दुई किसिमका हुन्छन् । वस्तु वा सेवाको उत्पादन, आयात, बिक्री-वितरण र उपभोगमा लगाइने करलाई अप्रत्यक्ष कर र आम्दानी र सम्पत्तिमा लगाइने करलाई प्रत्यक्ष कर भनिन्छ । अर्थात्, वस्तु र सेवामा लाने कर अप्रत्यक्ष कर र व्यक्ति वा परिवार वा आय वा सम्पत्तिमा लाग्ने कर प्रत्यक्ष कर हो ।

अप्रत्यक्ष करअन्तर्गत करको भार पन्छाएर अर्कोमा सार्न सकिन्छ, वास्तविक करभार वेहोर्नेले सोभै सरकारलाई कर नबुझाई बीचको व्यापारी वा एजेन्टलाई बुझाउँछ र त्यस्तो व्यापारी वा एजेन्टले करबापतको रकम सङ्कलन गरेर सरकारलाई बुझाउँछ, वा त्यस्तो एजेन्टले पहिले आफूले सरकारलाई एकमुष्ट कर तिर्दछ, र पछि वस्तु वा सेवा बिक्री-वितरण गर्दा

ग्राहकसँग सडकलन गर्दछ। यस्तो करको रकम वस्तु वा सेवाको मूल्यमा समावेश गरिन्छ। यस्ता करहरू अप्रत्यक्ष कर हुन्। करको भार अरूमा हस्तान्तरण गर्न नसकिने, जसमा लागू उसैले मात्र बेहोर्नुपर्ने, मूल्यमा पनि समावेश नहुने र कर तिर्नेले सोभै सरकारलाई बुझाउने कर प्रत्यक्ष कर हुन्छ। नेपालमा पनि प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष दुवैथरीका करहरू छन्। भन्सार, मूल्यअभिवृद्धि कर, अन्तःशुल्क आदि अप्रत्यक्ष कर हुन् भने आय कर, मालपोत, घरजग्गा रजिस्ट्रेसन दस्तुर, घरजग्गा कर आदि प्रत्यक्ष कर हुन्।

भन्सार, विदेशबाट नेपालभित्र सामान पैठारी गर्दा र नेपालबाट विदेशमा सामान निकासी गर्दा भन्सार विन्दुमा लाग्ने अप्रत्यक्ष कर हो। मूल्य अभिवृद्धि कर विदेशबाट आयात गरिएको र देशभित्रै उत्पादन गरिएको वस्तु र सेवा विभिन्न तहमा बिक्री-वितरण गर्दा प्रत्येक तहमा हुने मूल्य अभिवृद्धिमा लाग्ने अप्रत्यक्ष कर हो। अन्तःशुल्क देशमा हुने औद्योगिक उत्पादनमा लगाइने अप्रत्यक्ष कर हो। तर, हालका वर्षहरूमा बाहिरबाट पैठारी हुने वस्तुहरूमा पनि अन्तःशुल्क लगाउन थालिएको छ।

आय कर सरकारी, अर्धसरकारी वा निजी क्षेत्रको सेवामा कार्यरत कर्मचारीहरूले पाउने तलब, ज्याला वा पारिश्रमिक तथा उद्योग, व्यापार वा अन्य कुनै पनि पेसा, व्यवसाय सञ्चालन गरी प्राप्त हुने नाफा वा आमदानी, घर बहाल, व्याज र अन्य कुनै पनि स्रोतबाट प्राप्त हुने आयमा लाग्ने प्रत्यक्ष कर हो। यो कर व्यक्ति, परिवार र व्यापारिक वा व्यवसायिक कम्पनीहरूले आफ्नो आमदानीमा तिर्ने गर्छन्। त्यसै गरी घरजग्गाको स्वामित्व हस्तान्तरणमा लाग्ने रजिस्ट्रेसन दस्तुर पनि प्रत्यक्ष कर हो।

कुन करको असर कस्तो हुन्छ ?

अप्रत्यक्ष कर वस्तु र सेवाको उत्पादन, आयात, निर्यात र बिक्री-वितरण तथा उपभोगमा लाग्ने कर भएकाले यो कर प्रतिगामी हुन्छ। अर्थात्, कुनै वस्तु र सेवाको उपभोगकर्ताको आर्थिक अवस्था जस्तोसुकै भएता पनि उसले उपभोग गर्ने वस्तु र सेवाको आधारमा उसले कर तिर्नुपर्दछ। कुनै विपन्न व्यक्ति वा परिवारले विलासिताको सामान वा सेवा उपभोग गर्दछ भने ऊ विपन्न छ भनेर त्यस्तो वस्तुमा कम कर तिर्नुपर्ने हुँदैन। उसको आर्थिक अवस्था जस्तोसुकै भएता पनि यदि उसले उच्च कर लाग्ने वस्तु वा सेवा उपभोग गर्दछ भने उसले उच्च दरमै कर तिर्नुपर्दछ। त्यसैगरी कुनै सम्पन्न व्यक्ति वा परिवारले कर नलाग्ने वा लाग्ने पनि कम दरको कर लाग्ने वस्तु वा सेवा उपभोग गर्दछ भने ऊ सम्पन्न छ भनेर उसले त्यो वस्तु र सेवामा उच्चदरमा कर तिर्नुपर्दैन। यही कारणले अप्रत्यक्ष करहरू प्रतिगामी हुन्छन्।

त्यसैगरी प्रत्यक्ष कर व्यक्ति, परिवार, आय र सम्पत्तिमा लाग्ने हुनाले प्रगतिशील हुन्छ। प्रगतिशील कर भन्नाले बढी आमदानी वा बढी सम्पत्ति हुनेले बढी दरमा, कम आमदानी वा कम सम्पत्ति हुनेले कम दरमा र निश्चित सीमाभन्दा कम आमदानी वा निश्चित सीमाभन्दा कम सम्पत्ति हुनेले करै तिर्नु नपर्ने भनेको हो। अर्थात् प्रत्यक्ष कर करदाताको आमदानी वा सम्पत्तिको स्तरको आधारमा लगाइने भएकाले यस्तो करलाई प्रगतिशील कर भनिएको हो। उदाहरणका लागि नेपालमा हाल एउटा परिवारको वार्षिक आमदानी १ लाख २५ हजार रुपियाँसम्म मात्र छ भने उसले आय कर तिर्नु पर्दैन, त्यसमा थप ७५ हजार रुपियाँ अर्थात् कुलमा २ लाख रुपियाँ वार्षिक आमदानी छ भने उसले त्यो थप ७५ हजार रुपियाँमा १५ प्रतिशतका दरले आयकर तिर्नुपर्दछ। त्यसभन्दा बढी (२ लाखभन्दा बढी) जतिसुकै भएता पनि त्यो बढी रकममा २५ प्रतिशतका दरमा आयकर तिर्नुपर्दछ। त्यसैले आयकर प्रत्यक्ष र प्रगतिशील कर हो। त्यसैले यस्तो प्रगतिशील करले समाजमा रहेको आर्थिक असमानतालाई घटाउँदछ। किनभने, यो करले बढी आमदानी हुनेबाट बढी कर र कम आमदानी हुनेबाट कम कर असुल गर्दछ भने त्यसभन्दा कम आमदानी हुनेबाट कुनै करै असुल गर्दैन। त्यसैले मुलुकमा आर्थिक असमानता घटाउन आय तथा सम्पत्ति करलाई बढी मात्रामा प्रगतिशील बनाउनुपर्दछ। बढी प्रगतिशील बनाउने भनेको कर लाग्ने आय तथा सम्पत्तिलाई बढी तहमा विभाजित गरी ती प्रत्येक तहको लागि करको दर बढाउँदै लैजानुपर्दछ भनेको हो। तर, उदार अर्थतन्त्रान्तर्गत आय तथा सम्पत्ति करलाई धेरै प्रगतिशील बनाउनु हुँदैन किनभने त्यसो गर्दा निजी क्षेत्रको लगानी तथा बचत निरुत्साहित हुन जान्छ भनिन्छ। यसैअनुरूप नेपालमा पनि आयकरका दरहरूलाई घटाएर शून्य दरलाई समेत गरी तीनवटा मात्र दरहरू कायम गरिएको छ। जबकि, विगतमा नेपालको आयकरमा आठवटासम्म दरहरू थिए। त्यस बखत न्यूनतममा पाँच प्रतिशत र अधिकतममा आठवटासम्म दरहरू थिए। त्यो दर संरचनाअन्तर्गत नेपालको आयकर प्रणाली निकै प्रगतिशील थियो, जसले मुलुकमा आर्थिक असमानता बढ्न दिएको थिएन।

विश्वमा सन् १९९० देखि उदार आर्थिक नीति हावी हुन थालेपछि विश्वभर नै आयकरको प्रगतिशीलता घटाउँदै लगेर न्यूनतम पारिएको छ र अझ कतिपय मुलुकहरूमा आयकर प्रणालीलाई एकल दरमा परिणत गरिएको छ। अर्थात्, आयकरको एउटै मात्र दर तोकिएको छ। यसको अर्थ आयकरको प्रगतिशीलतालाई पूर्णतः खारेज गरिएको छ। यस किसिमको आयकर प्रणालीले ठूला र उच्चतम दरमा आयकर तिर्ने व्यक्ति र परिवारहरूलाई लाभ पुऱ्याउने भएकाले यस्तो आयकर प्रणालीअन्तर्गत मुलुकमा आर्थिक असमानता बढ्दै जान्छ। जुन सन् १९९० को दशकदेखि विश्वमा भइरहेको प्रायः सबैजसो अध्ययनहरूले देखाइरहेका छन्। नेपालमा पनि त्यो स्थिति टड्कारो रूपमा देखा परेको छ।

माक्सवादासम्बन्धी संक्षिप्त प्रश्नोत्तर

गोपीरमण उपाध्याय

० उत्पादन पद्धति भनेको के हो ?

- उत्पादन पद्धति कुनै पनि समाजको लाक्षणिक विशेषता हो। मानिसहरू भौतिक साधनहरूको कसरी उत्पादन गर्दछन् भन्ने कुराले समाजका हरेक पक्षको निर्धारण हुन्छ। त्यसैले उत्पादन पद्धतिको इतिहास भन्नु नै मानव समाजको इतिहास हो। उत्पादन पद्धति भन्नाले उत्पादनका साधनहरू, उत्पादक शक्तिहरू र उत्पादन सम्बन्धको समग्रतालाई बुझ्नुपर्छ। समाजको

निर्माण उत्पादन पद्धतिका आधारमा हुन्छ। जस्तो खालको उत्पादन पद्धति हुन्छ, त्यस्तै खालको समाजको चरित्र हुन्छ। उत्पादन पद्धतिमा परिवर्तन हुँदा समाजमा परिवर्तन हुन्छ। उत्पादन पद्धतिलाई समाजको नाभिक संरचना पनि भनिन्छ।

० विश्वको उत्पादन पद्धति कस्तो छ ?

- आज विश्वमा भौतिक उत्पादनको उच्च रूपमा विकास भए पनि ठूलो जनसमुदाय अनेकौं प्रकारका सङ्कट र अभावहरूले घेरिएको छ। यसको सम्पूर्ण कारण पुँजीवादी साम्राज्यवादी उत्पादन सम्बन्धले नै विश्वको अकुत सम्पदा मुट्ठीभर एकाधिकार पुँजीपति वर्गको हातमा रहेका बहुराष्ट्रिय निगमहरूका हातमा छन्। एकातर्फ विश्वको आर्थिक सम्पदा एकीकृत भइरहेको छ भने अर्कोतर्फ त्यसका विरुद्ध सम्पूर्ण सर्वहारा श्रमजीवी वर्गको सङ्घर्ष जारी छ र समाजवाद र साम्राज्यवादका बीचको सङ्घर्ष तेस्रो विश्वका उत्पीडित राष्ट्र र जनगणकाबीचको सङ्घर्ष छ भन्नुको तात्पर्य पनि यही हो।

० हाम्रो समाजको उत्पादन पद्धति कस्तो छ ?

- उत्पादन पद्धतिका आधारमा हाम्रो समाजको विश्लेषण गर्ने हो भने यसको चरित्र अर्धसामन्ती र अर्धऔपनिवेशिक छ। उत्पादक शक्ति (श्रमका वस्तु र श्रमका साधनहरू र कार्यक्षमता, सीप, कौशुल्युक्त श्रमशील मानव समुदाय) निरन्तर प्रगति गर्दै अगाडि बढ्न चाहन्छ, तर सामन्त वर्ग नोकरशाही दलाल पुँजीपति वर्गका हातमा रहेको उत्पादन सम्बन्ध जुन शोषणमा आधारित छ, त्यसले उत्पादन शक्तिको विकासमा बाधा पुऱ्याइरहेको छ। त्यसकारण हाम्रो समाजको यो उत्पादन सम्बन्धलाई पूरै परिवर्तन गर्नु नयाँ खालको जनवादी क्रान्तिको प्रमुख कार्यभार हो। यो काम कम्युनिस्ट पार्टीको नेतृत्वमा मात्र हुनसक्छ। जनवादी क्रान्ति सम्पन्न गर्नु नै नेपाली समाजको आमूल परिवर्तन गर्नु हो।

० मार्क्सवादी तेस्रो सङ्घटक अड्ग वैज्ञानिक समाजवाद के हो ?

- मार्क्सवादका तीन सङ्घटक अड्गमध्ये तेस्रो सङ्घटक अड्गलाई वैज्ञानिक समाजवाद भनिन्छ। यसले मार्क्सवादको राजनीतिक र सामाजिक पक्षको प्रतिनिधित्व गर्दछ। यो वैज्ञानिक सिद्धान्तले पुँजीवादको उन्मूलन गरेर समाजवाद कायम गर्ने भन्ने विषयका बारेमा बताउँछ। वैज्ञानिक समाजवादको कार्यमूलक दस्तावेजका रूपमा सन् १८४८ मा पहिलोपटक भएका कम्युनिस्ट घोषणाहरू वैज्ञानिक समाजवादको स्थापनाका निम्ति अग्रसर भएका छन्। यो दस्तावेजले मानव जातिको सङ्घर्षको एउटा उपयुक्त र वैज्ञानिक निष्कर्ष दिएको छ। वैज्ञानिक समाजवादको मुख्य प्रेरक शक्ति तथा नेता भनेको मजदुर वर्ग तथा सर्वहारा श्रमजीवी वर्ग हो। यसको अन्तिम मुक्ति नै सम्पूर्ण मानव जातिको मुक्ति हो। यसले आफ्ना वरिपरि रहेका तमाम वर्ग वा वर्गस्तहरूलाई गोलबन्द गरेर सामाजिक शोषण र उत्पीडनका विरुद्ध सङ्घर्ष गर्दछ। यो सङ्घर्ष वैज्ञानिक समाजवादको स्थापनाका निम्ति क्रियाशील हुन्छ।

० वैज्ञानिक समाजवादमा पुग्ने बाटो के हो ?

- हरेक देशको सामाजिक परिवर्तनका लागि हुने क्रान्तिको लक्ष्य वैज्ञानिक समाजवादमा पुग्नु नै हो। जस्तो कि हाम्रो देशको जनवादी क्रान्तिको आम लक्ष्य पनि वैज्ञानिक समाजवाद हो। त्यसैले नेपाली क्रान्तिको कार्यक्रम निरूपण गर्दा 'यसको अधिकतम लक्ष्य (कार्यक्रम) भनेको समाजवाद वा वैज्ञानिक समाजवाद हो। हरेक देशका कम्युनिस्ट पार्टीहरूले आफ्नो देशको क्रान्तिको कार्यभार पूरा गरेर मात्र वैज्ञानिक समाजवादमा जाने बाटो तय गर्दछन्। नेपालका सन्दर्भमा वैज्ञानिक समाजवादमा पुग्ने बाटो भनेको नयाँखाले पुँजीवादी जनवादी क्रान्ति हो। अर्थात् जनताको बहुदलीय जनवादको स्थापना हो।

राजतन्त्र र दलहरूको आलोचनात्मक अध्ययन

ने

पालको आधुनिक राजनीति राजतन्त्रको षड्यन्त्र, छलछाम र तिकडमको वरिपरि घुमिरहेको छ। ००७ सालमा जनताको आडमा राणाशासनको पञ्जाबाट मुक्त भएको राजतन्त्रले त्यतिबेलादेखि नै जनताप्रति बेइमानी, घात र अविश्वास सुरु गर्नुले नै उसको दीर्घकालीन जनविरोधी चरित्रको परिचय दिन्छ। आधुनिक राजनीतिमा जनताका प्रतिनिधिहरूसँग मिलेर काम गर्ने रुचि नेपालको राजतन्त्रले कहिल्यै नदेखाएको हाम्रो इतिहासले बताउँछ। आफ्नो पहिलो कृति *विश्वमा राजतन्त्र : उत्थान, पतन र भविष्य*मा राजतन्त्रका विविध अँध्यारा पाटाहरूको चिरफार गरेका सूर्य थापाले पछिल्लो पुस्तक *नेपालमा राजतन्त्र र दलहरूबीचको सङ्घर्ष*मा राजतन्त्रको त्यही जनविरोधी, विश्वासघाती र सामन्ती चरित्रको साङ्गोपाङ्गो अध्ययन गरेका छन्। जनताका प्रतिनिधि दल र सामन्तवादको प्रतिनिधि राजतन्त्रबीच नेपालमा लडाइँ कसरी जारी छ भन्ने ऐतिहासिक सन्दर्भ प्रस्तुत गर्दै लेखकले त्यसक्रममा राजनीतिक दलहरूका अडान, विश्लेषण र क्षमताको पनि आकलन गरेका छन्।

इतिहासका नाममा वंशको स्तुति र व्यक्तिको भजनकीर्तन लेखिने परम्परा रहँदै आएको नेपालमा राजतन्त्रको आलोचनात्मक इतिहास पर्याप्त मात्रामा उजागर भएको छैन। उसले जनतामाथि गरेका सबै प्रकारका अपराधहरूको इतिहास अब नेपाली जनताले थाहा पाउनुपर्छ। आपत पर्दा सियो बनेर छिर्ने र मौका पर्दा हाती बनेर निस्कने हददर्जाको अवसरवादी चरित्र बोकेको नेपालको राजतन्त्रले अभ्यास गरेको परम्परागत सिद्धान्त हो- फुटाऊ र शासन गर। त्यही सिद्धान्तका आधारमा नेपालका राजनीतिक दलहरूभित्र पनि दरवारले व्यापक मात्रामा घूसपैठ गराउँदै आएको पाइन्छ। लेखकले कम्युनिस्ट, काङ्ग्रेस वा अरू दलहरूभित्र दरवारले सुरु गरेको चलखेल र त्यसको परिणामका बारेमा मिहिन ढङ्गले सामग्री प्रस्तुत गरेका छन्। दलहरूभित्र विचलन पैदा गर्न, उनीहरूलाई कमजोर र पथभ्रष्ट बनाउन र आफ्नो दुनो सोभ्याउन राजा महेन्द्रले सुरु गरेको

कठिल राजनीतिलाई वीरेन्द्रले निरन्तरता दिएका थिए भने ज्ञानेन्द्रले अहिले त्यसको थप धीनलागदी अभ्यास गरिरहेको तथ्य लेखकले उजागर गरेका छन् ।

राजतन्त्रबारे सबैभन्दा बढी विवाद र मतभिन्नता कम्युनिस्ट आन्दोलनभित्र रहिआएको पाइन्छ । गणतन्त्रको स्थापित मान्यताका आधारमा सङ्गठित कम्युनिस्ट पार्टीभित्र केशरजङ्ग रायमाझीहरू जन्माउने दरबारको योजनामा कम्युनिस्ट पार्टीहरू किन चनाखो हुन सकेनन् ? कहाँकहाँ सैद्धान्तिक विचलन र खलन आयो ? लेखकले कम्युनिस्ट पार्टीका दस्तावेजहरूमा आधारित रहेर त्यसको चिरफार गरेका छन् । एकीकृत कम्युनिस्ट पार्टी हुँदाको अवस्था होस् वा विभाजित, राजतन्त्रप्रति कसले कस्तो अडान, दृष्टिकोण र विश्लेषण अधि साऱ्यो भन्ने लेखकले जस्ताको तस्तै प्रस्तुत गर्नुका साथै त्यही आधारमा आफ्नो विश्लेषण र टिप्पणी पनि समावेश गरेका छन् । त्यसले जनविरोधी राजतन्त्रका विरुद्ध दृष्टिकोण निर्माण गर्न पाठकलाई मद्दत पुऱ्याउँछ ।

नेपालका राजनीतिक दलहरूले किन राजतन्त्रबाट पटकपटक धोका खानुपऱ्यो ? किन उनीहरू राजतन्त्रका दृश्य वा अदृश्य षड्यन्त्रहरूको सिकार हुनुपऱ्यो ? किन नेपालमा दलहरूले सञ्चालन गरेको आन्दोलनले सधैंका लागि राजतन्त्रमाथि निर्णायक विजय हासिल गर्न सकेन ? यी प्रश्नहरूलाई लेखकले केलाउने प्रयत्न गरेका छन् । बेलाबखत देखिएका सैद्धान्तिक विचलनहरू त छँदैछन्, त्यसभन्दा पनि महत्त्वपूर्ण कुरा नेपालमा राजतन्त्र समाप्त पार्ने गरी आन्दोलन नै भएको छैन । ००७ सालको आन्दोलन राणाशासनका विरुद्ध र राजतन्त्रका पक्षमा थियो भने ०४६ सालको आन्दोलन संवैधानिक राजतन्त्रको सीमामा जर्कडिएको नेपाली काङ्ग्रेससहितले नेतृत्व गरेकाले त्यसको सीमाभन्दा बाहिर जान सक्दैनथ्यो । यस्तो अवस्थामा जनवादी गणतन्त्रको लक्ष्य लिएका कम्युनिस्ट पार्टीहरूसँग राजतन्त्र उन्मूलन गर्ने सामर्थ्य थिएन । लेखकले राजतन्त्रको अन्त्यका लागि कम्युनिस्ट पार्टीले समयसापेक्ष, उपयुक्त र सही नीति लिएका धेरै सन्दर्भहरू प्रस्तुत गरेका छन् । यस आधारमा तार्किक परिणाममा पुन नसक्नुमा सामर्थ्य र शक्तिको अभाव नै हो भन्न सकिन्छ । ०४७ सालपछि पनि बारम्बार प्रतिगमन र दरबारिया खतरा औँल्याउने कम्युनिस्ट पार्टीहरूले यही हविगत बेहोर्नुपरेको निष्कर्ष पुस्तकमा निकालिएको छ ।

१८ असोज, ०५९ पछि बहस र विवादमा तानिएको नेपालको राजतन्त्र संविधानले निर्धारण गरेका सबै मर्यादा, सीमा, प्रावधान र बन्धनहरूलाई उल्लङ्घन गर्दै १९ माघ, ०६२ मा पूर्णतः निरङ्कुशतन्त्रमा प्रवेश गरेपछि जनताको आलोचना, आक्रोश र विरोधको केन्द्र बनेको छ । संवैधानिक राजतन्त्रमा सहमत राजनीतिक दलहरू अब त्यो घेराबाट बाहिर निस्किएका छन् र उनीहरूले राजतन्त्रप्रतिको आफ्नो विगतको नीतिमा पुनर्विचार गरेका छन्, जसका कारण मुलुकमा राजतन्त्रको आवश्यकता र औचित्यका बारेमा साँच्चै अर्थपूर्ण बहस सुरु भएको छ । हिजोसम्म राजतन्त्रसँग सङ्घर्ष र संवादको नीति लिएका दलहरूले अब सङ्घर्ष र निषेधको नीति बोक्दा नेपाली राजनीतिले कठिन लडाइँपछि लिने भोलिको गन्तव्य गणतन्त्र हो भन्ने स्पष्ट सङ्केत देखिन थालेको छ । प्रस्तुत पुस्तकमा लेखकले ऐतिहासिक घटनाक्रम र विश्लेषणका आधारमा यस मान्यतालाई पुष्टि मात्र गर्न खोजेका छैनन्, भोलिको गन्तव्य गणतन्त्र नै हो भन्ने स्पष्ट निष्कर्ष पनि निकालेका छन् । नेकपा (एमाले) को चालू आन्दोलनलाई लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशामा लैजाने र नेपाली काङ्ग्रेसको विधानबाट राजतन्त्र हटाउने निर्णयसहित सबै दलमा आएको पछिल्लो परिवर्तनलाई लेखकले आफ्नो विश्लेषणको आधार बनाएको देखिन्छ ।

नेपालको कम्युनिस्ट आन्दोलनले आफ्नो मुख्य अन्तर्विरोध सामन्ती राजतन्त्रसँगै कायम गर्दै आएको छ । तर, ०४६ को आन्दोलनले सफलता प्राप्त गरिसकेपछि उद्दण्ड रूपमा प्रस्तुत भएको तत्कालीन सत्ता (नेपाली काङ्ग्रेस) सँग नेकपा (एमाले) ले ०४९ सालमा राखेको प्रधान अन्तर्विरोधप्रति लेखक असहमत छन् । तर, प्रधान अन्तर्विरोध ऐतिहासिक पक्ष, अन्तर्वस्तु र तत्कालीन आवश्यकताका आधारमा महाधिवेशनले आवधिक रूपमा तय गर्ने भएकाले लेखकको असहमति पनि बहसको विषय बन्न सक्छ । त्यसैगरी, कम्युनिस्ट पार्टीहरूको विश्लेषण गर्दा सबभन्दा बढी (१८ पेज) महत्त्व दिएको चौथो महाधिवेशनको धारको आकार, हैसियत र सामर्थ्य हेर्दा बुद्धिविलासका रूपमा सैद्धान्तिक गफ छाँट्नुले मात्रै कुनै महत्त्व राख्दो रहेनछ भन्ने निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ ।

नेपालमा राजतन्त्र र दलहरूबीचको सङ्घर्ष नामाकरण गरे पनि पुस्तक पढिसक्दा यसभित्र राजतन्त्र र दलहरूको आलोचनात्मक अध्ययन र विश्लेषण पाइन्छ । स्वाभाविक रूपमा यसभित्र राजतन्त्रका विरुद्ध दलहरूले अख्तियार गरेका नीति र दृष्टिकोण तथा अवलम्बन गरेको सङ्घर्षका बारेमा चर्चा-परिचर्चा भएको छ । साथै, राजतन्त्रका मामिलामा दलहरूले जहाँ कमजोरी देखाए भन्ने लेखकलाई लागेको छ, त्यहाँ उनले दलहरूको पनि पर्याप्त आलोचना गरेका छन् । दलहरूले दरिलो गरी खुट्टा टेकेर राजतन्त्रको अन्त्य गर्नुपर्ने मान्यताका साथ लेखकले दलहरूका कमजोरीलाई केलाएका छन् । उनले राजतन्त्रप्रति नरम, उदार र लचिलो बन्ने नीति र नेतृत्वको खुलेर आलोचना गरेका छन् भने त्यसको समाप्तिका लागि अग्रसर नीति र नेतृत्वको त्यत्तिकै प्रशंसा पनि गरेका छन् ।

लेखकले पुस्तकलाई २३ वटा शीर्षकमा विभाजन गरेर विषयवस्तुलाई क्रमबद्ध र सिलसिलाबद्ध रूपमा प्रस्तुत गरेका छन् । भन्न खोजिएको कुरा मूलतः एउटै शीर्षकमा समेटिएको छ । राज्यको उत्पत्तिका सिद्धान्तको चर्चा गरेर सुरु भएको पुस्तक विषयवस्तुका हिसाबले राजतन्त्रप्रति दलहरूले अवलम्बन गरेको पछिल्लो नीतिको चर्चा गर्दै उपसंहारमा पुगेर टुङ्गिएको छ । नेपालको जेठो राजनीतिक दल प्रजापरिषद्देखि राजतन्त्रका विरुद्ध बम पड्काउने जनवादी मोर्चा र सशस्त्र विद्रोह गरिरहेको नेकपा (माओवादी) सम्मलाई लेखकले अध्ययनमा समेटेका छन् । लेखकले बर्बर दरबार हत्याकाण्डलाई गणतन्त्रका लागि 'एक जुगमा आएको एक दिन' ठान्दै दलहरूले ध्यान पुऱ्याउन नसकेको ठोकुवा गरेका छन् । लेखकको एकातिर 'त्यो दरबार हत्याकाण्ड योजनाबद्ध षड्यन्त्र थियो' भन्ने दाबी छ भने अर्कोतिर '...नेपालमा कायम शाहवंशीय राजतन्त्र समाप्त गरेर जनताको छोरा प्रतिस्पर्धात्मक तवरले राष्ट्रप्रमुख हुने परिपाटी स्थापना गर्न सम्भव थियो' भन्ने निष्कर्ष छ । योजनाबद्ध षड्यन्त्रका रूपमा आएको घटना त्यति छिट्टै सकारात्मक र गुणात्मक परिवर्तनमा रूपान्तरण हुने आशा गर्न मुस्किल छ ।

लेखक राजतन्त्रप्रति मात्र होइन, दलहरूप्रति पनि त्यत्तिकै आलोचक र सशक्त देखिएका छन् । राजनीतिक दलका ऐतिहासिक दस्तावेजदेखि अहिलेका दृष्टिकोण र व्यवहारका आधारमा मुलुक अब गणतन्त्रको दिशामा गएको विश्लेषण गर्ने

लेखक राजनीतिक दलप्रति पूरै विश्वस्त हुन सकेको देखिँदैन। 'राजनीतिक दलहरूले जनसमुदायलाई आकर्षित गर्न वा बागेनिडका लागि मात्र नभई मनैदेखि राजतन्त्रको औचित्य सकिएको ठहर गरी गणतन्त्रउन्मुख भएका हुन् भने...' भन्दै उनले आफ्नो उपसंहारमा अझै राजनीतिक दलहरू गणतन्त्रको पक्षमा स्पष्ट रूपमा लाग्न नसकेको विचार व्यक्त गरेका छन्। नेपाली राजनीतिको विडम्बना नै यही हो।

लेखकको भाषा सरल छ। शब्द चयन, वाक्य गठन र अनुच्छेद निर्माण पनि निकै राम्रो छ। तर, कतिपय पृष्ठमा विषयवस्तु नै छुटेको छ भने कतिपय पृष्ठमा एउटै वाक्य दोहोरिएको र विभक्ति छुटेको पाइन्छ। पुस्तक ३ सय ४८ पृष्ठको भए पनि लेखकको मिहिनेत २ सय ५० पृष्ठमा मात्रै सीमित छ। परिशिष्टअन्तर्गत सय पृष्ठमा राजतन्त्रसम्बन्धी बीपी कोइराला, पुष्पलाल, मदन भण्डारी र मोहनविक्रम सिंहका विचारहरू दिइएको छ। लेखकले आशा गरेभैं यसबाट पाठकहरूलाई राजतन्त्रसम्बन्धी तुलनात्मक अध्ययन गर्न सघाउ पुगे पनि यी नयाँ धारणा भने होइनन्।

राजनीतिक दल र राजतन्त्रबीचको सङ्घर्षका धेरै आयामहरू लेखकले मिहिनेतका साथ खोतलेका छन्। तर, 'भोगविलासको अखडा', 'उत्तराधिकारीको छवि' जस्ता शीर्षक पुस्तकको मूल विषयवस्तुसँग मेल खाँदैनन्। कतिपय अध्यायमा असान्दर्भिक र असम्बन्धित विषयवस्तु समावेश गरिएको छ। 'सत्तापलट र भ्रान्ति' को पहिलो र दोस्रो अनुच्छेदको बाँकी विषयवस्तुसँग प्रत्यक्ष सरोकार देखिँदैन। त्यसैगरी लेखकले राज्यको उत्पत्तिका सिद्धान्त र राजतन्त्रसम्बन्धी दार्शनिकहरूका दृष्टिकोण दिएपछि, नेपालमा राजतन्त्रको स्थापना र विकाससम्बन्धी संक्षिप्त उल्लेख गरेको भए पाठकलाई सजिलो हुन्थ्यो, जबकि पार्टीहरूको स्थापना र विकासका बारेमा उल्लेख गरिएको छ। लेखकले खोजी गरेर दस्तावेजहरू राखेका छन्। तर, तिनको सन्दर्भ उल्लेख गरेको भए अझै राम्रो हुन्थ्यो। दस्तावेज वा भनाइहरू उल्लेख गर्दा स्रोत उल्लेख गरेको भए पाठकलाई अन्योल हुँदैनथ्यो। अझ नाम उल्लेख गर्न नसक्ने कथित विश्लेषकलाई कतिपय ठाउँमा उद्यत गर्नुलाई स्वाभाविक मान्न सकिँदैन। सामग्रीहरू राख्नमा एकरूपताको अभाव भल्किन्छ। कुनै अध्यायमा पहिले निष्कर्ष लेखेर त्यसपछि विषयवस्तुको व्याख्या गरेको पाइन्छ।

लेखकले सामग्री सङ्कलन र अध्ययनमा गरेको मिहिनेत पुस्तकमा राम्रैसँग प्रतिविम्बित भएको छ। नेपाली जनताको अग्रगति र समुन्नतिको मुख्य शत्रुको रूपमा देखा परेको राजतन्त्र एक्काइसौँ शताब्दीमा भन्नु असम्भव, अशिष्ट र अप्रजातान्त्रिक रूपमा प्रस्तुत भइरहेको छ। यी सबै देख्ने, भोग्ने र जान्ने बौद्धिक समुदायको यहाँ अभाव छैन। तर, यसको समग्र विश्लेषण र लेखाजोखा गर्न कोही अग्रसर भएको पाइँदैन। यस्तो अवस्थामा लेखकले गरेको यो प्रयासलाई सराहनीय मान्नुपर्छ। नेपाली जनताका लागि इतिहासदेखि नै बोझ र अभिशाप बन्दै आएको सामन्ती राजतन्त्रको समूल नष्ट गर्नका लागि यस्ता पुस्तकहरूको निश्चय नै सकारात्मक र सहयोगी भूमिका रहन्छ। नेपालका राजनीतिक दलका लागि आफ्नै विगत बुझ्न र भविष्यको मार्ग तय गर्नसमेत यो पुस्तक गतिलो सन्दर्भ सामग्री हुने विश्वास गर्न सकिन्छ।

पुस्तक : नेपालमा राजतन्त्र र दलहरूबीचको सङ्घर्ष

लेखक : सूर्य थापा

प्रकाशक : नवयुग प्रकाशन प्रा. लि., काठमाडौँ

पृष्ठ सङ्ख्या : १६+३४८

मूल्य : रु. २००/- हार्डकभर : रु १०००/-

-विष्णु रिजाल

नवयुगको वार्षिकोत्सव सम्पन्न

चितवन। नेकपा (एमाले) को राजनीतिक पत्रिका नवयुग मासिकको १६ औँ वार्षिकोत्सव गएको मङ्सिर ८ गते सम्पन्न भएको छ। वार्षिकोत्सव मनाउन भरतपुरमा एक कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो।

कार्यक्रममा बोल्दै पार्टी स्थायी समिति सदस्य एवम् नवयुग का प्रधान-सम्पादक प्रदीप नेपालले पार्टी कार्यकर्तालाई सुसूचित र दिशानिर्देशित गर्न पत्रिकाले प्रयास गरिरहेको बताउनुभयो। सात दल र माओवादीबीचको समझदारी आफ्नो पार्टीको मिहिनेतको परिणाम भएको उल्लेख गर्दै उहाँले भन्नुभयो- 'हामीले विगतमा गाली खाँदै भए पनि माओवादीसँग पटकपटक वार्ता गरेको परिणाम नै समझदारी हो।' यसअघि कार्यक्रमको उद्घाटन पार्टी केन्द्रीय कमिटी सदस्य काशीनाथ अधिकारीले गर्नुभएको थियो। एमाले चितवनका सचिव विजय सुवेदीको सभापतित्वमा सम्पन्न कार्यक्रम सञ्चालन केन्द्रीय प्रचार तथा प्रकाशन विभागका सदस्य विष्णु रिजालले गर्नुभएको थियो। कार्यक्रममा केन्द्रीय कमिटी सदस्य केदार न्यौपानेले पनि बोल्नुभएको थियो।

सोही दिन एमालेको नारायणी अञ्चलस्तरीय प्रचार अन्तर्क्रिया पनि सम्पन्न भएको थियो। अन्तर्क्रियामा मकवानपुरका सचिव कृष्णप्रसाद दाहाल, वाराका सचिव अच्युत मैनाली, पर्साका सचिव विजय महतो, चितवनका सचिव विजय सुवेदीलगायतले बोल्नुभएको थियो। केन्द्रीय प्रचार विभाग प्रमुख प्रदीप नेपालले उठेका जिज्ञासाहरूको जवाफ दिनुभएको थियो। कार्यक्रममा केन्द्रीय सदस्यद्वय अधिकारी र न्यौपानेका अलावा केन्द्रीय प्रचार विभागका सचिव अग्निशिखा, सदस्यहरू कोमल भट्टराई, भानुभक्त ढकाल, सूर्य थापा, विष्णु रिजाललगायतको उपस्थिति थियो।

प्रचार अभियानमा नवयुगको महत्त्व

भानुभक्त ढकाल

आरम्भ

■ क्रान्ति पूरा गरी स्थापना गरिने नयाँ व्यवस्था वर्तमान अवस्थाको अर्धसामन्ती, अर्धउपनिवेशी चरित्रको बहुदलीय व्यवस्थाजस्तो नभई आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक रूपले नै भिन्न नयाँखाले बहुदलीय जनवादी गणतन्त्रात्मक व्यवस्था हुनेछ। समाज बहुलवादी र शासन प्रणाली बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक हुनेछ।

■ हामीले आफ्नै प्रचार सङ्गठन र सङ्घर्षका तरिकाहरूका बारेमा बारम्बार जाँचपड्ताल गर्नुपर्छ। तिनीहरूको प्रभावकारिता या अप्रभावकारितालाई पत्ता लगाउनुपर्छ। पुराना, रूढीवादी तथा अप्रभावकारी तरिकाहरूलाई बदल्दै प्रभावकारी तरिकाहरूको विकास गर्नुपर्छ।

■ पार्टीको प्रचार र प्रसारमा सबभन्दा मुख्य कुरा हो- पार्टीको केन्द्रीय मुखपत्र। यसको माध्यमबाट पार्टीका सैद्धान्तिक, राजनीतिक, सङ्गठनात्मक नीति आमजनताका बीचमा पुऱ्याउन र जनआन्दोलनलाई पनि केन्द्रीकरण गर्न सकिन्छ। भ्रमहरूको निवारण गर्न सकिन्छ, साथै पार्टीको मुखपत्रले पार्टीको सैद्धान्तिक, राजनीतिक, प्रचार गर्नुका साथै पार्टी सङ्गठनको कार्य पनि गर्दछ।

■ हामीले मार्क्सवाद-लेनिनवादका आधारमा नेपाली समाजको इतिहास, त्यसको विकासक्रम र वर्तमान अवस्थाका बारेमा अध्ययन र अनुसन्धानलाई अझ गहिरो पार्नुपर्छ। त्यस सिलसिलामा नै नेपाली समाजको विकासका नियमहरू र त्यसका आफ्नै विशिष्टताहरू अझ राम्ररी उद्घाटित हुनेछन् र पार्टीका कार्यदिशा, नीति र सिद्धान्तहरू पनि समृद्ध हुनेछन्। नेपाली क्रान्ति आफ्नै देशका मौलिक विशेषताअनुरूपको वाटोबाट मात्र अघि बढ्नसक्छ, भन्ने कुरालाई दृढीगरी समाउनुपर्छ। पार्टी प्रचारको मुख्य अभिभारामध्ये यो पनि एक हो।

■ पार्टी प्रकाशनलाई अझ नियमित र व्यवस्थित गर्न जरुरी छ, जसले समय र कार्यकर्ताको मागलाई दिशा निर्देश गर्न सकोस्। मार्क्सवादी प्रचार सामग्रीको अभावलाई पूर्ति गर्न पनि हामी सबै सङ्गठित रूपले लाग्न जरुरी छ।

प्रचारको ऐतिहासिक पक्ष

सन् १८४८ को मई २९ तारिखका दिन कार्ल मार्क्स प्रधान-सम्पादक भएर पहिलो व्यवस्थित मार्क्सवादी समाचारपत्र *नयाँ राइन समाचारपत्र* (Neu Rheinische Zeitung) प्रकाशित भएको थियो। त्यसको सम्पादक मण्डलमा फ्रेडरिक एङ्गोल्स पनि हुनुहुन्थ्यो। जर्मनीबाट निस्केको त्यो समाचारपत्र छोटो अवधिमा सिङ्गो युरोपभरिका सामाजिक जनवादीहरूको मुखपत्र बन्न गयो।

त्यसको प्रकाशनले युरोपको मजदुर आन्दोलनलाई महत्त्वपूर्ण दिशाबोध हुन गयो। क्रान्तिकारी सङ्घर्षमा ओर्लेर वाटोको खोजीमा भुलभुलैयामा फस्को आन्दोलनलाई निकै ठूलो मद्दत भयो। *नयाँ राइन समाचारपत्र* मा केही महत्त्वपूर्ण विशेषताहरू थिए। क्रान्तिकारी जोस, घटना र परिस्थितिबारे पूर्वानुमान र विश्लेषणको आश्चर्यजनक क्षमता, अनुपम साहित्यिक भाषा र सुबोध शैलीले गर्दा त्यसको लोकप्रियता शिखरमा पुग्न गयो।

यस्तै अर्को उदाहरण लिनुपर्दा कामरेड लेनिनको *इस्क्रा* लाई लिन सकिन्छ। यो पहिलो रुसी मार्क्सवादी अखबार हो। सन् १९०० को डिसेम्बरमा लिपजिगवाट भूमिगत रूपमा यसको प्रकाशन सुरु भयो। पछि, म्युनिख, लन्डन र जेनेभाबाट पनि छापियो। यसको सम्पादक मण्डलमा प्लेखानोभ, मार्तोभ आदि समाजवादीहरू थिए। इतिहासका विश्लेषकहरूले *इस्क्रा* ले रुसी क्रान्तिका कार्यकर्ताहरूको एकीकरण, एकत्रीकरण र प्रशिक्षणमा ठूलो भूमिका निभाएको तर्क जाहेर गरेका छन्। १९०३ पछि, यो पत्रिका मेन्सेभिकहरूको कब्जामा पर्‍यो। लेनिन प्रधान-सम्पादक हुँदा यसका ५२ अङ्कहरू निस्किए।

१९०५ मा लेनिनले *प्रलेतारियट* प्रकाशन गर्नुभयो। यो साप्ताहिक समाचारपत्र रसियाली सामाजिक जनवादी पार्टीको मुखपत्र थियो। यसमा लेनिनका ९० भन्दा बढी लेखहरू छापिए। *प्रलेतारियट* जम्मा छ महिना मात्र प्रकाशित भयो। त्यसपछि, *सोसल डेमोक्रेटिक* प्रकाशित हुन थाल्यो। फरवरी १९०८ मा यसको पहिलो अङ्क निस्कियो। *सोसल डेमोक्रेट* ले पहिलो विश्व युद्धकालीन रुसमा सैद्धान्तिक र वैचारिक क्षेत्रमा निकै ठूलो भूमिका खेल्थ्यो, यसले बोल्सेभिकहरूको नाराको प्रचार गर्दै अन्धराष्ट्रवादीहरूसामथि ठूलो हमला गर्‍यो।

कम्युनिस्ट आन्दोलनको इतिहासमा यस्ता थुप्रै पत्रपत्रिकाहरूको सूचीबद्ध आलेख छ, जसले समाजवादी आन्दोलनको प्रचारयुद्धमा क्रान्तिकारी भन्डाको भूमिका निभाएका छन्। *युज्नी रावोची* (१९००-१९०३), जर्मन सामाजिक जनवादी पार्टीको सैद्धान्तिक मुखपत्र *नवयुग* (१८८३-१९२३) महान् अक्टोबर रुसी क्रान्तिपछि, *ग्राभ्दा*, चिनियाँ क्रान्तिपछि, *लालभन्डा*, *पिपुल्स डेली* यो कडीका केही नामहरू हुन्।

नेपाली कम्युनिस्ट आन्दोलनको सन्दर्भमा यस किसिमका प्रचार अङ्गहरूको आफ्नै लामो सूची छ। २००६ सालमा नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीको स्थापना भएपछि, अहिलेसम्म आन्दोलनका विभिन्न घटकहरूले *नयाँ जनवाद*, *मशाल*, *वर्गसङ्घर्ष*, *युगदूत*, *मुक्तिमोर्चा*, *नवयुग* आदि थुप्रै प्रकाशनहरू सञ्चालन गर्दै आएका छन्।

हाम्रो राजनीतिक अभियानमा नवयुग

नवयुग सर्वप्रथम ०१४ कात्तिक १५ गते प्रकाशन भएको हो। नेपालमा सामन्तवाद र साम्राज्यवादविरोधी आन्दोलनलाई सूत्रबद्ध गर्ने, पार्टीका आमनीतिहरूलाई व्यापक जनसमुदायसामु स्थापित गर्ने ध्येयले यसको प्रकाशन भएको थियो। तर, पछि कम्युनिस्ट आन्दोलनमा विघटन र विभाजनपछि, यसको प्रकाशन बन्द हुन पुग्यो। ०४६ को जनआन्दोलनको तयारीको

उत्कर्षमा यसका तीन अङ्कहरू प्रकाशित भए। भूमिगत रूपमा प्रकाशित ती अङ्कहरू नेपालको निरङ्कुश राजतन्त्र, पञ्चायती तानाशाहीको एकदलीय प्रणाली र सामन्ती संस्कृतिको विरोधमा भएको आन्दोलनको अभिव्यक्ति थियो। त्यसको प्रकाशनको योजना, व्यवस्थापन र प्रचारमा हाम्रो पार्टी तत्कालीन नेकपा (माले) को महत्त्वपूर्ण भूमिका थियो। जनआन्दोलन ०४६ को सफलतापछि त्यसको प्रकाशन पुनः आरम्भ भयो।

नेकपा (एमाले) प्रचार विभागले यो पत्रिकाको पुनः प्रकाशन आरम्भ गर्‍यो। नेकपा (एमाले) को राजनीतिक अभियानमा अब यो महत्त्वपूर्ण अङ्गका रूपमा स्थापित भइसकेको छ। हाम्रो पार्टीको पाँचौँ राष्ट्रिय महाधिवेशनले एउटा उज्यालो गोरेटो तय गरेको छ। अहिले हामी नेपालको कम्युनिस्ट आन्दोलनका मोड र घुम्तीहरू, विश्व कम्युनिस्ट आन्दोलनका आरोह र अवरोहहरूको आलोकमा नेपाली क्रान्तिको सर्वथा मौलिक कार्यक्रम जनताको बहुदलीय जनवादमा अभ्यासरत छौँ। हाम्रो पार्टीका नीतिहरू नेताहरू र कार्यकर्ताहरूले मात्र होइन, आमजनताले पनि थाहा पाउनुपर्छ। अहिले पनि सिद्धान्त, सङ्घर्ष र सङ्गठनको क्षेत्रमा प्रचारकर्मीहरूको भूमिका न्यून भइसकेको छैन।

सञ्चार दर्शनको क्षेत्रमा जर्मनीको कुख्यात् तानाशाह एडोल्फ हिटलर एउटा अत्यन्तै बदनाम व्यक्तित्व मानिन्छन्। आफ्नो अवसानको पछिल्लो चरणमा आएर उसले सञ्चारको महत्त्वलाई अत्यन्तै भ्रष्टीकरण गरे। यसलाई सूचना र सञ्चारको इतिहासमा हिटलरका मन्त्री गोयबल्सको नाममा गोयबल्सवाद पनि भनिन्छ। तर, उनले आफ्नो आत्मजीवनी 'मेन क्याम्फ' मा प्रचार र सङ्गठनको कुरा गर्दा प्रचार नै सङ्गठनको आधारशीला हो भन्ने निश्कर्ष दिएका छन्।

हामीले ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने पक्ष

हरेक कार्यकर्तामा महिनाको दुई दिन नवयुग वितरण गर्नुपर्छ, यो काम पनि पार्टीको नियमित कामभित्रै पर्छ भन्ने भावना हामीले महसुस गराउन सक्नुपर्छ। यसलाई प्रत्येक नेता, कार्यकर्ताहरूले पार्टी कामको मूल्याङ्कनभित्र समावेश गराउन सक्नुपर्छ। पार्टीको बैठक, भेला, प्रशिक्षणमा नवयुगलाई विषय बनाईनु र पार्टी कमिटीले यसको जिम्मेवारी तोकेर नवयुग ग्राहक अभियानलाई महत्त्वपूर्ण पार्टी कामका रूपमा लिन सक्नुपर्छ। नेता, कार्यकर्ताहरूले मात्र नभई त्यो कुरा सङ्गठित सदस्यसम्मलाई बुझाउन सक्नुपर्छ।

पार्टीका दस्तावेज र पत्रिकाहरू पढ्न तथा अखबार पढेर राजनीतिक ज्ञानसहित ठीक/बेठीक छुट्याउन सक्ने दक्ष कार्यकर्ताहरू उत्पादन गर्न सक्ने अभिभारा पनि पार्टीले पूरा गर्नसक्नुपर्छ।

नवयुग ग्राहक विस्तार अभियान, नवयुगको वितरण प्रणालीका सन्दर्भमा पार्टीभित्र विद्यमान समस्याहरूलाई अझ गहिराइमा गएर पर्चेल्नुपर्ने भएको छ। नवयुग वितरण प्रणालीमा अझै समस्याहरू विद्यमान छन्। तिनको समाधान पार्टीको आन्तरिक जीवन प्रणालीभित्रैबाट खोजिनुपर्छ भन्ने सोच पनि जिल्ला प्रचार विभागका प्रमुखहरूमा धेरै थोरै पाइन्छ। कतिपय जिल्ला कमिटीमा सचिवहरूमा यो धारणा अझ प्रस्ट र ठोस रहेको छ। यथार्थमा नवयुग पार्टी कामको अभिन्न अङ्ग हो। अभिन्न अङ्ग भन्नुको अर्थ खालि सङ्गठित सदस्यले नवयुग पढ्नुपर्छ भन्नु मात्र होइन, यसको अर्थ- नवयुगको वितरण प्रणालीलाई पार्टी कामसँग जोड्नु हो अर्थात् नवयुग वितरणका लागि जिल्ला कमिटी नै मूल रूपमा जिम्मेवार हुन्छ भनिएको हो। इलाकाको जिम्मेवारी लिएका जिल्ला कमिटीका सदस्यले पत्रिकालाई इलाका कमिटीसम्म पुऱ्याउने जिम्मा लिनैपर्छ। इलाका कमिटीका सदस्यहरूले त्यसलाई गाउँ कमिटीसम्म पुऱ्याउँछन् र गाउँ कमिटीका सदस्यहरूले त्यसलाई घरघरमा पुऱ्याउँछन्। यस्तो वितरण प्रणालीले पार्टी, नेता, कार्यकर्ता र जनताबीचको सम्बन्धसमेत जीवन्त बनाउन बल पुऱ्याउँछ। यसको अतिरिक्त आम कार्यकर्ता र जनता तथा पार्टीबीचको दोहोरो सञ्चार सम्बन्धलाई मजबुत बनाउँदै प्रचारको कामलाई स्तरीयता प्रदान गर्नसमेत मद्दत पुऱ्याउँछ।

ग्राहक विस्तार : नवयुग पत्रिका पार्टीको आफ्नो राजनीतिक पत्रिका हो। यसका पाठक र लक्षित समूह पनि पार्टीका नेता तथा कार्यकर्ता र शुभचिन्तक एवम् समर्थकहरू नै हुन्। नवयुगलाई व्यापक रूपमा उनीहरूका बीचमा पुऱ्याउन र परिचालन गर्न सबै अञ्चल, जिल्ला, इलाका र स्थानीय पार्टी कमिटी तथा जनवर्गीय एवम् पेसागत सङ्गठनहरू तथा कार्यकर्ताहरूले ग्राहक अभियानलाई व्यापक रूपमा विस्तार गर्नुपर्छ।

नवयुगका लागि समाचार स्रोत के के हुन् ?

(क) पार्टी तथा जनसङ्गठनका गतिविधिहरू (बैठक गठन-पुनर्गठन, भेला, प्रशिक्षण, सम्मेलन, अधिवेशन र प्रेस विज्ञप्ति आदि)।

(ख) स्थानीय निकायको विकास र निर्माणको काम।

(ग) कम्युनिस्ट तथा प्रजातान्त्रिक आन्दोलनको इतिहास, विगत र वर्तमान।

(घ) पार्टीका नीतिगत निर्णय, फैसला र निष्कर्षहरू।

(ङ) आन्दोलनका अग्रजहरू, सहिद परिवारहरू र पार्टीका आश्रयस्थलहरू।

च) सामाजिक विभेदविरुद्ध भएका स्थानीय सङ्घर्षहरू, जो अरूका लागि प्रेरणाका स्रोत बन्न सक्छन्।

यसमा जोड दिनुपर्छ

■ केन्द्रका प्रचारसामग्री मातहत पुऱ्याउने र मातहत कमिटीका मुखपत्र र प्रकाशनका सामग्री केन्द्रको पुस्तकालयमा उपलब्ध गराउनाले पार्टीको सम्पूर्णताको जानकारी गराउन मात्र होइन, स्थिति सापेक्ष नीति निर्माण गर्न पार्टीलाई सहयोग पुऱ्याउनेछ।

■ पार्टीको सूचना प्रणालीलाई अब सम्भव भएसम्म इमेल इन्टरनेटमार्फत पनि व्यवस्थित गर्नुपर्छ। विज्ञापन र प्रविधिको विकासलाई जनता, राष्ट्र र पार्टीको हितमा दक्षतापूर्वक प्रयोग गर्न लाग्नुपर्छ। सिद्धान्तको जडतामा कैद भएर जनताको चाहना, स्थानीय कमिटीको नेतृत्व कौशल र अन्य पक्षसँगको प्रतिस्पर्धामा हामीले श्रेष्ठता हासिल गर्न सक्दैनौं।

- पार्टी प्रचारको यो गम्भीर कामलाई कुनै पनि बहाना र थकावटमा स्थगित वा आलटाल गर्नु पार्टी र कार्यकर्ता एवम् जनतासँगको सम्बन्ध कटौती गर्नु हो । यसले पार्टी र कार्यकर्ताबीचको सम्बन्ध काटिएको चङ्गाको जस्तै बनाउँछ भन्ने हेक्का पार्टीका सबै तह र जिम्मेवारहरूले मनन गर्न जरुरी छ ।
- पार्टीको प्रचारलाई व्यवस्थित गर्न हामीले नसक्ने हो भने पार्टीको राजनीति नै हामीले योजनाबद्ध रूपमा जनताबीच पुऱ्याउन सक्ने छैनौं । यसो नहुँदा जनताले आफ्नो आन्दोलनमा सामेल हुनुपर्ने आवश्यकता र औचित्य नै महसुस गर्ने छैनन् । जनताको सहयोगविना हामीले आन्दोलनको अगुवाइ गर्नु भनेको केवल एउटा असम्भव तर सुन्दर सपनाको कल्पना गर्नु मात्र हो । जनताको संलग्नताविना हाम्रो कल्पनाले मात्र समाजको परिवर्तन गर्न, जनताको आवश्यकता पूरा गर्न सकिन्न र सानो काममै अयोग्यता प्रदर्शन गर्नेले ठूला काममा श्रेष्ठता हासिल गर्न सक्छु भन्ने कुरा आडम्बरबाहेक केही हुँदैन । कसैलाई विश्वास र भरोसा नभएको कामको सफलताको कामना गर्नु भनेको मार्क्सवादी चेत पनि होइन । यो कुरा कुनै व्यक्ति वा कुनै खास कमिटी वा विभागको मात्र होइन, यसका लागि सम्पूर्ण शक्तिको एउटै सोच, उत्तिकै विश्वास र सबैको दृढ लगनशीलताको जरुरत छ ।
- सामयिक परिस्थितिमा पार्टीले ग रेका निर्णयहरूलाई पार्टीका स्थानीय कमिटी एवं आमजनतासम्म एउटै भावनाका साथ पुऱ्याउनु, जनताको अभिमत बुझ्नु, निर्णयले निर्धारित गरेका कुरा प्राप्तिका लागि सबैलाई गोलबन्द गर्नु उपलब्धिलाई प्रचारमा ल्याउनु उत्तिकै आवश्यक एवं महत्वपूर्ण छ । अन्यथा पार्टीका दृष्टिकोण निर्णित विषयहरू कागजमा मात्र सीमित हुनेछन् ।
- *नवयुग*को व्यवस्थापन तथा यसको विस्तार र प्रचारमा सम्पर्क मञ्चहरूसँग सहकार्यका लागि योजना बनाउनले जिल्ला र केन्द्रबीचमा रहेको जीवित सम्पर्कको अभावलाई समेत एक हदसम्म पूर्ति गर्न सकिन्छ । यसलाई एउटा स्थायी सम्पर्क सूत्रका रूपमा विकास गर्न पनि सकिन्छ ।

मातहतका नेतृत्वदायी कमिटीले गर्नेपने अनिवार्य कामहरू

- जिल्लाको इतिहास ।
- जिल्लाका आन्दोलन तथा अन्य सामाजिक जागरणको इतिहास अभिलेख तयार गर्ने ।
- आन्दोलनमा संलग्न नेता, सहिद परिवार, भूमिगत र सेल्टरदाताहरूको ऐतिहासिक प्रोफाइल तयार गर्ने ।
- कमिटी, सदस्य, सदस्यताको योजना र जनसङ्गठन आदिको ग्राफिक नक्सा बनाउने ।
- तथ्यको आधारमा बोल्ने, लेख्ने पद्धतिको विकास गर्ने ।
- जिल्लाका खुंखार प्रशासकहरूको सूचीकृत एवं भण्डाफोर गर्ने ।
- अन्य पार्टीहरूका स्थितिसमेत आकलन र अद्यावधिक गरिरहने ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

पुष्पलालका चुनिएका रचनाहरू, भाग १

मदन भण्डारीका सङ्कलित रचनाहरू

प्रदीप नेपाल, पार्टी प्रचारको समस्या र समाधानका उपायहरू ।

पार्टी प्रचार विभागका कार्यपत्रहरू

(बुटवलमा आयोजित लुम्बिनी अञ्चल प्रचार कार्यशालामा केन्द्रीय प्रचार तथा प्रकाशन विभागका तर्फबाट प्रस्तुत कार्यपत्र स्थानीय पार्टी प्रचारका लागि सहयोगी हुने विश्वासका साथ प्रकाशित गरिएको छ- प्रधान-सम्पादक ।)

चितवनको कम्युनिस्ट आन्दोलन

विजय सुवेदी

कम्युनिस्ट राजनीतिको सुरुवात

चितवन जिल्लामा ०१३ सालमा औलो उन्मूलन गरी व्यवस्थित बसोबास सुरु गरिएपछि देशका विभिन्न भागबाट मानिसहरूको आगमनसँगै विभिन्न राजनीतिक विचारहरूको पनि प्रवेश हुनथाल्यो । यसपछि क्रमशः पार्टीहरू खुल्न र क्रियाशील हुनथाले । यसअघि जिल्लाको समथर भू-भागमा थारु, दराई, कुमाल, बोटे र दनुवार जातिका मानिसहरू परम्परागत रूपमा बसोबास गर्दै आएका थिए । चितवनको पूर्वी समथर भागमा पहाडबाट बसाई सरी आउने क्रम दुई दशकअगाडि नै सुरु भइसकेको थियो । जिल्लामा कम्युनिस्ट विचारको प्रवेश ००८ सालमा भयो । लाल कम्युनिस्ट पार्टीका पण्डित षडानन्द उपाध्यायले किशोरचन्द्र ढुङ्गानालाई कम्युनिस्ट पार्टीमा आवद्ध गरी उहाँकै नेतृत्वमा किसान सभाको गठन गरे । उक्त किसान सभामा अध्यक्ष किशोरचन्द्र ढुङ्गाना र सदस्यहरू श्यामप्रसाद शर्मा, भिष्मबहादुर ढुङ्गाना र चिगारी चौधरी रहनुभएको थियो भने एक जना थारु जातिको सदस्यको नाम अज्ञात छ । किसान सभाका अध्यक्ष किशोरचन्द्र ढुङ्गाना किसान आन्दोलनका क्रममा जेल पर्नुभयो । सभा त्यत्तिकै निष्क्रिय भएर गयो । ढुङ्गाना पनि कम्युनिस्ट विचारबाट अलग्गनुभयो ।

०१२/०१३ सालतिर नेकपा मध्य गण्डक प्रान्तीय कमिटीले बन्दीपुरलाई केन्द्र बनाएर गण्डकी क्षेत्रमा पार्टी कामको विस्तार गरिरहेको थियो । व्यापारिक केन्द्र तनहुँको बन्दीपुरमा पर्साको ठोरीबाट सामान आयात हुन्थ्यो । नारायणगढ बन्दीपुर र ठोरीको बीचमा पर्ने व्यापारिक स्थल भएकाले बन्दीपुरका व्यापारीहरू हिउँदमा नारायणगढमा बस्दथे । त्यसैवेला बन्दीपुरबाट कम्युनिस्ट राजनीतिको प्रभाव नारायणगढमा विस्तार हुनथाल्यो । कृष्णलाल प्रधान, मदनमोहन जोशी, कदमकुमार पिया र बटुकलाल प्रधानले नारायणगढमा कम्युनिस्ट पार्टीको प्रचार गर्न लाग्नुभयो ।

०१३ सालमा बन्दीपुर युवक सङ्गठनका सचिव मदनमोहन जोशीले नारायणगढमा युवक सङ्गठनको कमिटी गठन गर्नुभयो, जसको अध्यक्ष जीतबहादुर पिया, सचिव मदनमोहन जोशी र सदस्यहरू शिवराज शाक्य, रुद्रलाल पिया र बाबुकाजी मल्ल रहनुभयो ।

कम्युनिस्ट पार्टीको प्रथम कमिटी

०१६ सालमा काठमाडौं जिल्ला कमिटीका सचिवालय सदस्य पुण्यप्रताप राणा र गौरीभक्त प्रधान बसाइँसराइका क्रममा चितवन आउनुभयो । उहाँहरूले कम्युनिस्ट राजनीतिबाट प्रभावित व्यक्तिहरूसँग सम्पर्क बढाउनुभयो र सचिव पुण्यप्रताप राणा र सदस्यहरू गौरीभक्त प्रधान, मदनमोहन जोशी र गुणवहादुर घले रहेको चितवन जिल्ला कमिटी गठन भयो ।

जिल्ला कमिटी गठन भएको केही महिनापछि छविलाल आचार्य र जगतबहादुर श्रेष्ठलाई कमिटीमा थप गरियो । पार्टी कमिटी गठन भएपछि पार्टी सम्पर्क विस्तार हुन थाल्यो । यस कार्यमा पुण्यप्रताप राणा विशेष सक्रिय हुनुहुन्थ्यो । ०१८ सालको दरभङ्गा प्लेनममा पुण्यप्रताप राणाले भाग लिनुभएको थियो भने ०१९ सालको तेस्रो महाधिवेशनमा पुण्यप्रताप राणाले प्रतिनिधि र छविलाल आचार्यले पर्यवेक्षकका रूपमा भाग लिनुभएको थियो ।

यो जिल्ला कमिटी बन्नुभन्दा अगाडि ०१३ सालमा मदनमोहन जोशीको नेतृत्वमा बाबुकाजी मल्ल, वैदार कोमलनारायण जोशी र हरिवंश विहारी रहेको पार्टी कमिटी गठन गरिएको कुरा पनि आएको छ । तर, यसको माथिल्लो कमिटीसंगको आवद्धता, दोस्रो महाधिवेशन वा कुनै भेलामा सहभागी तथा यसको नाममा जिल्लामा कुनै सङ्गठित गतिविधि भएको पाइएको छैन ।

०१९ पछि सङ्गठन विस्तार

०१९ सालको तेस्रो महाधिवेशनमा चितवनबाट प्रतिनिधित्व गर्नुहुने पुण्यप्रताप राणा केन्द्रीय कमिटीको सदस्य चुनिनुभयो ०२१ सालमा मदनमोहन जोशीको घरमा कार्यकर्ता भेलाको आयोजना गरियो । भेलाले पुण्यप्रताप राणाको नेतृत्वमा मदनमोहन जोशी, जगतबहादुर श्रेष्ठ, रूपलाल विक, छविलाल आचार्य, मुक्तिनाथ अधिकारी, भुवन अधिकारी, सन्तबहादुर थापा र श्यामबहादुर पाठक रहेको जिल्ला कमिटी गठन गर्‍यो । यो कमिटीको मातहतमा आनन्दपुर इलाका कमिटी, पूर्वी चितवन इलाका कमिटी र शिवनगर इलाका कमिटी गरी तीनवटा कमिटीहरूमा १५ जना सदस्यहरू सङ्गठित थिए । यतिखेर चितवनमा पार्टी सदस्यहरूको सङ्ख्या ५० पुगेको थियो । केही वर्षपछि पार्टी जिल्ला कमिटी विस्तारै निष्क्रिय भएर गयो ।

ननसेन्टर समूहको गठन

पार्टी जिल्ला कमिटी तथा कमिटीको नेतृत्व गर्नुहुने पुण्यप्रताप राणा निष्क्रिय बनी पार्टीमा शिथिलता आउन थालेपछि ०२४ सालमा बन्दीप्रसाद खतिवडा आई राणालाई सक्रिय हुन अनुरोध गर्नुभयो । राणाले काम नगर्ने बताएपछि जगतबहादुर श्रेष्ठको नेतृत्वमा मथुरा श्रेष्ठ, गुणवहादुर घले र आनन्ददेव भट्ट सदस्य रहेको जिल्ला कमिटी गठन गरियो । गुणवहादुर घले पुष्पलाल समूहतिर सम्बद्धता राखी कमिटीबाट आफैं बाहिरिनुभयो । ०२२ सालमा वीरेन्द्र कलेजको स्थापना भएपछि क्याम्पस प्रमुख बनी आउनुभएका आनन्ददेव भट्टले बौद्धिक समुदायमा कम्युनिस्ट राजनीतिको प्रचार र सङ्गठन गरिरहनुभएको थियो । ०२४ सालको अन्त्यतिर भट्टकै घर नारायणगढको बेलचोकमा जिल्लाका अगुवा कार्यकर्ताहरूको भेला भयो । पार्टीको तेस्रो महाधिवेशनपछि पार्टीको नेतृत्व विभिन्न गुट र उपगुटमा बाँडिएको थियो, भेलाले कुनै गुटमा सामेल नभई तटस्थ रूपमा रही चितवनको कम्युनिस्ट आन्दोलनलाई अगाडि बढाउने निर्णय गर्‍यो र निम्न कमरेडहरूलाई समावेश गरी ननसेन्टर समूह जिल्ला सङ्गठन कमिटीको गठन गर्‍यो : सचिव विष्णुबहादुर श्रेष्ठ र सदस्य यमुनाप्रसाद न्यौपाने, आनन्ददेव भट्ट, यमबहादुर श्रेष्ठ, टेकबहादुर थापा, खम्बसिं कुँवर, मथुराप्रसाद श्रेष्ठ, जगतबहादुर श्रेष्ठ र पुष्पगोपाल श्रेष्ठ ।

०२५ सालमा यो कमिटी नरबहादुर खाँडको नेतृत्वमा पुनर्गठन गरियो । यसै वर्ष गीतानगर केशरवागमा जिल्ला अधिवेशन गरियो । सम्मेलनले मार्क्सवाद, लेनिनवाद र माओत्सेतुङ्ग विचारधारालाई मार्गदर्शक सिद्धान्तका रूपमा मान्ने घोषणा गर्दै नरबहादुर खाँडको नेतृत्वमा जिल्ला कमिटीको चयन गर्‍यो । यसका सदस्यहरूमा आनन्ददेव भट्ट, इन्द्रविलास पौडेल, जगतबहादुर श्रेष्ठ, अमिक शेरचन, खम्बसिं कुँवर, टेकबहादुर थापा, फणिन्द्र न्यौपाने र यमुना न्यौपाने हुनुहुन्थ्यो । ०२६ सालमा यस कमिटीमा विष्णु घिमिरे र कृष्णबहादुर मरहठालाई थपिएको थियो । ०२८ सालमा यस कमिटीमा सोमनाथ घिमिरे र गेहेन्द्रबहादुर थापालाई पनि थप गरियो ।

नेकपा (एकताकेन्द्र- मसाल) र नेकपा (माओवादी) समूह गठनको आधार

०२८ सालमा यो ननसेन्टर कमिटी मोहनविक्रम सिंह र मनमोहन अधिकारीले खडा गरेको केन्द्रीय न्युक्लसमा आवद्ध भयो । केन्द्रीय न्युक्लसमा फुट भएपछि आनन्ददेव भट्ट निष्क्रिय हुनुभयो र उहाँ काठमाडौं जानुभयो भने जिल्ला कमिटी मोहनविक्रम र निर्मल लामाले नेतृत्व गरेको नेकपा (चौम) सँग सम्बद्ध हुँदै गयो । ०२९ सालमा दोस्रो अधिवेशन भयो र अधिवेशनबाट नरबहादुर खाँड सचिव रहेको कमिटी गठन गरियो । केन्द्रीय न्युक्लसद्वारा आयोजित नेकपाको चौथो महाधिवेशन (०३१ अषाढ १८-२०) बनारसको कृष्ण धर्मशालामा भएको थियो । यसमा चितवन जिल्ला कमिटीबाट नरबहादुर खाँड, विष्णु घिमिरे, खम्बसिं कुँवर र इन्द्रविलास पौडेलले भाग लिनुभएको थियो । खम्बसिं कुँवर केन्द्रीय समितिमा छानिनुभयो ।

०३४ सालमा नेकपा (चौम) जिल्ला कमिटीको सचिव नरबहादुर खाँड र जिल्ला कमिटी सदस्य विष्णु घिमिरे सैद्धान्तिक मतभेदका कारण पार्टीबाट हटनुभयो । जिल्ला कमिटीको सचिव खम्बसिं कुँवरलाई बनाइयो । ०३५ सालमा दिव्यनगरमा नेकपा (चौम) को दोस्रो जिल्ला अधिवेशन भयो । अधिवेशनले अमिक शेरचनको नेतृत्वमा पुष्पकमल दाहाल, दण्डपानी न्यौपाने, डीआर पोखरेल, ओमबहादुर गुरुङ, फणिन्द्र न्यौपाने, टेकबहादुर थापा, चुमानसिं गुरुङ, पुष्प जमरकट्टेल, इन्द्रविलास पौडेल र शालीग्राम तिमालिसना रहेको १३ सदस्यीय जिल्ला कमिटीको गठन गर्‍यो । ०३७ सालमा यो कमिटीको सचिव दण्डपानी न्यौपाने बन्नुभयो ।

०३९ सालमा नेकपा (चौम) दुई समूहमा विभाजन भयो । नेकपा (मसाल) जिल्ला कमिटीको नेतृत्व दण्डपानी न्यौपानेले र नेकपा (चौम) जिल्ला कमिटीको नेतृत्व फणिन्द्र न्यौपानेले गर्नुभयो । ०४१ सालमा नेकपा (मसाल) दुई धारमा विभाजित भयो । नेकपा मसाल र नेकपा मशालका छुट्टाछुट्टै जिल्ला कमिटी बने ।

०४७ सालमा नेकपा (चौम), नेकपा मशाल र सर्वहारावादी श्रमिक सङ्गठन मिलेर नेकपा (एकताकेन्द्र) बन्‍यो । यस एकीकृत जिल्ला समितिको सचिव सीएच सुवेदी बन्नुभयो । नेकपा (एकताकेन्द्र) द्वारा ०४८ सालमा चितवनको माडीमा आयोजित एकता महाधिवेशनमा चितवनबाट सीएच सुवेदी, चित्रबहादुर श्रेष्ठ, फणिन्द्र न्यौपाने र दिवाकर भुसालले प्रतिनिधिको रूपमा भाग लिनुभएको थियो । ०५१ सालमा नेकपा (एकताकेन्द्र) पुनः विभाजन भएर नेकपा (माओवादी) को जन्म भयो र ०५२ फागुन १ गतेबाट सशस्त्र युद्धमा लाग्यो । नेकपा (एकताकेन्द्र) र नेकपा (मसाल) एकीकृत भई नेकपा (एकताकेन्द्र-मसाल) को स्थापना गरियो । चितवनमा यी दुवै पार्टीहरू क्रियाशील छन् । आनन्ददेव भट्टको पहलमा गठित ननसेन्टर समूह नै चितवनमा फुट, पुनर्गठन हुँदै नेकपा (माओवादी), नेकपा (एकताकेन्द्र-मसाल) गरी दुई धारमा क्रियाशील रहेका छन् भने यसैका संस्थापक कमरेडहरूकै पहलमा नेकपा (माले) हुँदै नेकपा (एमाले) को सुरुआत र विकास भएको छ ।

पार्टी एकीकरण र नेकपा (एमाले) को विकास

नेकपा (माले) को स्थापना

०२८ सालको भूपा सङ्घर्षले चितवनका कम्युनिष्टहरूमा पनि प्रभाव पारिरहेको थियो। ०३४ सालमा नरवहादुर खाँड, विष्णु घिमिरे, शोभाखर चापागाई, डम्बरवहादुर राना र मोहनमणि ढकालले नेकपा (चौम) बाट अलग भई नरवहादुर खाँडको संयोजकत्वमा पाँच सदस्यीय मार्क्सवादी अध्ययन समूह गठन गर्नुभयो। उहाँहरूले ०३४ सालमा विष्णु लामिछानेको माध्यमबाट गोपाल शाक्यसँग सम्पर्क गरी नवलपरासी जिल्लाको मगरकोट नारायणी किनारको गोठमा सीपी मैनाली र जीवराज आश्रितसँग भेटघाट गर्नुभयो र तत्कालीन को-अर्डिनेशन केन्द्रमा समावेश हुनुभयो। मोहनमणि ढकाल चितवन आएपछि पुनः चौममै फर्कनु भयो। ०३५ साल फागुनमा नेकपा (माले) जिल्ला सङ्गठन कमिटीको गठन गरियो। यसको सचिव नरवहादुर खाँड र सदस्यहरू विष्णु घिमिरे, शोभाकर चापागाई र डम्बरवहादुर राना रहनुभयो।

०३६ सालको आश्विन-कात्तिकतिर पार्टीले केदार न्यौपानेलाई चितवनको जिम्मेवारी दिएर पठायो। उहाँ जिल्ला सङ्गठन कमिटीको सचिव बन्नुभयो। नरवहादुर खाँडले ०३७ साल वैशाखमा भएको जनमत सङ्ग्रहसम्बन्धी पार्टी नीतिमा मतभेद राख्नुभयो र पार्टी सदस्यबाट हटनुभयो। ०३७ सालमा हरि ढकाल, सूर्य शर्मा र शिवराज लामिछानेलाई जिल्ला कमिटीमा सामेल गरियो। ०३७ सालको मध्यतिर जिल्ला सङ्गठन कमिटी निम्नानुसार पुनर्गठन गरियो : सचिव केदार न्यौपाने र सदस्यहरू विष्णु घिमिरे, दण्डपाणि बस्याल र हरि ढकाल।

०३९ साल पुस २० गते जिल्ला सङ्गठन कमिटी पुनर्गठन गरियो, जसलाई पार्टीको विधानअनुसार मापदण्ड पुगेकाले जिल्ला कमिटीको मान्यता प्राप्त भएको थियो। कमिटीको सचिवमा केदार न्यौपाने रहनुभयो भने सदस्यहरूमा विष्णु घिमिरे, काशीनाथ अधिकारी, देवी जवाली र हरि सापकोटा रहनुभयो।

यसअघि दण्डपाणि बस्याल नोकरीतिर लाग्नुभएकाले जिल्ला कमिटीबाट हटनुभएको थियो। यो कमिटीमा विनोद घिमिरेलाई थप गरिएको थियो। ०४० सालमा वीरवहादुर लामा, रणध्वज कन्दडुवा र थमवहादुर पुनलाई जिल्ला कमिटीमा सामेल गरियो तर केही महिनापछि थमवहादुर पुन जिल्ला कमिटीबाट हटनुभयो। काशीनाथ अधिकारीलाई पार्टीले अन्यत्रै पठायो। वीरवहादुर लामा पनि अन्यत्रै सरुवा हुनुभयो। यतिखेर ०४० सालमा केदार न्यौपाने सचिव रहेको पाँच जनाको जिल्ला कमिटी, १० जना सदस्य, लक्ष्मी चालिसेको नेतृत्वमा विजय सुवेदी र शम्भु सुवेदी सदस्य रहेको भरतपुर नगर कमिटी, दुईवटा इलाका कमिटी, विद्यार्थी, महिला, किसान र युथ लिगका जिल्ला कमिटीहरू क्रियाशील थिए। ०४२ सालमा देवी जवाली अन्यत्रै सरुवा हुनुभयो। रामप्रसाद ढकाल र कृष्ण खनाल जिल्ला कमिटीमा थपिनु भयो। तर, कृष्ण खनाल केही महिनापछि जिल्ला कमिटीको जिम्मेवारीबाट हटनुभयो। ०४३ सालमा विजय सुवेदी भूमिगत भई काम गर्न थाल्नुभयो। केही महिनापछि उहाँ मकवानपुर सरुवा हुनुभयो। ०४६ सालमा सीता पौडेल, शम्भु सुवेदी, प्रमोद शर्मा, डिलाराम लामिछानेले भूमिगत कार्यकर्ताको रूपमा काम गरिरहनुभएको थियो। यसअघि सुशीला अधिकारी, लक्ष्मण थापा, डिल्लीराम सुवेदी पनि केही समय भूमिगत काममा खटिनुभएको थियो। ०४४ सालमा सचिव केदार न्यौपाने पनि सरुवा हुनुभयो। उहाँको जिम्मेवारी युवराज कार्कीले सम्हाल्नु भयो तर कार्की पनि सरुवा हुनु भएपछि जिल्ला कमिटीको नेतृत्व विनोद घिमिरेले सम्हाल्नु भयो। ०४५ सालमा विनोद घिमिरे सरुवा भई पार्टी सचिवको जिम्मेवारी काशीनाथ अधिकारीले लिनुभयो।

०४३ सालको राष्ट्रिय पञ्चायतको निर्वाचनलाई उपयोग गर्दै जनपक्षीय उम्मेदवारका रूपमा तत्कालीन नेकपा (माले) ले जागृतप्रसाद भेटवाललाई उम्मेदवार बनाएको थियो। भर्खर कामको सुरुवात भएको र सानो सङ्गठनात्मक आकार भए पनि कुशल प्रचार अभियानका कारण निर्वाचनमा फर्कै १८ हजार मत ल्याई विजय प्राप्त गरिएको थियो। यो परिणामले चितवनमा नेकपा (माले) को हैसियतलाई माथि उठायो। पार्टीको सम्पर्क विस्तार भयो। आमजनसमुदाय पार्टीको वरिपरि गोलबन्द हुन थाले। ०४५ सालको उत्तरार्द्धतिर पाँच जनाको जिल्ला कमिटी, २१ जना पार्टी सदस्य र तीन वटा इलाका कमिटीहरू क्रियाशील थिए। ०४६ सालको भदौमा भएको नेकपा (माले) को चौथो महाधिवेशनमा चितवनबाट काशीनाथ अधिकारी र रणध्वज कन्दडुवाले प्रतिनिधि र विष्णु घिमिरेले पर्यवेक्षकका रूपमा भाग लिनुभएको थियो। ०४६ मङ्सिरमा हरि सापकोटा महाकाली अञ्चल र रणध्वज कन्दडुवा पर्सा जिल्ला सरुवा हुनुभयो भने देवी जवाली यसअघि नै मकवानपुर सरुवा भइसक्नुभएको थियो।

०४७ साल जेठमा नेकपा (माले) को प्रथम जिल्ला अधिवेशन रत्ननगरमा कमल भूसालको घरमा सम्पन्न भयो। अधिवेशनको उद्घाटन तत्कालीन महासचिव मदनकुमार भण्डारीले गर्नुभएको थियो। अधिवेशनले देवी जवालीको नेतृत्वमा विष्णु घिमिरे, जेपी भेटवाल, सीता पौडेल, जेएन थपलिया, रामप्रसाद ढकाल, विजय सुवेदी, शम्भु सुवेदी, बोधनाथ दवाडी, दावा लामा, डिलाराम लामिछाने, लीलाधर आचार्य, जयमङ्गल कुमाल, लक्ष्मी चालिसे, डिल्ली सुवेदी, छविलाल आचार्य र प्रमोद शर्मा न्यौपाने सदस्य रहेको जिल्ला कमिटीको चयन गर्‍यो।

नेकपा (मार्क्सवादी) को गठन

०२५ सालमा नेकपा पुष्पलाल समूहको जिल्ला कमिटी क. मदनमोहन जोशीको नेतृत्वमा गठन गरियो। गुणवहादुर घले, लक्ष्मीभक्त उपाध्याय, यमवहादुर गुरुङ, पीताम्बर शर्मा कमिटीमा सामेल गरिनुभएको थियो। ०२६ सालमा रूपलाल विक पनि यस कमिटीमा थपिनुभयो।

०३६ सालमा नेकपा (मनमोहन) जिल्ला कमिटीको गठन गरियो। मुक्तिनाथ अधिकारीको नेतृत्वमा रामप्रसाद श्रेष्ठ, शिवहरि उपाध्याय, भुवन अधिकारी पूर्णवहादुर रानाभाट, प्रेमकुमार मल्ल सदस्य रहेको जिल्ला कमिटी निर्माण गरिएको थियो। ०४३ चैतमा नेकपा (मनमोहन) र नेकपा (पुष्पलाल) समूहहरू एकीकृत भई नेकपा (मार्क्सवादी) को स्थापना भएपछि चितवनमा ०४४ सालमा रामप्रसाद श्रेष्ठको नेतृत्वमा भुवन अधिकारी, लेखनाथ भट्टराई, चन्द्रनाथ खनाल, रामप्रकाश अधिकारी, वीरवहादुर श्रेष्ठ, लालकाजी पिया, सूर्यवहादुर मास्के, महेन्द्र सिग्देल, कृष्णवहादुर क्षेत्री र सुदर्शन थापा सदस्य रहेको जिल्ला कमिटी बन्‍यो।

नेकपा (एमाले) को विकास

०४७ सालमा नेकपा (मार्क्सवादी) र नेकपा (माले) को एकीकरण भई नेकपा (एमाले) को गठन भयो। दुवै जिल्ला कमिटी विघटन गरी देवी जवालीको नेतृत्वमा एकीकृत जिल्ला कमिटी गठन गरियो। ०४८ साल आश्विन ५ र ६ गते नेकपा (एमाले) को प्रथम जिल्ला अधिवेशन भयो। डम्बर श्रेष्ठको नेतृत्वमा १७ सदस्यीय जिल्ला कमिटी बन्‍यो। ०४८ साल फागुन २६ गते काशीनाथ अधिकारीलाई जिल्ला कमिटीमा थप गरी सचिवको जिम्मेवारी दिइयो। ०४९ भदौ १९ गते जिल्ला कमिटी पुनर्गठन गरी विजय सुवेदी सचिव रहेको सात सदस्यीय जिल्ला कमिटी निर्माण गरियो।

०४९ माघ १४ देखि २० गतेसम्म काठमाडौंमा भएको नेकपा (एमाले) को पाँचौं महाधिवेशनमा चितवनबाट विजय सुवेदी, विष्णु घिमिरे, हरि सापकोटा, जेपी भेटवाल, सीता पौडेल, जेएन थपलिया, शैलेन्द्र पिया, रामप्रसाद श्रेष्ठ, लीलाधर आचार्य, डम्बर श्रेष्ठले प्रतिनिधिका रूपमा भाग लिनुभएको थियो। काशीनाथ अधिकारी केन्द्रीय कमिटीमा निर्वाचित हुनुभयो।

०५० असार २५ गते विष्णु घिमिरेको नेतृत्वमा दोस्रो जिल्ला अधिवेशन आयोजक कमिटी गठन गरियो र ०५० चैत १८ र १९ गते दोस्रो जिल्ला अधिवेशन भयो। यस अधिवेशनले विष्णु घिमिरे सचिव रहेको १९ सदस्यीय जिल्ला कमिटी गठन गर्‍यो। ०५४ सालको स्थानीय निर्वाचनमा विष्णु घिमिरेलाई जिल्ला विकास समिति, चितवनको सभापतिको उम्मेदवार बनाइएपछि पार्टी सचिवको जिम्मेवारी तत्कालीन उप-

सचिव हरि सापकोटालाई सुम्पियो। ०५४ माघ १२ देखि १८ गते सम्म नेपालगन्जमा भएको नेकपा (एमाले) को छैटौँ महाधिवेशनमा चितवनबाट हरि सापकोटा, जेपी भट्टवाल, देवी ज्ञवाली, विजय सुवेदी, जेएन थपलिया, दावा लामा, बाबुराम पाठक, कृष्ण खनाल, नारायण शर्मा, सुरेन्द्र वाग्ले, यदुनाथ पोखरेल, लीलाधर, आचार्य, विष्णुहरि तिवारी, शम्भु सुवेदी, कल्पना काफ्ले र शारदा पाण्डेले भाग लिनु भयो। ०५५ साल आश्विन ५ र ६ गते तेस्रो जिल्ला अधिवेशनको उद्घाटन पार्टी अध्यक्ष क. मनमोहन अधिकारीले गर्नुभयो। अधिवेशनले हरि सापकोटा सचिव रहेको २७ सदस्यीय जिल्ला कमिटीको गठन गर्‍यो। यो अधिवेशनअगावै नेकपा (एमाले) विभाजित भई शैलेन्द्र पियाको नेतृत्वमा नेकपा (माले) जिल्ला कमिटी चितवनको गठन भइसकेको थियो। ०५८ सालमा नेकपा (एमाले) चितवनको चौथो अधिवेशन भयो। अधिवेशनले देवी ज्ञवालीको नेतृत्वमा २५ सदस्यीय जिल्ला कमिटीको निर्वाचन गर्‍यो। ०५८ साल फागुनमा नेकपा (एमाले) र नेकपा (माले) एकीकृत भए। शैलेन्द्र पियाको नेतृत्वमा रहेको नेकपा (माले) को जिल्ला कमिटी र देवी ज्ञवालीको नेतृत्वमा रहेको नेकपा (एमाले) को जिल्ला कमिटीलाई मिलाई देवी ज्ञवालीको नेतृत्वमा ४३ सदस्यीय जिल्ला कमिटी निर्माण गरियो।

०५९ साल माघ १८-२३ गते जनकपुरमा भएको पार्टीको सातौँ राष्ट्रिय महाधिवेशनमा चितवनबाट प्रतिनिधिका रूपमा देवी ज्ञवाली, विजय सुवेदी, जेपी भट्टवाल, जेएन थपलिया, हरि सापकोटा, दावा लामा, कृष्ण खनाल, तेजेन्द्र खड्का, दीपक कर्माचार्य, शैलेन्द्र पिया, विष्णु घिमिरे, कृष्णभक्त पोखरेल, सुरेन्द्र वाग्ले, प्रभा बराल, विमला ज्ञवाली, सरस्वती क्षेत्री, विष्णुहरि तिवारी, लीला आचार्य, मुकुन्द दाहाल र गोविन्द अर्यालले भाग लिनुभएको थियो।

०६१ साल कात्तिक १४ र १५ गते पार्टीको पाँचौँ जिल्ला अधिवेशन भयो। यसबाट विजय सुवेदी सचिव रहेको ३३ सदस्यीय जिल्ला कमिटी चयन गरियो। कमिटीको उपसचिव कृष्ण खनाल, सदस्यहरू शैलेन्द्रकुमार पिया, रामप्रसाद श्रेष्ठ, प्रभा बराल, लीलाधर आचार्य, दावादोर्जे लामा, कृष्णराज पन्त, यदुनाथ पोखरेल, कृष्णभक्त पोखरेल, मुकुन्द दाहाल, शम्भु सुवेदी, लालमणि चौधरी, तेजेन्द्र खड्का, रमाकान्त सापकोटा, महादेवी खतिवडा, विनोद रेग्मी, नारायण शर्मा, पुण्य अधिकारी, केशव रेग्मी, कृष्णप्रसाद भुर्तेल, सावित्री वास्तोला, हरिकृष्ण सुवेदी, भास्कर जमरकट्टेल, प्रेम तिमिल्सिना, ईश्वर थापा, शमरबहादुर विक र वैकल्पिक सदस्यहरू ज्वाला क्षेत्री, शम्भु लामिछाने, रामसिंह विक, सुशीला लामिछाने, भीम पुन र गोविन्द अर्याल रहनुभएको छ।

०४७ सालको अन्त्यतिर नरबहादुर खाँडको नेतृत्वमा नेकपा (मानन्धर) र ध्रुव घिमिरेको नेतृत्वमा नेकपा (वर्मा) समूह नेकपा (एमाले) मा सामेल भए। ०५२ साल आश्विनमा नेकपा (एकता केन्द्र) का पीताम्बर शर्मा र देवराज पौडेलको नेतृत्वमा तथा ०५१ सालमा नेकपा (संयुक्त) का जिल्ला सचिव मुक्तिनाथ अधिकारीको नेतृत्वमा ठूलो सङ्ख्यामा कमरेडहरू नेकपा (एमाले) मा सामेल हुँदै आउनुभएको थियो। यसले नेकपा (एमाले) लाई यस स्थितिमा ल्याई पुन्याउन ठूलो मद्दत मिलेको छ।

०५९ सालको सातौँ राष्ट्रिय महाधिवेशनबाट चितवनका काशीनाथ अधिकारी र सुरेन्द्रप्रसाद पाण्डे केन्द्रीय कमिटीमा, फिल्लुप्रसाद तिवारी केन्द्रीय अनुशासन तथा निरीक्षण कमिटी, नरबहादुर खाँड केन्द्रीय सल्लाहकार कमिटीको सचिव र विष्णु घिमिरे केन्द्रीय सल्लाहकार कमिटीमा छनोट हुनुभएको छ भने हरि सापकोटा, जागृतप्रसाद भट्टवाल, जगन्नाथ थपलियाले नारायणी अञ्चल समन्वय कमिटीको सदस्यको जिम्मेवारी वहन गरिरहनुभएको छ।

जिल्लाको संसदीय राजनीतिमा नेकपाको भूमिका

०१५ सालको प्रथम संसदीय निर्वाचनमा चितवन र मकवानपुर ५६ नम्बर क्षेत्रमा पर्दथ्यो। यस क्षेत्रबाट नेकपाले सङ्घर्षतन्त्र तुलाधरलाई उम्मेदवार उठाई एक हजार मत प्राप्त गरेको थियो। आठ हजार मत ल्याई नेपाली काङ्ग्रेसका विश्वबन्धु थापाले निर्वाचन जितेका थिए। ०४३ सालको राष्ट्रिय पञ्चायतको निर्वाचनलाई तत्कालीन नेकपा (माले), नेकपा (प्रजातन्त्रवादी) र नेकपा (चौम) ले उपयोग गर्ने नीति लिई चितवनबाट दुई स्थानका लागि हुने निर्वाचनमा एक/एक स्थानमा उम्मेदवार खडा गरेका थिए। नेकपा (माले) का जागृतप्रसाद भट्टवालले जनपक्षीय उम्मेदवारका रूपमा १७ हजार आठ सय र नेकपाका भीमबहादुर श्रेष्ठले १६ हजार भन्दा बढी मत ल्याई विजय प्राप्त गरे। ०४८ सालको प्रतिनिधिसभाको निर्वाचनमा वामपन्थीहरूका साभा उम्मेदवारका रूपमा उठाइएका नेकपा (एमाले) का जागृतप्रसाद भट्टवालले क्षेत्र नम्बर १ बाट २५ हजार सात सय ८४ मत, नेकपा (संयुक्त) का भीमबहादुर श्रेष्ठले क्षेत्र नम्बर २ बाट २५ हजार सात सय १६ मत र संयुक्त जनमोर्चाका अमिक शेरचनले क्षेत्र नम्बर ३ बाट २२ हजार ९५ मत ल्याई विजय प्राप्त गरे। ०४९ सालको स्थानीय निर्वाचनमा ४३ गाविस र एक नगरपालिकामध्ये नेकपा (एमाले) ले नौ/नौ जना अध्यक्ष र उपाध्यक्षमा मात्रै जित हासिल गर्‍यो। ०५१ सालको प्रतिनिधिसभाको मध्यावधि निर्वाचनमा नेकपा (एमाले) का जागृतप्रसाद भट्टवालले क्षेत्र नम्बर १ बाट १५ हजार सात सय १४ र काशीनाथ अधिकारीले १७ हजार पाँच सय ९२ मत ल्याई विजय प्राप्त गरे। ०५४ सालको स्थानीय निर्वाचनमा ३६ गाविस र २ नगरपालिकामध्ये दुई/दुई नगरप्रमुख र उपप्रमुख, २५ गाविसमा अध्यक्ष, २७ गाविसमा उपाध्यक्ष गरी एक हजार नब्बे स्थान प्राप्त गर्न सफल भयो। जिल्ला विकास समितिको निर्वाचनमा पनि नेकपा (एमाले) ले विजय प्राप्त गर्‍यो। यस स्थानीय निर्वाचनमा नेकपा (एमाले) ले जम्मा तीन लाख ८५ हजार चार सय ९० मत प्राप्त गरेको थियो। ०५६ सालको संसदीय निर्वाचनमा नेकपा (एमाले) ले क्षेत्र नम्बर १ बाट जागृतप्रसाद भट्टवाल, क्षेत्र नम्बर २ बाट सीता पौडेल, क्षेत्र नम्बर ३ बाट नरबहादुर खाँड र क्षेत्र नम्बर ४ बाट विजय सुवेदी गरी चारै क्षेत्रमा उम्मेदवार उठायो, तर, एक स्थान पनि प्राप्त गर्न सकेन। यस निर्वाचनमा तत्कालीन नेकपा (माले) ले क्षेत्र नम्बर १ बाट कृष्ण पन्त, क्षेत्र नम्बर २ बाट डम्बर श्रेष्ठ र क्षेत्र नम्बर ३ बाट शैलेन्द्र पिया र संयुक्त जनमोर्चाले क्षेत्र नम्बर ४ बाट दिवाकर भुसाललाई उम्मेदवार उठाएका थिए। नेकपा (माले) र संयुक्त जनमोर्चा संयुक्त रूपमा चुनावमा गएका थिए। यसले वामपन्थी मत विभाजन हुन गयो र चारवटै क्षेत्रमा नेपाली काङ्ग्रेस विजयी भयो।

नेकपाको नेतृत्वमा जिल्लामा भएका आन्दोलनहरू

००८ सालमा लाल कम्युनिस्ट पार्टीको पहलमा किसान सभाले किसान आन्दोलन चलाएको थियो। आन्दोलनको नेतृत्व किशोरचन्द्र ढुङ्गाना, पण्डित षडानन्द उपाध्याय आदिले गरेका थिए। त्यस आन्दोलनको नारा 'काँचो काठ काट्नेपर्छ, जनावर हट्नेपर्छ' थियो। सङ्घर्षका क्रममा किशोरचन्द्र ढुङ्गाना र पण्डित षडानन्द उपाध्यायलाई गिरफ्तार गरियो। उहाँहरूलाई वीरगन्ज जेलमा राखिएको थियो। जेलमा बन्दीहरूलाई आन्दोलनमा उतारेको आरोपमा उहाँहरूलाई काठमाडौँ जेल चलान गरियो। काठमाडौँ जेलमा २१ दिन अनशन बसेपछि उहाँहरू रिहा हुनुभयो।

जिल्लामा कम्युनिस्ट पार्टीको स्थापना भएपछि पार्टीले आफ्नै पहलमा सङ्घर्षहरू उठाएको छ भने जनताबाट गरिएका सङ्घर्षहरूलाई समर्थन सहयोग एवम् नेतृत्व प्रदान गर्दै आएको छ। तत्कालीन नेपाल मजदुर किसान सङ्गठन (रूपलाल) को पहलमा वि.सं. ०३४ असार ६ गते ६.३० बजेदेखि ७ बजेसम्म जुगेडी बजारमा स्थानीय जाली फटाहा धर्मराज मुल्मी र सानुलाल जोशीको घरबाट दस/बाह्र मुरी अन्न लिई भोकमरी पीडित स्थानीय करिव सात सय बासिन्दालाई बाँडिएको थियो। धर्मराज र सानुलालले किसानहरूलाई ठूलो शोषण गरेका थिए। वार्षिक चार पाथी चामलको दश/पन्ध्र पाथी तोरी र एक सय रुपियाँको ब्याज वार्षिक दस पाथी तोरी लिने गर्थे। यसबाट पीडित भएका किसानहरूलाई

सङ्गठित गरी गरिएको उक्त कारवाही सफल पारी सिमलभञ्ज्याङमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरी पुगी गोली चलायो र सन्तबहादुर चेपाङ, दशरथ चेपाङको घटनास्थलमै मृत्यु भयो भने १२ जना आन्दोलनकारी गिरफ्तार गरिए। यसमध्ये टेष्टबहादुर गुरुङलगायत आठ जनालाई डाँका मुद्दा लगाई जेल चलान गरियो।

यस्तैगरी ०३४ साल वैशाख महिनामा जुटपानीका मेघनाथ अर्यालले कुमाल जातिकी विधवा महिलालाई जग्गा बेच्न लगाई तीन हजार पाँच सय रुपियाँ खाइदिएको आरोपमा पाता फर्काएर बाँधी सो रकम असुल गराई अर्यालको मिलमा तालासमेत लगाइएको थियो। ०३७ साल मङ्सिर २७ गते बेलुकी ५ बजे सोही समूहकै पहलमा जुटपानी बजारमा कार्की साहुको गोदाम फोरेर किसानलाई अन्न बाँड्ने योजना बनाइएको थियो। उक्त योजनाको सुराकी पाएर पहिले नै कार्की साहुको तलामा लुकेर बसेका प्रहरीहरूले गोली चलाए र काउलेका कर्णबहादुर बुढाथोकीको घटनास्थलमै मृत्यु भयो भने प्याकेरामी प्रजालगायत १० जनालाई गिरफ्तार गरी भरतपुर जेल चलान गरियो। अर्जुन प्रजा प्रहरी घेरा तोडी भाग्न सफल भए।

तत्कालीन नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीले ०१६ सालमा हरिकुमार श्रेष्ठको संयोजकत्वमा गण्डक सम्झौता विरोधी आन्दोलन समिति गठन गरी निकालेको जुलुस र सभामा सहभागी, ०२१ सालको तिलकाने किसान सङ्घर्षलाई समर्थन, ०३२ सालको विद्यार्थी आन्दोलन, ०३५-०३६ को विद्यार्थी आन्दोलन, ०३८ सालको शिक्षक आन्दोलनलाई सहयोग गर्दै बेलाबेलामा किसान सङ्घर्षहरू उठाउन पहलकदमी गर्दै आएको थियो। ०४५ सालको विद्यालयस्तरको विद्यार्थी आन्दोलन, ०४६ सालको जनआन्दोलनमा माघ ५ गते क. नरबहादुर खाँडको अध्यक्षतामा वाममोर्चाको जिल्ला कमिटी गठन गरी नेपाली काङ्ग्रेससँग संयुक्त भई तथा संयुक्त राष्ट्रिय जनआन्दोलनसँग तालमेल मिलाएर आन्दोलनलाई अगाडि बढाएको थियो। आन्दोलनको पहिलो दिन फागुन ७ गते नारायणगढ सहिदचोकमा पार्टीहरूका भन्डासहित विशाल प्रदर्शन भयो। प्रदर्शनमा प्रहरीले गोली चलाउँदा बालराम कँडेल, गणेश पौडेल र राजेश बानियाले सहादत प्राप्त गर्नुभयो। आन्दोलनको नेतृत्व गर्न हुने वाममोर्चा जिल्ला कमिटीका सदस्य तथा तत्कालीन राष्ट्रिय पञ्चायतका सदस्यहरू क. जागृतप्रसाद भेटवाल र भीमबहादुर श्रेष्ठलगायत थुप्रै आन्दोलनकारीहरू गिरफ्तार भए आन्दोलनका अन्तिम दिन ०४६ चैत २६ गते बिहान प्रहरीको गोलीबाट नारायण दाहालले सहादत प्राप्त गर्नुभयो। जिल्लामा कम्युनिस्ट पार्टीको पहलमा पटक-पटक स्थानीय जाली फटाहा विरोधी सङ्घर्षहरू भए। यस क्रममा धेरै कार्यकर्ताहरूले जेलनेल तथा अनेकौँ अप्ठेराहरूको सामना गर्नुपर्थ्यो।

०४५ सालमा मेघालयबाट लखेटिएका नेपाली मूलका भारतीय नागरिकहरूलाई पुनर्स्थापित गर्नका लागि तत्कालीन नेकपा (माले) को मोर्चा सङ्गठन प्रजातान्त्रिक राष्ट्रिय एकता मञ्चको आयोजनामा नारायणगढमा जुलुस प्रदर्शन, ०४५ सालको अन्त्यमा भारतले नेपालमा गरेको नाकाबन्दीको विरोधमा जुलुस र सभाहरूको आयोजना गरिए। यस क्रममा पार्टीका थुप्रै कार्यकर्ताहरू गिरफ्तार भए। ०४८-०४९ मा तत्कालीन प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले भारतसँग गरेको टनकपुर सम्झौताविरोधी सङ्घर्षका क्रममा नेकपा (एमाले), संयुक्त जनमोर्चा नेपाल र नेकपा (मसाल) संयुक्त भई सभा र जुलुस प्रदर्शनको आयोजना गरियो। ०५० जेठ ३ गते चितवन जिल्लाको दासढुङ्गामा नेकपा (एमाले) का तत्कालीन महासचिव मदनकुमार भण्डारी र सङ्गठन विभाग प्रमुख जीवराज आश्रितको रहस्यमय जीप दुर्घटनाका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतका बहालवाला न्यायाधीशको अध्यक्षतामा सर्वदलीय छानविन आयोग गठन गर्ने माग गर्दै नारायणगढमा विशाल जुलुस र सभा गरियो। दुई दिनसम्म नेपाल बन्द गरियो। चितवनको नारायणगढमा भएको प्रदर्शनमा प्रहरीले लाठी अश्रुग्याँससहित गोली चलायो। कौशिला रानामगर र बुद्धिवहादुर श्रेष्ठले सहादत प्राप्त गरे।

०५१ सालपछि नेकपा (एमाले) संसदीय क्षेत्रको काममा केन्द्रित भयो। यसै प्रकारका सङ्घर्षहरू यसले सञ्चालन गर्‍यो। राज्यबाट भएका अनियमितता र भ्रष्टाचारविरोधी सङ्घर्षहरू सञ्चालन गर्‍यो। ०५२ सालमा माओवादीले जनयुद्धका नाममा हिंसात्मक सङ्घर्ष सुरु गरेपछि नेपालको कम्युनिस्ट आन्दोलनमा उग्र वामपन्थी प्रभाव हावी भयो। चितवनमा पनि यसको गम्भीर प्रभाव पर्‍यो। ०५९ असोज १८ र ०६१ माघ १९ को राजा ज्ञानेन्द्रको शाही कदमपछि अहिले चितवनका नेकपा (एमाले), जनमोर्चा नेपाल र संयुक्त वाममोर्चासमेत प्रमुख पाँच राजनीतिक पार्टीहरू संयुक्त भई लोकतन्त्र स्थापनाको आन्दोलनमा क्रियाशील छन्।

(नोट: चितवनमा पार्टी स्थापना र सङ्गठन विस्तारका सुरु अवधिमा आधिकारिक दस्तावेजहरू पाउन सकिएको छैन। उक्त समयका पार्टी कामसँग सम्बन्धित कमरेडहरूसँग सोधपूछ गरी यो लेख तयार गरिएको छ।) ■

लोकतन्त्रका पक्षमा व्यापक जनमत देखिएको छ

राजेन्द्रप्रसाद पाण्डे, सचिव, केन्द्रीय जनआन्दोलन परिचालन कमिटी

० सभामा देखिएको जनप्रदर्शनलाई कसरी लिनुभएको छ ?

- हाम्रो पार्टीले वर्तमान अवस्थामा लिएको सही नीतिका कारण सभामा जनप्रदर्शन अत्यधिक मात्रामा भएको छ। ०४६ सालको जनआन्दोलनपछि तत्कालीन राजाले आफूसँग भएको राजकीय सत्ता जनतामा सुम्पदै आफू सवैधानिक राजा भएर रहने प्रतिबद्धता जाहेर गरेकाले हाम्रो पार्टीलगायत अन्य दलले राजासँग सहकार्यको नीति अघि सारेका थिए। यो सहकार्य ०५९ असोज १८ मा अन्त्य भएको थियो। त्यसपछि पनि राजासँग सहकार्य सम्भव छ भन्ने कुरामा हामीमा केही भ्रम थियो। त्यो भ्रम राजा ज्ञानेन्द्रले ०६१ माघ १९ गते निवारण गरे। ०६१ माघ १९ पछि सिङ्गै राष्ट्र अन्त्योत्तरमा थियो। नेकपा (एमाले) को केन्द्रीय कमिटीको नवौँ बैठकले निरङ्कुश राजतन्त्र नै शान्ति र प्रजातन्त्रको बाधक हो भन्ने ठहर गर्दै लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको दिशामा पार्टीलाई अग्रसर बनाउने निर्णय गर्‍यो। दस वर्षदेखि हतियार उठाएर राजनीतिक पार्टीहरूका गतिविधिलाई रोक लगाउने माओवादीलाई शान्तिको बाटोमा नल्याएसम्म राष्ट्रमा शान्ति आउन नसक्ने र शान्तिबिना प्रजातन्त्र फल्न, फुल्न नसक्ने कुरालाई मनन गरी 'निरङ्कुश राजतन्त्रको अन्त्य र सविधानसभामार्फत पूर्ण प्रजातन्त्रको स्थापना' गर्ने मूल नाराका

साथ अगाडि बढ्ने निर्णय पार्टीले गरेका कारण सभामा जनप्रदर्शन बढेको छ । यो प्रदर्शन स्थायी शान्ति कायम गर्न र लोकतन्त्र स्थापनाका लागि नै हो । त्यसैको पक्षमा जनमत देखापरेको छ ।

० **सरकारी दमन र अवरोधले कार्यक्रम कतिको प्रभावित भए ?**

- हाम्रो पार्टीले ०६२ भदौ १५ गते केन्द्रीय जनआन्दोलन परिचालन कमिटीका तर्फबाट 'लोकतन्त्रका लागि जागरण अभियान' नामको अभियान सञ्चालन गर्ने नीति लियो । यसै अभियानअन्तर्गत जिल्ला भेला, बैठक, कोणसभा, जिल्लाव्यापी आमसभासहित वुटवल, पोखरा, जनकपुर, काठमाडौंमा ठूला सभा सञ्चालन भए । चारवटै ठूला सभाहरूमा जनताको उपस्थिति अत्यन्तै राम्रो रह्यो । वुटवलको सभामा आउन लागेका जनतालाई 'नागरिक समाज' का नाममा भेलामा नआउन दबाव दिने पर्चा छरे, गाउँमा सुरक्षाकर्मीले बम पडकिन्छ नजाऊ' भनेर आतङ्कित पारे । आएका गाडीलाई सेनाले बाटैमा रोक्यो, प्रत्येक पाँच किलोमिटरमा सेना र प्रहरी बसेर चेकिङ गरे । हरेक पाँच किलोमिटरमा बसबाट जनतालाई ओरालेर आधा घण्टा चेक गरी सकेसम्म ढिलो कार्यक्रमस्थलमा पुग्ने बनाए । बाटाबाटै सेनाको गाडीबाट हतियारधारी सेना उतारेर युद्धमैदानजस्तो बनाई आतङ्कित पार्ने कोसिस गरे । यसैगरी पोखरामा हेलिकप्टरबाट पर्चा छर्नेजस्तो थप कार्य भयो भने जनकपुरमा कार्यक्रमस्थलमा जाने जनतालाई सेनाले ठेलमठेल गरेर रोक्न हातपातसम्म गरे । काठमाडौंमा आमसभास्थललाई नै निषेधाज्ञा जारी गरेको प्रचार गरेर आतङ्कित पार्ने काम गरे, मान्छेको सङ्ख्या घटाउन गरिएको चाल थियो यो ।

यसपटक जनताले सरकारी अवरोधलाई समेत पन्छाउँदै कार्यक्रममा आउने आँट गरे, लोकतान्त्रिक आन्दोलनप्रति अगाध विश्वास प्रकट गरे ।

० **व्यापक जनसहभागिताले के सन्देश दिएको छ ?**

- संविधानसभामार्फत नयाँ संविधान निर्माण गरेर ०४६ सालको जनआन्दोलनबाट निर्मित संविधानले सम्बोधन गर्न नसकेका समस्यालाई समाधान गर्न सात दलले ०६२ वैशाख २५ गरे गरेको सहमति, हाम्रो पार्टीको नवौँ बैठकबाट पारित लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको बाटोमा अगाडि बढ्ने निर्णय, काङ्ग्रेसको महाधिवेशनले विधानबाट संवैधानिक राजतन्त्रलाई हटाउन गरेको निर्णय र माओवादीले गरेको युद्धविराम, आन्दोलनरत सात राजनीतिक दलसँग माओवादीको १२ बुँदे सहमति आदिले जनतालाई सडकमा उत्रन प्रेरित गरेको छ । सभा जुलुसमा जनताको व्यापक सहभागिता भएको छ । हाल सम्पन्न भएका विरोध सभाहरूमा भएको व्यापक जनउपस्थितिले निम्न सन्देश दिएको छ- दलहरूसँग जनता छैनन् भन्नेलाई जनता दलसँगै छन् भन्ने प्रस्ट उत्तर दिएको छ । सेना र प्रहरीको अवरोधलाई पन्छाउँदै सभामा जनता उपस्थित भएबाट सेनाका बारबन्देजले जनताको आन्दोलनलाई रोक्न सक्दैन भन्ने कुरा प्रमाणित गरेको छ । लडेर निरङ्कुशता अहिले नै समाप्त पार्न सकिँदैन कि भन्ने नेतादेखि कार्यकर्तासम्म रहेको कमजोर मनस्थितिलाई गणतन्त्रको पक्षमा उभिएमा हामी साथमा छौं भनेर जनताले आफ्नो मत जाहेर गरेका छन् । पार्टीहरूको पक्षमा जनमत नदेखिएका कारण निरङ्कुश राजाको कदमको खुला रूपमा विरोध गर्न नसकेका देशी-विदेशी राजनीतिक शक्ति, मिडिया आदिलाई निरङ्कुशताका विरुद्ध उभिन मद्दत गरेको छ । गणतन्त्रको पक्षमा उभिइहाल्न नसकेका पार्टीहरूलाई पनि अब गणतन्त्रको दिशामै अग्रसर हुन जनप्रदर्शनले प्रेरित गरेको छ ।

० **लोकतान्त्रिक जागरणमा पार्टी कतिको परिचालित भयो ?**

- पार्टी केन्द्रीय कमिटीको नवौँ बैठकले पार्टी महासचिवको संयोजकत्वमा केन्द्रीय जनआन्दोलन परिचालन कमिटी गठन गरेको थियो । यो कमिटीको भदौ १५ मा सम्पन्न पहिलो बैठकले नवौँ बैठकका निर्णयलाई जनतासमक्ष पुऱ्याउन लोकतन्त्रका लागि जागरण अभियान सञ्चालन गर्ने र यसका लागि केन्द्रीय नेताहरूलाई जिल्ला-जिल्लामा पठाउने नीति बनायो । आश्विन महिनाको दोस्रो सातापछि संयुक्त आन्दोलनको कार्यक्रमसहित केन्द्रीय नेता र केन्द्रीय प्रतिनिधि गरी एक सय २८ जनालाई जिल्ला-जिल्लामा पठायो । सो कार्यअन्तर्गत ६१ जिल्लामा जिल्लास्तरीय र केही जिल्लामा निर्वाचन क्षेत्रस्तरीय कार्यकर्ता भेला सम्पन्न भए । यस अवधिमा देशभरका तीन हजार नौ सय १५ गाविसमध्ये दुई हजारभन्दा बढी गाविसमा पार्टी कार्यकर्ताहरू अभियानबारे बुझाउन र बुझ्न भेला भए । केन्द्रदेखि जिल्लासम्मका नेताहरूको प्रतिनिधित्व भएको राष्ट्रिय कार्यकर्ता भेला- ०६२ कात्तिक २८, २९ र मङ्सिर १ मा सम्पन्न भयो । यसले लोकतान्त्रिक आन्दोलनलाई अगाडि बढाउन महत्त्वपूर्ण ऊर्जा दिएको छ ।

हामीले सञ्चालन गरेको लोकतान्त्रिक जागरणको अभियानमा अपार जनताको उपस्थितिले नेकपा (एमाले) नै जनपरिचालनमा पहिलो पार्टी सावित भएको छ भने आन्दोलनरत अन्य सात दलमा पनि जनपरिचालनमा अरू बढी तदारुकतासाथ लाग्न प्रेरित गरेको छ । नागरिक समाज, बुद्धिजीवी, व्यापारी, अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय, मानवअधिकारकर्मी आदिमा हाम्रो पार्टीप्रति र हाम्रो पार्टीले लिएको नीतिप्रति आस्था र विश्वास बढेको छ ।

० **आन्दोलन अब कसरी अगाडि बढाउने योजना छ ?**

- हामीले केही समयअगाडि तय गरेका ठूला सभाका कार्यक्रमहरू अझै बाँकी छन् । विराटनगर, बाग्लुङ, नेपालगन्ज, महेन्द्रनगर, वीरगन्ज, हेटौँडा र चितवनमा बाँकी नै छन् । पुस महिनाभरि माथि तोकिएको स्थानमा कार्यक्रम सम्पन्न हुनेछन् । यसैगरी कोसी, सगरमाथा, सेती, राप्ती र कर्णालीमा पनि अञ्चलस्तरीय सभा तय गरिनेछ । मङ्सिर २३ गते केन्द्रीय जनआन्दोलन परिचालन कमिटीको बैठक सम्पन्न भएको छ । त्यसले भावी आन्दोलनको रूपरेखाबारे छलफल गरेको छ । 'माघ १९' को निरङ्कुश कदमलाई वैधता दिन राजा ज्ञानेन्द्रबाट अधि सारिएको नगरपालिकाको चुनाव नामको नाटकलाई व्यापक जनताको सहभागितामा सशक्त बहिष्कार गर्ने कार्यक्रम तयार गरिएको छ भने माओवादीलाई युद्धविराम लम्ब्याउन आह्वान गरिएको छ ।